RESPEKT
SPECIÁL

Co Čechům dala a vzala Evropa

15 LET OD VSTUPU DO EU: VELKÁ BILANCE

Rozhovor s Anne Applebaum ★ Příběh našeho členství ★ Výhrady kritiků Unie ★ Reportáž z Bruselu ★ Proměna češtiny ★ Rozhovor s Alexandrem Vondrou ★ Jak funguje EU ★ Potřebujeme euro? ★ Mladí Češi a Češky v Evropě a mnoho dalšího

CENA 99 KČ / 4,69 €
9 772336 600001 01

RS007431

ROZHOUPEJTE SE PRO SUV S 0% NAVÝŠENÍM A BEZ DLOUHÉHO ČEKÁNÍ

ŠKODA
SIMPLY CLEVER

ŠKODA Financial Services

Úvěr. Leasing. Pojištění. Mobilita.

ŠKODA
NejMix

Rozhoupejte se pro akční nabídku ŠKODA NejMix, která je vždy tou nejvýhodnější pro Vás. ŠKODA NejMix Vám při financování se ŠKODA FINANCIAL SERVICES přináší vozy ŠKODA KODIAQ a KAROQ s 0% navýšením. Zastavte se u svého autorizovaného prodejce a odjeďte s novým SUV bez dlouhého čekání.

Kombinovaná spotřeba a emise CO_2 vozu ŠKODA KODIAQ: 5,0–7,1 l/100 km, 131–167 g/km a vozu ŠKODA KAROQ: 4,4–7,0 l/100 km, 116–158 g/km

Tato indikativní nabídka není nabídkou ve smyslu § 1732 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, a jejím přijetím nevzniká mezi společností ŠkoFIN s.r.o. a druhou stranou závazkový vztah. Úroková sazba 0 % p. a. platí od akontace 50 % při financování na 12–36 měsíců a zároveň při libovolné financované hodnotě.

skodanejmix.cz

Ilustrativní fotografie

/skodacz /skodacz /skodacz /skodacr

Editorial

S Evropou po boku

FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

V květnu uplyne patnáct let od vstupu naší země do Evropské unie. Tedy od chvíle, kdy jsme dostali nebývalou příležitost, ale i odpovědnost. Nikdy předtím jsme se dobrovolně neúčastnili projektu, kde bychom s jinými státy sdíleli svou suverenitu. Což ale znamená, že jsme do té doby také neměli vliv na podobu Evropy. Češi v moderních dějinách nedobývali jiné státy, většinou se naopak cítili jako permanentní oběť druhých. Jak se asi s novou rolí vypořádají? ptali se mnozí.

Když jsme vstupovali do EU, vyšla v Respektu velká anketa, kde osobnosti odpovídaly na otázku: Jaký vývoj Unie a nás v ní lze nejspíše očekávat, s jakými nadějemi a jakými obavami si jej spojovat? Spisovatel Jan Kratochvil tehdy mimo jiné napsal: „Kdybychom dále zůstali v izolaci, žlukneme, už teď mírně zapácháme. Takže k otázkám. Vývoj? V integraci pro nás vždy jen příznivý. Naděje: teprve až v konfrontaci s ostatními evropskými národy máme šanci stát se znova sebevědomým občanským společenstvím a zbavit se své brečtivé sebelítosti, vyjevované koneckonců i v souvislosti s naším vstupem do EU. Hrozby? Spíš problémy, jakým se nevyhne ani žádné zdravé společenství. Ale posledních dvacet let mě přesvědčilo, že nelze předvídat problémy dokonce ani té nejbližší budoucnosti. Jedno vím jistě: to, čeho se dnes, i v souvislosti s evropskou integrací, bojíme, určitě nepřijde. Však zaskočí nás problémy naprosto neočekávané. Ale protože o nich nic nevíme, je hloupé se jich bát.“

Popsal to více než přesně – sebelítostiví jsme sice stále, ale tehdejší obavy se nenaplnily. Češi se nerozpustili, nestoupla radikálně nezaměstnanost, ekonomice se daří. A výzvy jsou nové a nepochybně i budou.

V tomto časopise jsme se rozhodli bilancovat oněch patnáct let. Podívat se na to, jak se nám dařilo, kde jsme naopak neuspěli. Najdete tu i praktické věci, popis fungování Evropské unie, jak otevřené hranice mění příhraniční oblasti, publikujeme i řadu rozhovorů, ať už se stoupenci integrované Evropy či jejími kritiky.

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,
inspirativní čtení vám přeje
ERIK TABERY
šéfredaktor

Obsah

Kritici zjeveného dobra
Opakujeme banality a polopravdy, protože nevíme, co od Unie chceme
ONDŘEJ HOUSKA /6

Nebylo to vůbec jisté
Rozhovor s americkou novinářkou a historičkou Anne Applebaum o osudovosti blížících se evropských voleb
ONDŘEJ KUNDRA /10

INFOGRAFIKA:
JAK FUNGUJE EU
KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ /14

Británie uprostřed Evropy
Jak si Češi neoblíbili Evropskou unii
JIŘÍ SOBOTA /16

V tom napětí jsem vybuchl
S bývalým premiérem Vladimírem Špidlou o vyjednávání vstupu do EU
ONDŘEJ KUNDRA, KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ /22

INFOGRAFIKA:
JAK JSME SPOKOJENÍ V EU
KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ /26

Byl to extrémní zážitek
Mladí čeští úředníci vyrostli na předsednictví a pak často odešli
HANA ČÁPOVÁ /28

Podvod století
Před deseti lety David Černý v Bruselu šokoval svou Entropou
JAN H. VITVAR /34

Nerozpuštění
Češi se sžili s Bruselem a vychovali schopné vyjednavače
ANDREA PROCHÁZKOVÁ /38

DOPORUČUJEME:
TOP 10 + 1 KNIHA /46

ANKETA /47

Ten imperiální model Evropani nepřijmou
Rozhovor s bývalým vicepremiérem Alexandrem Vondrou o našem předsednictví
KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ /52

INFOGRAFIKA:
NAŠE EVROPSKÁ JÍZDA V DATECH
KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ/56

Bilion k dobru
Česko dostalo z fondů EU jeden roční státní rozpočet navíc, ve využití peněz má ale stále rezervy
JIŘÍ NÁDOBA /58

Euro v Česku? Uvidíme za pět let
Rozhovor s ekonomem Jeffreym Sachsem o chybách eurozóny a jejich nápravě
JIŘÍ NÁDOBA /64

INFOGRAFIKA:
NEJČASTĚJŠÍ VÝTKY NA ADRESU EU
KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ /66

Moje obavy před vstupem se potvrdily a znásobily
Německo v Unii tvrdě prosazuje svoje zájmy, energetická jednota neexistuje
MICHAL ŠNOBR /68

EUROMÝTY:
10 + 1 nejslavnějších
KATEŘINA MÁZDROVÁ /70

Ve vichru změn
Začíná nový souboj velmocí a Evropané hledají způsob, jak v něm obstát
TOMÁŠ LINDNER /74

Eurohujera známe od roku 2004
Rozhovor s lingvistou Václavem Cvrčkem z Českého národního korpusu
KATEŘINA MÁZDROVÁ /80

Rytíři z Prahy
Společnost Nomads of Prague zná každý rockový klub v Evropě
PAVEL TUREK /82

Jedno město, dva národy
Reportáž z Českých Velenic, místa rozděleného otevřenou hranicí
IVANA SVOBODOVÁ /86

Strašit omezováním svobody nedává smysl
Rozhovor s předsedou ÚS Pavlem Rychetským o tom, že vstupem do EU byla česká suverenita rozšířena
SILVIE LAUDER /94

Musíte být blázen
Proč se čeští vědci nechtějí zapojovat do špičkového evropského výzkumu + rozhovor s vědkyní Kateřinou Sam
MARTIN UHLÍŘ /100

Stejný lančmít pro každého
Boj Čechů a spol. proti dvojí kvalitě potravin míří do úspěšného finále
PETR HORKÝ /108

Svět je váš
Tři zprávy ze vstupních bran do republiky
TOMÁŠ BROLÍK, TOMÁŠ LINDNER /112

Evropané v Česku
Producent Gordon Lovitt, tanečnice Fanny Barrouquér, sociložka Yana Leontiyeva a zpěvák Mikolas Josef
JINDŘIŠKA BLÁHOVÁ, KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ, TOMÁŠ BROLÍK, ANDREA PROCHÁZKOVÁ /122

PHILIPS

sonicare

ProtectiveClean

RS007459

Čistěte zuby i dásně správně

Největší chyba, kterou lidé při čištění zubů dělají, je, **že zapomínají na dásně**.

Přitom dásně jsou součástí ústní dutiny a plak se ukládá nejen na zubech a v mezizubních prostorech, ale i na dásních.

Řešením je správná technika čištění a vhodný kartáček, třeba **Philips Sonicare ProtectiveClean**.

innovation you

Kritici zjeveného dobra

Opakujeme banality a polopravdy, protože nevíme, co od Unie chceme

ONDŘEJ HOUSKA / FOTO MILAN JAROŠ

Tak často jako 24. března 2009 telefony na některých českých ministerstvech nebo velvyslanectvích snad ještě nezvonily. A lidé se chodili ptát i osobně. „Musela jsem kolegům vysvětlovat, že jsme nezbankrotovali jako stát nebo že nenastal státní převrat," vzpomíná jedna česká diplomatka na nevěřícné dotazy svých protějšků z ostatních zemí Evropské unie.

Toho dne, tedy téměř přesně před 10 lety, padla uprostřed českého předsednictví EU vláda Mirka Topolánka. Ostatní státy Unie nejdřív vůbec nerozuměly tomu, co se děje. Prostě nedokázaly pochopit, že v Česku neexistuje něco jako shoda na základním státním zájmu.

Tento příběh je pro patnáctileté české členství v EU příznačný. Občas jsme se dokázali vzchopit k docela dobrým výkonům, abychom je záhy poslali do zapomnění svými vlastními chybami. Blamáž během českého předsednictví je tím nejznámějším příkladem.

Vůbec nejde o to, jestli někomu byla Topolánkova vláda sympatická, nebo ne. Podstata je jinde: to, aby Topolánek a spol. tehdy (uprostřed nejhlubší hospodářské krize od druhé světové války!) zvládli před celou Evropou demonstrovat, že Češi jsou schopni předsedat všem ostatním členským státům, bylo v zájmu celé země. Česká politika ale prokázala svou malost. „Po pádu vlády nás ostatní státy obcházely obloukem a už chodily rov-

Pověstných patnáct minut slávy pro Česko.
Mohli jsme jich mít i víc, v polovině předsednictví ale padla vláda.
(Metronom v Letenských sadech v Praze)

nou za Švédy, kteří nás měli v předsednictví za pár měsíců vystřídat. Už jsme nikoho nezajímali," říká zmiňovaná diplomatka.

Evropě to osladíme, chacha

Práce na tom, aby Česko v rámci EU něco znamenalo, by přitom měla být snad tím nejdůležitějším úkolem české politiky a státní správy. Stačí zmínit pár základních faktů a mělo by být zjevné, že pro Česko je fungující a akceschopná Unie důležitá jako pro málokterou jinou zemi. To, že české firmy mají přístup na jednotný evropský trh, nás Čechy živí. Posíláme tam zhruba 85 procent vývozu, který tvoří dominantní součást českého hrubého domácího produktu. Politici vypracovávají jednu strategii za druhou s cílem snížit podíl exportu do EU ve prospěch zemí například v Asii. Strategie se píší a podíl vývozu do Unie mezitím stále utěšeně roste.

Nejde ovšem jen o ekonomiku. Geografická poloha českých zemí byla tradičně chápána jako snad ta vůbec nejhorší možná. „Komu patří Praha, tomu patří Evropa," říkával prý faktický sjednotitel Německa a německý kancléř Otto von Bismarck. Dnes si Češi libují, jak jsou ve střední Evropě v bezpečí. Jsou přesvědčeni, že to, co se děje za humny, se jich netýká. Přitom třeba taková Ukrajina je od Česka skutečně kousek.

Z této perspektivy není pohled na dosavadní roky českého členství příliš pozitivní. Hlavně proto, že Češi nemají jasno v tom, co od Unie vlastně chtějí. Máme velmi schopné profesionály, kteří se evropským záležitostem věnují, ať jde o úředníky na ministerstvech nebo o diplomaty, i když jich není dost. „Jenže priority musí stanovovat politici, ne úředníci, ti pak musí mít na starost jen práci na jejich vykonání. A otázkou je, jestli mají čeští politici k něčemu takovému kompetenci a zájem," upozorňuje vysoce postavený diplomat, který se unijní problematice řadu let věnuje.

Chybí jak kompetence, tak zájem. Ve všech politických stranách se agendě spojené s EU věnuje jen hrstka lidí. Pak není divu, že evropské programy stran jsou obvykle plné banalit. Pravice reprezentovaná ODS umí tradičně říkat jen to, co se jí nelíbí. Před zmiňovaným českým předsednictvím EU přišla se stupidním a nabubřelým sloganem „Evropě to osladíme", jak se ale předsednictví blížilo, vzali její lídři Unii konečně za svou – protože si na vlastní kůži ověřili, že jde o klub, který je bere vážně, když mají co říct. Jenže od blamáže s pádem Topolánkovy vlády se zase vrátila do svého antibruselského bunkru. Neustále varuje před „evropským superstátem", a on ne a ne přijít.

Je příznačné, že žádnou reálnou alternativní vizi za ty roky představit nedokázala. Tedy pokud za vizi nepovažujeme neustálé stesky jejího lídra do evropských voleb Jana Zahradila, který například tvrdí, že se zasadí o zrušení spousty právních předpisů, které podle něj otravují byznys. Aniž by obvykle jediný takový předpis konkrétně jmenoval. A hlavně už nedodává, že ta nejhorší regulace, která například v Česku totálně brzdí stavbu dálnic, bytů nebo třeba otravuje podnikatele při odevzdávání daňového přiznání, je čistě domácí česká a nemá s Unií vůbec nic společného.

> Premiér si zjevně myslí, že vše podstatné dojedná s ostatními lídry přes SMS a že žádnou expertizu úředníků k tomu nepotřebuje.

Myslet si, že současný klid a bezpečí musí nutně vydržet navždy, je naivní. Rozhodně nechceme tvrdit, že se musíme co nejvíc přimknout k EU, jinak jednou centrem Prahy zase pojedou ruské tanky. Taková argumentace by byla hloupá. Stejně tak by ale bylo bláhové zpochybňovat, že Rusku jde o co možná největší dezintegraci Unie. Vůči rozdrobeným malým státům bude slovo Moskvy – a pochopitelně nejen jí – vždy silnější, než když budou pevnou součástí EU.

Odpůrci členství Česka v Unii zatím nedokázali vysvětlit, jak by chtěli zajistit zemi prosperitu mimo evropský trh, s nímž je spojena doslova pupeční šňůrou. A jakým způsobem by k bezpečnosti Česka přispělo, kdyby se najednou stalo osamocenou a nikam nepatřící zemí uprostřed střední Evropy. Členství v Evropské unii je tak pro Česko nepochybně prostředkem k naplnění životně důležitých zájmů. Po 15 letech české příslušnosti k EU bychom měli bilancovat, čím Česko přispívá k tomu, aby Unie fungovala. Nemusíme hned chtít, aby Češi patřili mezi vizionáře, kteří předkládají velké plány na budoucí podobu integrace, to určitě ne. Stačilo by, kdyby Česko bylo schopno jasně a srozumitelně vysvětlit, o co mu v Unii jde a proč, získávat pro tento svůj pohled spojence a s nimi pak podobu Unie ovlivňovat. A aby přispívalo k nalézání shody mezi členskými zeměmi. Protože EU, stejně jako každé jiné společenství, může fungovat jen na základě kompromisu.

Být jako Dánsko

Banality a polopravdy o EU však v Česku neopakují jen její kritici. Řada politiků ze stran, které se označují za proevropské, zase tradičně o „Bruselu" mluví jako o zjeveném dobru, jehož kritika je málem svatokrádeží. „Zastánci Unie v Česku často ani nevědí, proč jsou vlastně proevropští. Opakují jen několik frází o tom, že Česko musí být součástí Unie. Ale obvykle pak nejsou příliš schopni vysvětlit, proč je to vlastně nutné," tvrdí Lucie Tungul z Právnické fakulty Palackého univerzity a zároveň vedoucí výzkumu v think tanku TOPAZ, jenž patří TOP 09.

Racionální není ani jeden z obou krajních přístupů. A nejsilnější hnutí ANO sice má mezi europoslanci schopné profesionály, kteří evropské agendě rozumějí, otázkou však zůstává, jaký vliv mají na Andreje Babiše. On sám má přitom o fungování evropské integrace vědo-

mosti jen velmi povrchní, což v soukromých rozhovorech nezastírají ani lidé z jeho okolí.

Není tajemstvím, že lidé jako europoslankyně Dita Charanzová a Martina Dlabajová nebo dříve Pavel Telička se na Babiše pokoušejí působit v tom smyslu, aby se snažil Čechy přesvědčit, že EU je i jejich, že je především na nich samých, jak silné slovo a postavení si v Bruselu vydobudou. Babiš sice občas řekne pár povinných frází o nezbytnosti členství a o tom, že chce být v Evropě aktivní. Následně však sklouzne do svých obvyklých floskulí – v jedné větě je například schopen říct, že v zájmu Česka je fungování jednotného trhu a jeho rozšíření i na služby i to, aby Evropská komise byla slabá. Jaksi si neuvědomuje, že pokud nebude komise silná, pokrok směrem k dalšímu rozvoji jednotného trhu nikdy nenastane. Jedině silná Evropská komise může zamezit protekcionistickým snahám některých zemí, které by chtěly trochu přistřihnout křídla konkurenci z chudších unijních států, jako je Česko.

Když ale bude komise slabá, Francouzi budou s klidem omezovat práva českých řidičů kamionů, Rakušané zase osekají dětské přídavky Čechům pracujícím v jejich podnicích. A časem může dojít i na nebezpečnější nápady, než jsou tyto dílčí trable. Není tajemstvím, že některé země by chtěly přístup na jednotný trh podmínit sladěním sociálních standardů. Samo Česko, bez opory v silné Evropské komisi, tomu vůči násobně vlivnějším zemím zabránit nemůže. Premiér Babiš si sice evidentně myslí, že pomocí SMS a osobních kontaktů dojedná s ostatními lídry vše podstatné a žádné úředníky a jejich expertizu k tomu nepotřebuje. Samozřejmě se mýlí. Takhle Unie nefunguje, premiéři či prezidenti nemají kapacity na to, aby řešili detaily a běžnou agendu. Aby členská země něco prosadila, musí tomu věnovat spoustu práce od té nejzákladnější úřednické úrovně, a teprve když daný problém důkladně vysvětlí odborníkům z ostatních zemí, může ho případně „vykopnout" výš na úroveň ministrů či premiérů. Jenže to jsme zase u toho, že čeští politici nejsou schopní dát úředníkům a diplomatům jasné zadání.

Prostě – i bez migrační krize a toxického vlivu povinných uprchlických kvót na české veřejné mínění a politiku by bilance českého působení v Unii nebyla slavná. Kdyby Česko chtělo, mohlo by se snažit, aby se v Unii aspoň přiblížilo k takovému postavení, jako má třeba Dánsko, země se zhruba polovičním počtem obyvatel. I Dánsko je k řadě iniciativ vycházejících z Bruselu skeptické – nemá euro, brání se odbourávání jednomyslnosti a hlasování kvalifikovanou většinou. Ale lkají dánské elity nad tím, jak jim zlý Brusel diktuje a jak v něm nemají žádné slovo? Jistě že ne, Dánsko naopak patří mezi nejvlivnější unijní státy.

Jak toho dosáhlo? V rozhovoru pro deník Financial Times to jednou vysvětlovala dánská eurokomisařka Margrethe Vestager (mimochodem nejrespektovanější členka současné Evropské komise). Stojí za to ocitovat delší pasáž. Jde o skvělé vyjádření rozdílu mezi zemí s rozhledem, která ví, jak dosáhnout toho, co chce, a mezi do sebe zahleděnou zemí, která to neumí, a tak si jen stěžuje na údajná příkoří, jež jí způsobují jiní.

„Když Dáni klepou na něčí dveře," říká komisařka Vestager, „nikdy neříkají: ‚My Dáni máme takový a takový problém a fakt chceme, abyste o tom věděli.' Dělají to tak, že nejdřív provedou velmi podrobnou analýzu daného problému a pak řeknou: ‚Tohle skutečně není dobré. Je to součást mnohem širší záležitosti.' Takže zaklepou na všechny možné dveře a řeknou: ‚Myslíme si, že tady máte problém. Můžeme vám pomoci?' Musíte prostě být schopni přijít na to, jak si s jednotlivými zeměmi navzájem pomoci. Pak váš vlastní problém zmizí. Záleží na rozsahu vašeho myšlenkového horizontu. Musíte být schopni poznat, co jsou priority ostatních zemí, a pak se společně dobrat přijatelného řešení. Pro nás Dány není žádný rozpor mezi tím, co je zásadně důležité pro nás, a mezi tím, že něco je důležité na celoevropské úrovni. Je to pro nás totéž."

Všichni ostatní jsou blbci

To je ideál, do něhož má Česko hodně daleko. Víc než o vzletných slovech o přináležitosti k Evropě je členství v EU o každodenním vyjednávání o zcela konkrétních návrzích a záležitostech. Čeští politici se však obvykle zakopou na předem daných a ideologicky podmíněných pozicích, z nichž nehodlají slevit. A pak jen přihlížejí, jak se ostatní země domluví na kompromisu, který Česku ne vždy vyhovuje – logicky, protože kdo není ochoten ustupovat a něco nabízet, dostává se do pozice, že ani jemu není ustupováno a nabízeno. Dno jsme v tomto směru dosáhli za vlády premiéra Petra Nečase a jeho nijak nevysvětleného odmítnutí podepsat takzvaný fiskální pakt. Čítankovým příkladem je však i migrace. Tehdejší ministr vnitra Milan Chovanec a ministr financí Babiš ve vládě zablokovali debatu o jakýchkoli kompromisních řešeních, a tak Česko jen trvalo na svém stanovisku, které se dalo shrnout takto – všichni ostatní jsou blbci a pravdu máme my. Tím se ovšem připravilo o možnost návrh na povinné kvóty ovlivnit směrem, který by mu více vyhovoval.

Přesně to shrnuje už citovaný vysoce postavený český diplomat: „Máme bohužel tu blbou vlastnost, že z komára děláme velblouda a zasekneme se. Místo abychom udělali krok zpátky a řekli si, hele, tohle nakonec nějak rozdýcháme, ale daleko důležitější je něco úplně jiného. Tohle my neumíme."

S údivem to pozorují zahraniční diplomaté působící v Praze. „EU je o tom, že hledáte partnery pro podporu svého stanoviska ještě předtím, než Evropská komise konkrétní návrh vůbec předloží. Česko považujeme za zemi, s níž bychom se na řadě věcí mohli shodnout, a opravdu o to stojíme. Jenže vy často nejste schopni své stanovisko vůbec říct a řešíte spíš vztahy s Čínou, Izraelem nebo Ruskem, místo abyste si uvědomili, že klíčové partnery máte v Evropě," krčí rameny velvyslanec jedné západoevropské země.

Češi nevědí, čeho v Unii vlastně chtějí dosáhnout. Hádají se o absurdní otázce, jestli v EU vůbec být, či nebýt, místo aby řešili, jak by Unie podle nich měla vypadat a jak by se k tomu mohli propracovat. Pak jim často nezbývá než kývat, nebo naopak šmahem odmítat. Obojí je špatně. ↖

Autor je redaktorem Hospodářských novin.

Nebylo to vůbec jisté

S Anne Applebaum o osudovosti blížících se evropských voleb, neznalosti dějin a systému výhodném pro všechny

ONDŘEJ KUNDRA / FOTO MICHAELA DANELOVÁ

ANNE APPLEBAUM (54)
Americká novinářka a historička. Věnuje se zejména problematice východního bloku. Pracovala pro britské týdeníky The Economist a The Spectator, kde na začátku devadesátých let psala hlavně o pádu komunistického režimu ve střední Evropě a přechodu k demokracii. Roku 2004 získala Pulitzerovu cenu za knihu *Gulag. Historie* (téhož roku vyšla i u nás), v roce 2012 cenu National Book Award za knihu *Železná opona. Východní Evropa v letech 1944–1956* (česky 2015). V roce 2015 pak vydala knihu *Mezi Východem a Západem. Napříč pohraničím Evropy.* Jejím manželem je bývalý ministr zahraničních věcí Polska Radosław Sikorski.

Jste Američanka. Je pro vás Evropská unie srozumitelná a smysluplná?

Jsem také občankou Polska, žiju ve Velké Británii, nemám tedy jen americkou perspektivu. Co se týká Evropské unie, je to pro mě historicky unikátní projekt, experiment v mezinárodních vztazích, který má za cíl spojit země na základě toho, na čem se shodnou a jaké společné zájmy mají, místo aby vztahy byly založeny na principu konkurence. Je to hodné obdivu, ať už jste ze Spojených států či z kteréhokoli koutu Evropy.

Jak Unii vysvětlujete svým americkým přátelům mimo vaši branži historiků a politologů?

Řekla bych, že Američané nemají problém Evropské unii rozumět, je pro ně důležitá, protože umožňuje transatlantickou spolupráci. Když o ní mluvím, tak jako o společenství států, které v minulosti stály proti sobě, byly zatížené válkami, krveprolitím a nyní je spojují liberální principy volného obchodu a smluvních vztahů. A tomu Američané dobře rozumějí, protože instituce, v nichž jsou etablováni, jako je Severoamerická dohoda o volném obchodu NAFTA i NATO, jsou postaveny na stejných základech.

Je něco, čím vás Evropská unie zklamala?

Unie má samozřejmě mnoho nedostatků. Já si myslím, že jedním z těch hlavních je malé působení „navenek“, že EU nemá vlastní zahraniční politiku a nemá jasnou představu o tom, jak se stavět k zemím na východ a na jih od svých hranic. Na Unii se někdy kritizuje, že zasahuje do mnoha sfér života, že se roztahuje, vytýkala bych jí ale spíše opak. Já bych například ráda viděla Unii

více bránit své hranice, měla by tam být jasně vidět její přítomnost. Také bych chtěla, aby byla akčnější a akceschopnější v řešení pašeráckých lodí s migranty vyplouvajících od libyjských břehů, ať už formou blokády či jiným způsobem. Přála bych si, aby EU více vymáhala svou vlastní bezpečnost.

Čeho si naopak na Evropské unii ceníte?

Určitě velmi oceňuji to, že se snaží řešit problémy tak, aby z toho ve výsledku těžily všechny strany, tedy že se nehraje na vítěze a poražené a neplatí tu právo silnějšího. Velké státy si vždy neprosadí svou, malé země mají také šanci se ozvat a systém je nastaven tak, aby se našlo řešení vyhovující všem, ne že vítěz bere vše. To je základem liberálního internacionalismu, který věří v to, že za pomoci mezinárodních smluv a jasných pravidel lze dojít do situace, kdy všichni zúčastnění profitují. A to na Evropské unii opravdu oceňuji, stejně tak jako evropskou kulturu a její prolínání, což se daří díky volnému pohybu, cestování a obchodování. V Bruselu se na základě evropských hodnot tvoří a prohlubuje systém výhodný pro všechny.

Hodně se dnes mluví o reformách EU. Kdybyste měla možnost je provést, na co byste se nejvíce zaměřila?

Částečně jsem o tom již mluvila. Hodně bych posílila zahraniční a bezpečnostní struktury, vedle toho, že je to potřeba, by to zvýšilo atraktivnost Unie v očích jejích občanů. Někteří z nich dnes propadají pocitu, že Unie je nedokáže ochránit, bojí se, čehož využívají různí populisté. Lidem je třeba dát více jistoty.

Na západní polokouli zajišťuje bezpečnost dlouhodobě především NATO. O evropských bezpečnostních složkách se sice nějakou dobu mluví, stále jde ale hlavně o debatu. Kdyby jednou vznikly, mohou se vyrovnat síle Severoatlantické aliance?

Nemyslím si, že budou s NATO soupeřit, problém je dnes trochu jinde. Není totiž jasné, zda NATO bude mít nadále podporu Spojených států. Kdyby v Bílém domě seděl někdo jiný než prezident Donald Trump, který NATO zpochybňuje, možná mluvíme jinak. Je ale poměrně zřetelné, že v části USA dramaticky klesl zájem o Alianci a stejně tak i o Evropu. A je dost dobře možné, že tento trend bude pokračovat. Z mého pohledu budou Evropané muset dříve či později převzít zodpovědnost za svoji bezpečnost, proč tedy nezačít posílením bezpečnostního pilíře v rámci EU.

Jsou toho ale podle vás evropské státy schopny? V Unii na tuhle otázku panují různé pohledy.

Ano, různé státy mají různé názory. Ve finále se samozřejmě bude rozhodovat o tom, kdo se do společné obrany zapojí a kdo nikoli. Tam však ještě zdaleka nejsme. Teď je důležité začít o tom více a vážněji mluvit.

Okleštit a neprohrát

Česká republika, Polsko a Maďarsko slaví patnáct let od vstupu do EU. Věřila jste těsně po pádu komunismu, že se to jednou stane?

Nikdo to nemohl vědět jistě, tedy ani já. Mohla jsem jen doufat. Umožnit východní Evropě vstoupit do EU bylo politické rozhodnutí. Převážil u nich pocit sdílené evropské identity, tento krok byl ale také velmi významný z hlediska ekonomické liberalizace a udržení demokracie.

Z dnešního pohledu se to zdá samozřejmé.

Jistěže, ale tak to rozhodně není. Mladí lidé si dnes nejspíš ani neuvědomují, jak vzdálená se před třiceti lety zdála Evropa od Prahy a dalších postkomunistických měst být. Praha byla šedá, izolovaná, byla jiná, cizí, jako by do Evropy nepatřila, jako by byla součástí jiné civilizace. Dnes Češi žijí životy podobné těm, které žijí lidé jinde v Evropě. Česká republika je kvůli dědictví komunismu nejspíš chudší než Německo nebo Rakousko, ale rozdíly v politické nebo hodnotové struktuře nejsou nijak propastné. Je to tedy obrovský úspěch, a i když integrace ještě stále není dovršena, je skvělé, kam už jsme se dopracovali.

Je něco, co rozšířením o středoevropské země získala EU?

Určitě ano, přistoupení těchto zemí bylo pro EU přínosné a prospělo i západním ekonomikám. Zapojilo do jednoho celku téměř celý kontinent a také pomohlo západním státům v porozumění dějinám Východu. Rozšíření EU přispělo k mnohem realističtějšímu vnímání komunismu, východoevropské státy mají jinou historickou zkušenost než ty západoevropské a začaly jim ji předávat. O tom, co se dělo na Východě, jak vypadal komunismus, jak vypadaly tamní totality, probíhá daleko větší kulturní výměna.

Hodně svého pracovního času trávíte v Británii, odkud vedete i tento rozhovor. Jak brexit změní EU?

Brexit změní především Británii – bude izolovanější, slabší, méně důležitá, chudší. Dnes je to velmi bohatá a důležitá země, nestane se to tedy přes noc, ale její role ve světě se bude umenšovat. Hodně bude samozřejmě záležet na tom, jak se situace vyvine v průběhu následujících měsíců. Možná si Británie zvládne najít v Evropě své místo, například jako bezpečnostní velmoc, nebo se Británii podaří zůstat součástí některých evropských institucí. Uvidíme.

Jak brexit vnímáte vy osobně?

Připadá mi to celé velmi smutné, stejně tak jako mnohým tady v Londýně. Už jen menšina lidí si opravdu přeje brexit. Bohužel ale referendum dopadlo, jak dopadlo.

Někteří čeští politici, třeba předseda ODS Petr Fiala, říkají, že na brexitu je vidět, že EU nefunguje, a proto musel Londýn Unii opustit. Není na téhle argumentaci něco?

Tenhle argument je směšný. To Británie škodí sama sobě, nikoli Evropa jí. Největší škody utrpí britský průmysl, britský vliv. Byla to obrovská chyba, a to není můj osobní názor, na tom panuje shoda. Co brexit ve skutečnosti ukazuje, je to, že protievropská politika uvnitř členských států může mít vážné důsledky a danou zemi poškodit.

Jednou ze zemí, odkud se vedle Velké Británie rovněž ozývá kritika EU, je Polsko, odkud pochází váš muž. Tamní obyvatelé si před časem zvolili euroskeptickou vládu, oni sami přitom podle průzkumů Unii oceňují. Jak tomu rozumět?

Volební kampaň současné vládnoucí elity v roce 2015 byla proevropská. Protievropská rétorika přišla až s tím, že k mnoha následným polským vládním krokům se EU postavila negativně. Brusel například kritizoval útok na soudní systém, některé kroky polského kabinetu byly označeny jako protizákonné. To politiky ve Varšavě začalo otáčet více proti EU.

Očekáváte tedy, že nyní bude negativní vymezování se vůči EU silněji rezonovat v polské kampani před volbami do EU?

Překvapivě vládnoucí PiS se teď snaží o Evropě moc nemluvit a dávat si pozor na jazyk. Je ale třeba si počkat, kampaň ještě pořádně nezačala. V Polsku teď také máme extremistickou krajní pravici, kterou jsme předtím neměli,

a ta je spíše protievropská, EU ale není jejím hlavním tématem. Bude zajímavé sledovat i to, jak si povede proevropská opozice, která se dala dohromady.

Ve vašem eseji Varování nejen pro Evropu píšete, že za určitých podmínek se jakákoli společnost může obrátit proti demokracii. A pokud nás dějiny něco naučily, tak to, že takové věci se skutečně stávají. Když se podíváte na střední Evropu, obracíme se směrem k autoritářství? Vnímáte nějaké reálné nebezpečí, že se změníme ve společnosti ovládané autoritáři?

V Maďarsku už k tomu došlo, nemyslím si, že Maďarsko je ještě demokracií. Opoziční strany nemají šanci vyhrát volby, premiér Orbán pozměnil pravidla tak, že to jednoduše není možné. V Polsku to ještě není definitivní, i když by vládnoucí strana PiS ráda demokracii okleštila tak, aby taky už nikdy nemohla prohrát volby. A je to i důvodem pro jejich spory s institucemi EU, které tomu brání. Neřekla bych ale, že je to jen problém východní a střední Evropy, může se to stát i v Itálii nebo v Rakousku. Když začnou antisystémové nebo antidemokratické strany vyhrávat podstatnou část hlasů ve volbách, je jasné, že máte problém.

Pocítíte to tvrději

Nakolik podstatné jsou evropské volby, které se blíží? Jaký očekáváte jejich výsledek?

Jsou to významné volby, protože v rámci předvolebních aktivit probíhají snahy, hlavně ze strany italského ministra vnitra Salviniho a částečně i vůdkyně francouzské extremistické pravice Marine Le Pen, sjednotit pravicové extremisty do populistické skupiny v rámci Evropského parlamentu. Mnohým to teď nemusí připadat důležité, ale mohlo by to mít zásadní důsledky.

Politici přicházejí a odcházejí. Proč bychom se měli obávat právě Salviniho a Le Pen?

To, co by s nimi přišlo, bychom pocítili všichni. Například co se týče životního prostředí, Evropský parlament schvaluje důležitou legislativu k jeho ochraně, nebo k bezpečnosti potravin či ohledně společné obrany. Lidé si to neuvědomují, ale spousta těchto pozitivních opatření vzniká v Bruselu a nová populistická formace by je mohla blokovat. Mohli by v podstatě paralyzovat celý Evropský parlament a všechny pozitivní kroky, které dosud dělá.

Není to trochu strašení? Věříte, že by tyto strany mohly ve volbách skutečně natolik posílit, že by převzaly vliv a iniciativu? Samy mezi sebou se přece často nedokážou domluvit, je mezi nimi rivalita.

Upřímně nevím, jak to dopadne. Určitě ale stoupne počet jejich zástupců v Evropském parlamentu, takže se o to minimálně pokusí.

Je něco, co dnes populisty i přes vzájemné různé antipatie spojuje?

Řekla bych, že je to nacionalismus. Jsou přesvědčeni, že mnohem důležitější než mezinárodní vazby je jakási suverenita postavená na principu národní hrdosti z 19. století. Hrdosti postavené na etnické identitě a smyšlených střípcích dějin. Zneužívají patriotismus, aby zakryli své skutečné cíle. Jedním z nich je korupce, jejich obohacení. Populismus je zastírací manévr. Populistická mluva má vytvořit zdání toho, že vláda něco činí v zájmu lidu, vytvoří se idea lidu a pocit kmenové sounáležitosti. Následně pak vytvářejí tlak na demokratické instituce, ale ve skutečnosti jen kradou. Jedním z důvodů, proč Orbán potlačuje svobodu tisku v Maďarsku, je, aby novináři nemohli odkrývat jeho korupci.

Ještě před deseti patnácti lety nebyl nástup populismu tak zřetelný. Co se podle vás od té doby stalo?

Zaprvé, je to generační věc. Staří lidé umírají, mladší lidé nemají takové povědomí o tom, co se tady dělo za zvěrstva. Druhá věc je ta, že se zásadně změnil způsob, jakým lidé dostávají a zpracovávají informace o politice. To, co lidé vidí a čtou, je úplně jiné než to, co viděli a četli před deseti lety. Přišly sociální sítě, internet nabízí emoce a hněv, na Facebooku se šíří konspirační teorie a nenávistné příběhy. Ta vzteklá rétorika, která působí nakažlivě, tu dříve nebyla. A populisté, kteří by se jinak měli problém dostat k moci, s ní rádi pracují.

Co s tím? Jak lidi přesvědčit, aby tomu nepodléhali?

Na to se stále hledá odpověď. Musíme vést debatu o tom, co to znamená být polský patriot nebo český patriot v moderním světě a jak rozvíjet naše země v rámci mezinárodní spolupráce. Připadá mi, že dost času není věnováno pozitivním důsledkům evropské spolupráce a ukazování, co Evropa dělá pro svoje občany. Mnozí politici, a to i z proevropských stran, s oblibou viní Brusel, pokud se jim něco nepovede. Bylo by dobré tento postup obrátit a mluvit o tom, co všechno jsme dokázali a co ještě dokázat můžeme. Také bych uvítala mnohem více vzdělávání a vysvětlování toho, jak funguje evropská ekonomika, kam jdou naše daně a tak podobně.

Od našeho vstupu do EU uplynulo patnáct let, kde vidíte Unii za dalších patnáct let?

To bude záležet na volbách, jako jsou ty, které nás čekají. Bude to záležet na tom, jestli politici budou mít představivost a energii k tomu posilovat evropský projekt, nebo jestli ustrneme na místě.

Mají středoevropské státy nějakou alternativu k EU? Někteří politici v Česku argumentují tím, že není nutné v Unii setrvat, že bychom byli úspěšní i mimo ni.

Můžete odejít a následovat Británii, ale stane se vám něco podobného. Místo toho, abyste spolurozhodovali po boku Německa nebo Francie, budete pokaždé převálcováni. Nikdo vás nebude chránit, ocitnete se v mocenském vakuu, více to na vás dopadne než na Británii, protože jste příliš blízko ruskému vlivu. Ztratíte suverenitu, budete vydáni napospas korporacím a silnějším státům. Už jednou jste to zažili a je na vás, jestli to chcete znovu opakovat. ↖

Jak funguje EU

Hlavní rozhodovací instituce Unie

Evropská komise

je složená z 28 komisařů. Nominují je jednotlivé národní vlády, každá jednoho komisaře, a schvalují poslanci Evropského parlamentu. Komise navrhuje evropskou legislativu.

Rada EU

se skládá z ministrů národních vlád, kteří se scházejí po rezortech a přijímají evropskou legislativu. Například Rada Agri je složená z 28 ministrů zemědělství.

Evropská rada

je složená z prezidentů a premiérů všech členských států. Přijímá a udává základní politický směr a priority EU, nemá však legislativní funkci.

Evropský parlament

se skládá ze 751 přímo volených poslanců zastupujících všech 28 zemí. Europoslanci schvalují evropskou legislativu spolu s Radou EU.

Poznámka: Po odchodu Velké Británie z Evropské unie se sníží počet evropských komisařů, členů Rady EU a členů Evropské rady o jednoho, tedy na 27. Evropských poslanců bude po brexitu 705. Británie by měla odejít 22. května 2019.

Přijímání evropské legislativy

1. Návrh Evropské komise.

2. Stanoviska vnitrostátních parlamentů.

3. Stanoviska Evropského hospodářského a sociálního výboru nebo Výboru regionů (pokud se vyžadují).

4. První čtení v Evropském parlamentu: Parlament přijme postoj (pozměňovací návrhy).

5. Evropská komise může návrh pozměnit.

6. První čtení v Radě EU.

7. Rada EU schválí postoj Evropského parlamentu. Právní akt je přijat.

8. Rada EU a EP se neshodnou na pozměňovacích návrzích. Rada přijme postoj v prvním čtení.

9. Druhé čtení v EP:Parlament schválí postoj Rady EU v prvním čtení – právní akt je přijat na „začátku druhého čtení", nebo navrhne změny.

10. Postoj Evropské komise k pozměňovacím návrhům EP.

11. Druhé čtení v Radě EU*.

12. Rada EU schválí veškeré pozměňovací návrhy EP k postoji Rady EU v prvním čtení. Právní akt je přijat.

13. Rada EU a Evropský parlament se neshodnou na pozměňovacích návrzích k postoji Rady EU v prvním čtení.

14. Je svolán dohodovací výbor.

15. Dohodovací výbor se shodne na společném znění.

16. EP a Rada EU souhlasí s návrhem dohodovacího výboru a právní akt je přijat.

17. Evropský parlament nebo Rada EU nesouhlasí s návrhem dohodovacího výboru a právní akt není přijat.

* Rada přijme postoj kvalifikovanou většinou (v několika málo zvláštních oblastech vyžadují smlouvy jednomyslnost). Pokud se však Rada EU hodlá odchýlit od návrhu/stanoviska Evropské komise, přijímá postoj jednomyslně.

Británie uprostřed Evropy

Jak si Češi neoblíbili Evropskou unii

JIŘÍ SOBOTA

Kdokoli bude hledat v průzkumech obliby evropských institucí názory obyvatel České republiky, udělá dobře, když očima zamíří rovnou dolů, ke dnu tabulky. Češi dávají s železnou pravidelností sociologům najevo, že Evropskou unii nemusí, nebo je jim lhostejná, nebo si celou věc musí ještě nechat projít hlavou. V posledním reprezentativním celoevropském průzkumu z podzimu letošního roku vyšlo například najevo, že institucím Evropské unie tady v Česku důvěřuje pouze 32 procent dotázaných. Hůře na tom v tu chvíli byly pouze odcházející Británie a ekonomickou krizí těžce poničené Řecko.

Když se ve stejném průzkumu vědci ptali, zda se Evropanům ve spojení s EU před vnitřním zrakem zjeví negativní, či pozitivní obraz, klesli Češi ještě o jednu příčku níže, temnější představy Unie vyvolávala pouze na migranty zaplavené Maltě. Celá třetina Čechů v průzkumu hlásila čistě negativní dojem z EU, 40 procent zůstávalo zcela neutrálních. Pozitivní emoce vzbuzovalo evropské společenství u 28 procent dotazovaných.

Čísla nicméně málokoho překvapí. Češi jsou v Evropě vnímaní jako nová země, která se s EU nečekaně příliš nesžila, a také jako kverulanti. Legendární byl v souvislosti s Českem prezident Václav Klaus, poslední muž na evropském kontinentě, který odmítal podepsat Lisabonskou smlouvu i v době, kdy už ji odmávli Britové nebo Francouzi. Tentýž muž dnes otevřeně vyzývá k odchodu země z evropských struktur. Jeho následovník v prezidentském úřadu Miloš Zeman zase reagoval na vítězství stoupenců odchodu z EU v britském referendu slovy, že Češi by si také měli uspořádat podobné hlasování – v němž by on ovšem hlasoval pro setrvání. Češi v Bruselu i ze svého středoevropského ústraní obvykle mručí a kritizují. V Bruselu si jejich tehdy nejsilnější pravicová strana vytvořila vlastní poslanecký klub s britskou Konzervativní stranou, tou, která Británii dovedla do dnešního chaotického brexitu. Předseda téže strany nedávno zničehonic do virtuálního prostoru na Twitteru vzkázal, že Evropa Británii křivdí a že ji ponižuje. Češi nezavedli euro, odmítali se podílet na záchraně krizí postižených zemí, a když přišlo na migrační krizi, odmítli jakýkoli náznak širší evropské solidarity.

Zároveň ale země nikdy nic radikálního proti svému členství v Evropské unii nepodnikla. Česká vláda Lisabonskou smlouvu dojednala a odsouhlasila a český prezident, rétoricky zásadní odpůrce základního zákona dnešní EU, ji podepsal. Referendum o czexitu, jež by kopírovalo britskou zkušenost, nikdo nevyhlásil, rozhodující strany ho nemají v programu a premiér ho odmítá. V průběhu vyjednávání s Británií drží česká exekutiva příkladně jednotnou evropskou linii. Statistika počtu evropských žalob proti členským státům za to, že nedodržují evropskou legislativu, ukazuje, že brumlalové ze střední Evropy patří v praxi k naprostému průměru a nevzpěčují se Bruselu o nic více než každá druhá evropská země. Spíše než

divoký odpor a touha po rozvázání vztahů jsme svědky okopávání kotníků, neobratného čerpání a zdatného rozkrádání evropských fondů, to vše kombinováno s obecným nezájmem. V rok starém průzkumu Eurobarometru uvedlo navzdory výše popsanému frflání 62 procent Čechů, že členství země v EU je ku prospěchu. K letošním volbám do Evropského parlamentu se zároveň podle průzkumů chystá okolo dvaceti procent Čechů, zatímco průměr Evropské unie přesahuje padesát procent.

Zklamání

Při hledání kořenů je zapotřebí jít až na začátek. V listopadu a prosinci 1989 se na zdech českých měst začaly objevovat plakáty žádající návrat do Evropy. Z debat s oslovenými českými politiky, politology a sociology o příčinách českého vlažného postoje k EU přitom rychle vyplyne, že na problém se vlastně zadělávalo už tehdy.

Při rozhlížení se po Evropě se ukazuje, že do Unie se dá v podstatě vstupovat dvěma způsoby. Země jako Irsko nebo Španělsko, ve střední Evropě jistě Polsko nebo Slovensko vnímaly členství samo o sobě jako úspěch. Vstup do EU tam symbolizuje překonání civilizační a modernizační laťky, důkaz konce vlastní zaostalosti, a o té dotyčné země nemají pochyb. Takoví Španělé se například po pádu frankistické diktatury v devadesátých letech rozhodně nepovažovali za moderní evropskou zemi, naopak, uvědomovali si svůj dlouhý úpadek a k Francii či Německu vzhlíželi s trochu zamindrákovaným obdivem laciné pracovní síly. Přijetí bylo vyznamenání za pokrok, který znovuzrozená země učinila. Dodnes, navzdory ekonomické krizi, ve Španělsku nenajdete euroskeptickou stranu.

Češi viděli věci od počátku jinak, rovnou se do Evropy vraceli, jako by tam vždycky patřili, a snad jenom nedopatřením, především vinou komunismu vanoucího z Moskvy, mezi ně a domovský Západ kdosi natáhl ostnatý drát. Opřít se mohli o idealizovanou vzpomínku na prosperitu první republiky a příběh pražského jara, jež dokázalo na konci šedesátých let k zemi přitáhnout pozornost celého světa. Češi, to je Kundera, Forman, Masaryk nebo Rašín, rovnocenný národ, který se vrací, kam patří. „Brali jsme se automaticky jako součást Západu, což nejsme," vzpomíná tak dnes politolog Pavel Šaradín. „Zároveň jsme vůbec nevěděli, co členství v EU obnáší," dodává. V revolučních týdnech a měsících byla Evropa v podstatě něco jako nápis na rozcestníku u silnice – ležela opačným směrem než Moskva. „Znalost (tehdejšího) Evropského společenství byla nulová, že je třeba celý projekt postaven na sdílení částí státní suverenity, to jsme si vůbec neuvědomovali," vysvětluje zase brněnský politolog Petr Kaniok. Následovalo vystřízlivění.

FOTO KAREL CUDLÍN

Brali jsme se jako součást západní Evropy, což jsme nebyli. Tehdy jsme si začali zadělávat na problém. (Konec roku 1989)

To celkem barvitě a dodnes emotivně popisuje Petr Pithart, muž, který jako předseda české vlády a předseda Senátu českou politiku sledoval z první řady několik desetiletí. „Bylo to pro nás zklamání," líčí dnes. Česká společnost prý vnímala sama sebe jako jasného premianta, který „zpátky v Evropě" bude cobydup. I ve vysokých vládních kruzích panovalo přesvědčení, že z bývalých satelitů Sovětského svazu budou přijaty jenom některé, dva, možná tři státy, přičemž o našem úspěchu nemůže být pochyb. Padaly výrazy jako „středoevropský tygr", představa, že nás ostatní jenom brzdí, sehrála roli i v celkem bezproblémovém přitakání rozpadu společného státu se Slovenskem. „Pak začaly jezdit delegace, Unie nás známkovala, známky nebyly vždycky dobré, úřednictvo i svět politiky byly nervózní. Bylo to jako ve škole," popisuje překvapivé „ponížení" Petr Pithart. Nepochybuje, že vynucované změny legislativy byly ku prospěchu, celý náročný proces ale zjevně optimismem a sebevědomím Čechů tvrdě otřásl. Najednou se ukázalo, že přijati budou všichni a že Češi nejsou v Evropě vnímáni jako něco zvláštního, a dokonce ani ne jako rovnocenní partneři. Proces se táhl, Evropa sama potřebovala projít reformami. Než jsme se v roce 2004 konečně stali členy, bylo původní nadšení z návratu do přirozeného domova to tam. Evropská unie už byla pevně chápána jako svého druhu peskující instituce, ve které se musí před vstupem do sborovny nejdřív zaťukat.

Za školou

I v Česku podobně jako jinde v Evropě má euroskepticismus dva základní proudy, pravicový a levicový. Levicová kritika vnímá EU jako nástroj globalizace a zdivočelého kapitalismu, pravicová právě naopak, jako přeregulované monstrum brzdící ekonomiku. Levý proud v Česku od samotného počátku představovali především komunisté, kteří byli nejprve zcela proti vstupu a časem se dopracovali k pragmatičtější kritice, v podstatě smířené s tím, že země součástí bloku je a hned tak být nepřestane. Levá euroskepse má nicméně i v Česku svůj stálý vliv na silnou základnu trvale protievropsky naladěných Čechů. Ta tvoří stabilně zhruba 30 procent voličů, podle sociologa Daniela Prokopa především lidí starších, s nižším vzděláním a nižšími příjmy. O voliče komunistů se výlučně nejedná, na tuto konzervativně naladěnou vrstvu má vliv i kritika EU ze strany konzervativněji naladěného křídla ČSSD, prezidenta Zemana, extremistických sil, jako jsou SPD nebo Václav Klaus ml., a dříve také rétorika Václava Klause st. Evropa je pro tuto vrstvu vzdálená, nepochopitelná a podle Prokopa jí její životní situace neumožňuje příliš těžit ze zjevných a snadno pochopitelných výhod členství v EU. Euroskeptická základna moc necestuje, nepracuje v zahraničí ani nedokáže čerpat dotace.

Jak ale upozorňuje třeba studie brněnských politologů Vlastimila Havlíka, Víta Hlouška a Petra Kanioka *Europeanised Defiance. Czech Euroscepticism since 2004* (Poevropš-

FOTO MILAN JAROŠ

Než jsme se v roce 2004 konečně stali členy EU, původní nadšení z návratu do přirozeného domova bylo pryč.

tělý vzdor. Český euroskepticismus po roce 2004), skutečná energie euroskepse je už od devadesátých let na straně kritiky zprava. Tady se diskutuje, píší se knihy a studie, pořádají ideové konference a pěstuje kultura politických think-tanků. Václav Klaus měl svůj CEP, který se později proměnil v Institut Václava Klause, ale také zplodil Petra Macha, dříve předsedu rázně protičlenské Strany svobodných občanů. Dnešní šéf ODS Petr Fiala stál zase v Brně u zrodu Centra pro studium demokracie a kultury. Energie pravicových kritiků je zjevná i v tom, jakým způsobem dokázali uchvátit základní názvosloví. Již v roce 2001 skupina okolo Jana Zahradila publikovala *Manifest českého eurorealismu*, v němž část české euroskepse, která otevřeně nežádá odchod z EU, označila sama sebe přívětivou nálepkou racionálního pohledu na věc. Termín eurorealismus zdánlivě odkazuje k rozumnému středu, jako by všechno ostatní, tedy tvrdá euroskepse stejně jako podpora pokračující hlubší integrace, automaticky znamenalo extrém či snění o nemožném.

Pozoruhodná je také stále se vracející „školní" terminologie neúspěšných žáků docházejících z donucení na školu, se kterou necítí žádnou sounáležitost. Kdo pasivně nesabotuje výuku (tedy členství v EU), je „eurohujer" – v narážce na nesympatického šprta z předrevoluční komedie o vynuceném vzdělávání pracujících *Marečku, podejte mi pero!*. Oblíbené jsou také nálepky „eurosvazák" či „europionýr", jež odpor k autoritám mísí s negativní dějinnou zkušeností s komunismem.

To všechno ale musí dopadat na zkypřenou půdu. Genezi českého „zklamání" z EU jsme již zmínili. Oslovení experti ještě upozorňují, že rétorika českých „eurooptimistů" neprodělala příliš velký vývoj, částečně zůstává obecným odkazem na západní směřování České republiky spojeným s varováním hrozícího „návratu na Východ", částečně odkazuje k modernizaci a pokročilejší západní společnosti, od níž bychom se měli především učit. Tento druhý pilíř argumentace ovšem utrpěl v okamžiku, kdy se bohatá a úspěšná západní společnost v roce 2008 dostala do ekonomické krize a v posledních letech sama pochybuje o svém dalším kulturním a společenském směřování. V každém případě hledat na proevropské straně českého spektra osobnosti s charismatem a energií Václava Klause st. je obtížné. Stejně tak není nebo dlouho neexistoval podobně akční systém think-tanků a akcí na ně napojených.

Na Blaník

K Václavu Klausovi st. a „jeho" ODS se nevyhnutelně stočí všechny debaty o české euroskepsi. Politické strany procházely během devadesátých let podobným vývojem jako celá společnost – seznamovaly se s Evropou a jejím fungováním. Ty tradičnější našly snadno své vzory v evropských protějšcích – ČSSD se mohla učit jezdit k evropské levici, KDU-ČSL měla své evropské lidovce. Strany přejímaly programové body, politici jezdili na stáže, scéna se kultivovala a posouvala evropským směrem.

FOTO MILAN JAROŠ

Žádní europionýři a eurosvazáci. (Demonstrace euroskeptiků v čele s Václavem Klausem ml. na podporu Orbána, 2018)

Česká ODS, ve své původní podobě strana s převažujícím důrazem na ekonomickou reformu neoliberálního střihu, žádný široký proud, k němuž by se mohla přimknout, neměla. Logickým spojencem, vzorem (a nejspíš také jedinou autoritou, kterou byl ochoten brát svérázný Václav Klaus vážně), byli britští konzervativci, na počátku ještě s legendární „Železnou lady" Margaret Thatcher v čele. Shoda na ekonomickém programu volných trhů byla absolutní. Britští konzervativci měli ovšem širší program, který vycházel z britských dějin, koloniální minulostí ovlivněného vidění světa, pýchy na vítězství ve druhé světové válce a vůbec tradiční váhy a významu Spojeného království. V této části britského politického spektra bylo členství v EU pro Británii nanejvýš tak nutným zlem a v očích ostrovního království měla integrace každopádně význam pouze a ryze ekonomický, pragmatický.

ODS viděla členství od počátku velmi podobně a s přibývajícími lety přitvrzovala. Když Václav Klaus vyhlásil konec českých ekonomických reforem, měla jeho strana náhle navíc i problém, k jakému programu nově upřít svou pozornost. K tomu se přidaly porážky ve volbách a přechod strany do opozice, jakkoli smluvní. Důležitým okamžikem je také rozpad ODS, kdy do nově vzniklé Unie svobody odešli prakticky všichni nadšenější stoupenci integrace, a „očištěná" strana se tak stala zase o něco vyhraněnější.

Spekulace o tom, co přesně přivedlo zakladatele ODS k odklonu od ekonomické kritiky EU ke stále silnějšímu nacionalismu, jsou v českých debatách oblíbeným sportem a ještě je nikdo neukončil pádným argumentem. Mezi Klausem prosazujícím v porevoluční zemi volný trh a Klausem ostentativně vedoucím zástup stoupenců na národní horu Blaník v den konání referenda o vstupu do EU je nicméně obrovský rozdíl. Dnešní česká euroskepse se dělí na „měkkou", věčně kritizující, ale v podstatě chápající přínos Evropské unie pro Česko i hrozby života bez ní či mimo ni, a „tvrdou", která žádá skutečný odchod. Tvrdá euroskepse je doménou právě rodiny Klausů, extremistů z SPD a různých sólistů. Ani ve veřejnosti běžně nemá významnou podporu. „Ještě jsem neviděl průzkum, kde by převažovala touha z EU odejít," připomíná třeba opakovaně již zmíněný Daniel Prokop a další politologové mají v podstatě tentýž názor.

Vlastní góly

V české euroskepsi se stále vrací motiv českého neúspěchu a zklamání. Na počátku jsme zjistili, že nejsme vnímáni jako výjimečný stát, jak jsme původně sami sebe vnímali. Ekonomicky naladěná ODS přišla v Bruselu na to, že deklamování myšlenek neoliberálních ekonomů není v EU automaticky považováno za projev geniality. Touha po uznání se dobře projevuje i v průzkumech, podle nichž se Evropská unie těšila v Česku největší podpoře v okamžiku, kdy jsme se jí chystali předsedat. Mocná globální organizace měla být konečně na půl roku „naše", vláda se na svou roli chystala aktivně, nehodlala předsednictví pouze nenápadně „přežít", jak se v Bruselu očekávalo. Osmadvacítce jsme to hodlali podle oficiálního sloganu „osladit", na uvítanou jsme jí darovali provokativní umělecké dílo *Entropa*, o podlézavém hujerství nemohlo být řeči. Pak ovšem předsednictví zničila Paroubkova ČSSD svržením vlády a česká sláva byla u konce. Podpora EU se v průzkumech opět sesunula.

Něco podobného je možné říci také o evropských dotacích. Příliv stovek miliard eur určených k modernizaci země byl obrovskou šancí také na obnovení pouta se západní Evropou, od níž peníze na česká konta putovala. Příležitost jsme opět promarnili sami, když jsme eurofondy nedokázali přetavit do srozumitelné ekonomické vize. Zatímco například modernizující se Irsko zavedlo jeden dotační program, Česko se utopilo ve více než dvou desítkách programů. Už z jejich rozdělení bylo zjevné, že jde především o způsob, jak uspokojit mocenské ambice politických klik usazených na jednotlivých ministerstvech či krajských úřadech. Proces udělování grantů byl čistě rozhodnutím českých vlád, zbyrokratizovaný do té míry, že u žadatelů vyvolával téměř nenávist. Vrcholem myšlenkové akrobacie je pak tvrzení eurorealistů a euroskeptiků, že dotace vlastně podpořily v Česku korupci a přispěly ke kriminalizaci české politiky.

Příliv stovek miliard eur byl obrovskou šancí na obnovení pouta se západní Evropou. Příležitost jsme promarnili, když jsme eurofondy nepřetavili do srozumitelné ekonomické vize.

Dnešní Česko je tak zemí, která Evropskou unii v podstatě vnímá jako přínos, zároveň se s ní ale neztotožňuje a odvrací od ní v rozpacích zrak. Kritika „Bruselu" je běžným nástrojem politiky a je chápána jako v podstatě neškodná, protože ke skutečnému odchodu přece vyzývají jenom extremisté.

Pragmatický přístup Česka k EU jako k volbě menšího zla se vlastně až nápadně podobá postoji, jenž byl typický pro Velkou Británii před vyhlášením referenda o vystoupení v roce 2016. Drtivá většina průzkumů tehdy tvrdila, že Britové EU vlažně podporují. Stoupenci setrvání argumentovali v podstatě tak, že s Unií je nutné v mnohém nesouhlasit, nicméně pokud by Británie odešla, měla by potom hlouběji do kapsy. Nadšení a emoce byly jen na straně stoupenců brexitu, což v nevyzpytatelné éře nových médií nakonec znamenalo překvapivý úspěch. Britský „eurorealismus" nakonec přinesl vítězství radikálů. ↖

V textu byly použity průzkumy Eurobarometru, STEM a Medianu.

Kombinovaná spotřeba paliva: 4,9–7,3 l / 100 km. Kombinované emise CO_2: 129–166 g/km.

seat.cz/tarraco

Nepřestávejte snít. Přemýšlejte ve velkém.

Nový
SEAT Tarraco.

Proč ne teď?

Poznejte nové velké SUV stvořené pro neobyčejné zážitky. Až sedmimístný interiér přináší prostor pro váš růst, nejvyspělejší asistenční systémy se postarají o vaše bezpečí. Elegantní sportovní design, Full LED světla a 20" kola vás nechají vyniknout v davu. Překročte hranice všednosti a objevte krásu nevšedního života.

SEAT **FINANCIAL SERVICES**

SEAT

RS007531

V tom napětí jsem vybuchl

S bývalým premiérem Vladimírem Špidlou o poslední noci, kdy se vyjednávalo o vstupu do EU, o buňce, která se zapouzdřila a o nevyužité politické příležitosti, které dodnes lituje

ONDŘEJ KUNDRA, KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ / FOTO MILAN JAROŠ

Před patnácti lety jsme uzavřeli přístupové rozhovory s EU. Jejich poslední minuty vypadají zpětně viděno dramaticky. Na summitu v Kodani v polovině prosince 2012 jste jako český premiér po poledni oznámil, že „dohodu nechceme uzavřít za každou cenu". O několik hodin později diplomaté hlásili, že debata je „překvapivě vzrušená" a jednání jsou „drsná". Se zástupci EU jste si plácli až večer. Co se tehdy přesně stalo?

Podívejte se, ta kodaňská vyjednávání jsem v zásadě koncipoval tak, že jsem se snažil udržet jakous takous spolupráci s Visegrádem. Ukázalo se ale, že je to prakticky nemožné, byť všichni předsedové vlád tehdy byli sociální demokraté. Šlo tam hlavně o zemědělství a dotace na něj. Poláci mají v tomhle sektoru zaměstnáno daleko více lidí, HDP výrazně vyšší, nebylo možné najít shodu na společné strategii. Úvodní nabídka, kterou jsme dostali my jako Česko, nebyla taková, jakou bych byl ochoten přijmout. Tak jsem to napínal.

Před námi se dohodli Poláci. Měli slabší nervy?

Ne, řekl jsem si, že dokud neskončí oni, dokud si nevybojují víc, tak si s EU také neplácnu. Byl v tom záměr, který nám ve finále umožnil dostat více. Hlavní vyjednavač, tehdejší dánský premiér Anders Fogh Rasmussen, mi v jednu chvíli řekl: „Ber, nebo nech být." Už to chtěl mít uzavřené, večer byla recepce u královny, ale já stále nebyl spokojen s nabídkou. V tom velkém napětí jsem vybuchl.

Jak to vypadá, když muž bez emocí Vladimír Špidla vybuchne?

No normálně jsem vyskočil od stolu! Vzali jsme si všichni oddechový čas, Poláci to mezitím dotáhli a Rasmussen pak přihodil i nám.

Stálo to za to? Nakonec jste vyjednal o pár set milionů eur navíc, získali jsme možnost navýšit národní dotace pro zemědělce. Není to směšné, když uvážíte, co bylo v sázce? Tedy nedohoda a oddálení vstupu Česka do EU?

Není to směšné, protože to bylo prostě navíc proti těm původním návrhům. Já jsem se snažil všude se dostat, kam až to jde. A víte dobře, že zemědělské dotace jsou významná záležitost, důležitý sektor, do kterého jde v zásadě polovina evropských peněz. A mým cílem jako českého premiéra bylo pomoci téhle struktuře v těžké konkurenční situaci vůči okolním zemím. To riziko tak velké nebylo. Pořád bychom se mohli vrátit ke stolu.

Velkou část dotací v Česku polykají velcí hráči, jako je Andrej Babiš. Vyjednával jste tedy především pro pár vyvolených.

Vyjednávalo se to pro náš celý zemědělský sektor.

Což jsou podnikatelé, jako je Andrej Babiš.

Pracoval jsem se zemědělstvím, které v té době u nás bylo. Jestli mám zalíbení v menší farmě, nebo ve velkofarmách, tak samozřejmě v tom prvním. Také jsem se vždy snažil srazit dotace na hektar, které nahrávaly obřím podnikům.

VLADIMÍR ŠPIDLA (67)
Historik, politik, dlouholetý člen ČSSD a v letech 2002–2004 premiér za tuto stranu, který dovedl Česko do Evropské unie. Krátce po rozšíření padla Špidlova koaliční vláda a on se stal evropským komisařem pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti. Po návratu stanul v roce 2010 v čele Masarykovy demokratické akademie, think tanku ČSSD, kde působí dodnes. Mimo jiné řídil sbor poradců expremiéra Bohuslava Sobotky. Když nepracuje, věnuje se vnoučatům.

Hrozilo v nějakou chvíli, že jednání s Unií zkrachují?

Tak samozřejmě že jistota není z tohoto světa, ale i když to bylo tvrdé, bylo jasné, že se chceme domluvit.

Když k tomu došlo, jak jste to prožíval?

Slza mi nevytryskla. Premiéru Rasmussenovi jsem ale nakonec tu recepci u královny přece zkazil, všichni další premiéři už tam byli, měli hotovo, jen my dva ne. Skončili jsme před půlnocí, bylo už moc pozdě. Královna rozhodně kvůli nám neponocovala.

Takže jste pak vyrazil rovnou na letiště a domů?

To už si přesně nepamatuji. Vím jen, že to probíhalo na nějakém stadionu či co, byly tam velké prostory. Bylo to tam pusté, v chodbách se povalovaly různé věci. Když jsem tam tak bloumal, všiml jsem si někde pohozené basy piv, tak jsem si k ní sedl a jedno si otevřel. Členové české delegace si přisedli a dali si se mnou také jedno.

Bez gravitační síly

Co pro vás vlastně fakt, že jste přivedl Česko do EU, znamenal? Jak jste ho prožíval?

Byla to samozřejmě historická chvíle, dosažení určitého cíle. Podívejte se do historie. My jsme událostmi druhé poloviny třicátých let později vytvořením nárazníkového pásma na naší hranici Sovětským svazem byli vyrváni ze svého celkového dějinného zakotvení. Ze středozápadu jsme byli posunuti na východ. Asteroid, jehož jsme byli součástí, se rozpadl, přišli jsme o gravitační sílu, která nás uvnitř jeho prostoru držela. Vstupem do EU jsme ji zase získali, vrátili jsme se do našeho historického domova, k podstatě vzniku našeho života. Pro mě to bylo velké.

Rok po konci vyjednávání museli ještě vstup do EU schválit Češi v plebiscitu. Jak jste si myslel, že to dopadne?

Před referendem jsem dostával všelijaká čísla, některá lepší, některá horší. Vypadalo to, že to bude tak tak s odřenýma ušima. Měl jsem velkou obavu, i když jsem si myslel, že děláme, co můžeme. Že lidem vysvětlujeme, že jestli existuje nějaký národní zájem, tak je to fungující Evropská unie a Česko v ní. Hodně na mě doléhalo Slovensko, referendum měli krátce před námi a prošlo to tam skutečně o pár hlasů. Tu cestu šli s námi, vnímal jsem je jako kus společného těla. Říkal jsem si, sakra, když to u nich dopadlo těsně, jak to teď bude asi u nás?!

Jak jste si tehdy obavy Čechů vykládal?

Já měl jasný pohled, mluvil jsem o něm, to ale neznamená, že pro ostatní lidi to byla zjevená pravda. Měli svoje různé osobní zkušenosti, zážitky, předsudky. Co z toho vyplave, nikdy nevíte. Zpětně viděno, vyjednávání s premiérem Rasmussenem nebylo lehké, ale bylo to do jisté míry rutinní, standardní, takových jednání jsem zažil řadu. Jako politik znáte různé triky protistrany, různé metody a tak podobně. Dá se to mít nějak pod kontrolou, pro referendum ale nic takového neplatí.

Měl jste připravený nějaký krizový scénář, kdyby lidé řekli Evropské unii ne?

Nějaké letmé úvahy byly, ale žádné nebyly připravovány doopravdy.

Jak jste si nakonec vysvětloval to, že pro vstup hlasovalo 70 procent voličů, tedy že jsme nešli slovenskou cestou?

Já už to pak nezkoumal, oddechl jsem si, pro mě to byla vyřešená záležitost. Zajímaly mě spíše věci, co dál.

Jak jste se o referendu bavil s tehdejším prezidentem Václavem Klausem, který se už delší dobu netajil tím, že by chtěl EU rozbít?

Byla to jedna ze součástí zápasu, který jsem vedl. Usiloval jsem o to, aby Václav Klaus v průběhu referendového procesu nevystoupil zřetelně proti Evropské unii. Měl cukání a to, že se nakonec rozhodl to neudělat, bylo dobře.

Exprezident Klaus je výrazným představitelem euroskeptického proudu. Podobně jako on dnes o Evropě uvažuje řada lidí. Z čeho to vyvěrá?

Málo se zajímáme o politiku, speciálně o tu zahraniční. Nějaký větší, složitější obraz včetně toho historického nám kvůli tomu uniká.

Proč to tak je?

Celé české dějiny, celá středoevropská kultura byly vždy přinejmenším dvoujazyčné. Neexistoval český intelektuál, který by neuměl německy. Božena Němcová snila o tom, jak bude velkou německou autorkou, Palacký psal své první *Dějiny* německy a Šafařík v nadsázce říkal: „Není třeba hledat nějaký společný slovanský jazyk, protože společným slovanským jazykem je němčina.“ A v podobném duchu jsme žili i po vytvoření Československé republiky, byli jsme smíšená společnost, která se vzájemně ovlivňuje. Mnichovem, válkou, odsunem německého obyvatelstva, železnou oponou se tohle rozpadlo. Odřízli jsme

Euro je v první řadě politický projekt, nikoli ekonomický. Bylo by pro nás výhodné ze všech hledisek. Střádalům by výrazně stabilizovalo úspory, podpořilo by export, posunulo by nás do jádra Evropy.

se od svých dějin, ztratili jsme propojení s dalším světem, začaly nám unikat souvislosti. Stali jsme se sice součástí jiné, sovětské kultury, ale i to po invazi v roce 1968 padlo. Ještě více jsme se uzavřeli do sebe. Z buňky, která přes membránu udržuje kontakty s vnějškem, jsme se proměnili v cystu, zapouzdřili jsme se. Přestali jsme komunikovat a izolovali se. Tohle si lidé vlečou s sebou, přehodit v hlavě myšlení není snadné.

Přiblížit EU veřejnosti byla hodně vaše role. Říkáte si dnes, že jste měl něco udělat jinak?

Moje úvaha byla, že k prohloubení integrace, vytvoření naší silnější vazby na EU, může přispět euro. Měl jsem ho naplánované, považoval jsem to za klíčové.

Proč by mělo zrovna euro veřejnost více přitáhnout k Evropě?

Euro je v první řadě politický projekt, nikoli čistě ekonomický. Bylo by pro nás výhodné ze všech hledisek. Střádalům by výrazně stabilizovalo úspory, podpořilo by naši exportní ekonomiku, posunulo by nás do jádra Unie. Tohle významné okno příležitosti se mi nepodařilo využít.

Považujete to za svoji chybu?

Neměl jsem šanci, jako premiér jsem přece předčasně skončil (*Špidlova vláda padla po dvou letech, v létě 2004, pozn.red.*). Když už se bavíme o těch příležitostech, zásadní chybu jsem udělal o pár let dříve, když jsem v čele ČSSD nečekaně vyhrál volby. Soustředil jsem se tehdy na budování vládní koalice, nechtěl jsem v ní hned otevírat téma budoucího společného kandidáta na prezidenta, aby mi ji to nerozhoupalo. I přesto, že jsem měl s nynějším prezidentem Milošem Zemanem dohodnutého Otakara Motejla. Kdybych s tím přišel včas, ústřední výkonný výbor naší strany by mi ho schválil a pak to šlo rozehrát v koalici. Mohli jsme mít v roce 2003 jiného prezidenta a řada věcí mohla vypadat jinak. Já bych měl více času k podpoře eura. Tohle jsem opravdu propásl.

U nás platí mezinárodní gotika

Zpátky k Evropě. Proč euro nepřijali vaši nástupci?

Z různých důvodů se toho báli. Proti byl prezident, odbory bohužel z nějakého důvodu také stále dumaly, kdy že nastane ten nejlepší okamžik vstoupit do eurozóny. Společenský konsenzus se oslaboval, začal být narušený. Dnes euro nikdo nechce navrhnout, protože se stalo mezi lidmi negativním tématem.

Je něco, čím vás Evropská unie zklamala?

Abych pravdu řekl, tak ne. Jediné, co mě opravdu překvapilo, ale to je naopak pozitivní věc, že její úřednický aparát je výrazně efektivnější než ten náš.

Čeho si naopak na EU nejvíc ceníte?

Mimo jiné její schopnosti dodržovat pravidla, na kterých se předtím její členové shodnou. Dodržuje je daleko víc než kterákoli jiná struktura, co znám. Hlavním důvodem je to, že právě na tomhle je závislá její existence.

Umíte to přiblížit na něčem konkrétním?

Jednoduše, daleko méně věcí se tam dělá na sílu, protože jakmile byste začali dělat většinové hlasování a někoho trvale válcovali, tak prostě vytváříte napětí, které ten systém není schopen zdolat. Zažil jsem to opakovaně jako evropský komisař a dával si na to pozor. Snažil jsem se jednak tak dlouho, než byl na stole nějaký kompromis. Na tomhle principu to společenství funguje, což mimo jiné umožňuje, aby hlas českého premiéra odpovídal hlasu německé kancléřky. Žádná jiná taková struktura, kde nikdo neobětuje Pobaltí nějakému zájmu Ruska či nikdo nehodí přes palubu Irsko kvůli lepší dohodě s odcházejícími Brity, neexistuje.

Bude Česko za dalších patnáct let dál součástí EU?

Nepochybuji o tom, že Unie tu bude dál, významně se integruje, protože musí. Bude to probíhat kolem eurozóny. Už teď má eurozóna kvalifikovanou většinu, a když do ní přistoupí další státy, bude to superkvalifikovaná většina. Důležitá rozhodnutí se budou vytvářet v ní. Záleží na nás, zda budeme chtít být její součástí, ovlivňovat to, nebo přežívat někde na okraji. Vypadnutí úplně ven už vůbec není žádná alternativa. Ruská federace je chabrus na plíce, její ekonomika má slabý výkon. Pokud čtu o nějakém úžasném výkonu Ruska, jedná se o nějaké zbraně, to je málo. Rusové nám nemají co nabídnout.

A co když převáží opačný pohled?

Samozřejmě že i to je možné. A to na nás klade nároky. Hodnoty, o které nebudeme bojovat, vyvanou. Prostě když nebudeme o Unii zápasit, tak v ní automaticky nezůstaneme. Kdo si myslel, že se rozpadne Sovětský svaz? Nikdo. Předpokládal někdo, že se tak rychle rozsype Československo? Nepředpokládal. Předpokládal někdo, že po holokaustu, po těch potocích krve a měst rozmlácených na kusy, se Evropská unie spojí? Taky ne. Dějiny jsou komplexní, budoucnost je nejasná a nikdy není jenom jedna. Závisí na našem politickém úsilí.

Jak bude vypadat to vaše?

Chci mluvit o tom, že do EU patříme. Jsme zakotveni v západoevropském prostoru, jsme tam zakotveni svými dějinami, jsme křesťané, píšeme latinkou, všechny literární typy jsou vlastně tytéž, neexistuje nějaký zvláštní typ českého románu nebo českých lyrických básní. Když se podíváte z Hradčan, vidíte, že tady je to samé severoitalské baroko. Když se podíváte na naši nejvýznamnější katedrálu, tak přišel Matyáš z Arrasu, Francouz, potom přišel Petr Parléř ze švábského Gmündu a potom tam najdete Plečnika a kdekoho. Zjistíte, že to je zase produkt širší kultury, které jsme se my zmocnili a dokázali ji v něco vyvinout, že u nás platí mezinárodní gotika, ale vyvinuli jsme i typ jihočeského dvoulodí jako originální příspěvek a tak dále. Každým svým krokem budu proto usilovat o to, abychom zase nebyli odděleni od okolního světa a nepřišla zase nějaká opona. ↖

Spokojení nevědomí

Češi jsou v Evropě rádi, ačkoli toho o ní moc neví

Jak jste celkově spokojeni s naším členstvím v EU?

Součet odpovědí rozhodně spokojeni + spíše spokojeni (v %)

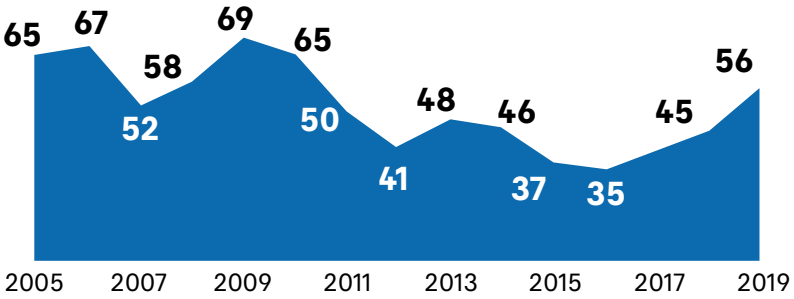

ZDROJ: STEM Trendy 2005–2019

Největší pokles spokojenosti s členstvím v EU byl mezi roky 2010–2012, což odpovídá ekonomické krizi. Druhý propad nastal v roce 2015 v době migrační vlny. Naopak silný nárůst popularity EU přišel v roce 2009 v době předsednictví, kdy se pro Čechy zmírnil pocit, že jejich zájmy nejsou v EU dostatečně reprezentovány.

Koho v Evropě považujete za „my" a koho za „oni"?

(Jen třetina Čechů má pomyslnou dělicí čáru mezi „my" a „oni" na hranicích ČR)

33 % *ČR vs. ostatní*

24 % *ČR a Evropa*

23 % *Evropa vs. ostatní*

ZDROJ: Z připravované studie Behavio Labs a STEM. Reprezentativní vzorek 1000 respondentů, on-line dotazování. Převáženo dle celé populace ČR. Sběr dat v lednu a únoru 2019.

Nejlépe se cítíme ve střední Evropě *(v %)*

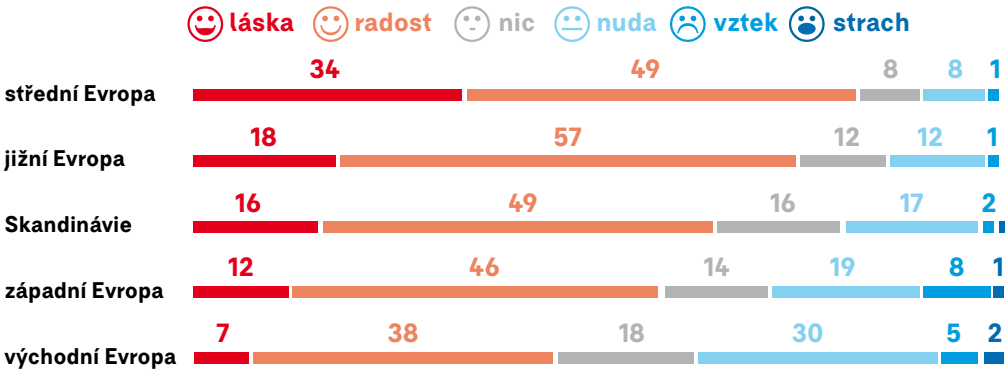

71 % je hrdých na to, že jsou Evropany

38 % neví, že si sami rozhodujeme, kdo konkrétně dostane EU dotaci

44 % neví, že z rozpočtu EU dostáváme víc peněz, než kolik odvádíme

60 % neví, že nás premiér zastupuje v Evropské radě

46 % si tipne počet českých europoslanců poloviční oproti skutečnosti (21)

RS007468

Tradiční hodnoty.

Chráníme je úspěšně
pro naše klienty.
Již čtvrt století.

Radomír Lapčík
zakladatel TRINITY BANK

TRINITY BANK

www.trinitybank.cz

Chráníme váš úspěch

Byl to extrémní zážitek

Mladí čeští úředníci vyrostli na předsednictví a pak často odešli

HANA ČÁPOVÁ / FOTO MILAN JAROŠ

Zítra odjíždím do Záhřebu," přibližuje Filip Šváb (43) svůj nejbližší program. „Budu tam mít přednášku o tom, jak se Chorvati mají připravovat na předsednictví Rady Evropské unie." Šváb byl jedním ze 146 diplomatů, kteří působili v Bruselu během našeho předsednictví od ledna do června roku 2009. Na starost měl především nová pravidla v oblasti telekomunikací. Ačkoli od té doby uplynulo už deset let a Šváb mezitím získal prestižní post v soukromé firmě, je ředitel pro vnější vztahy americké telekomunikační společnosti AT&T, intenzivní půlrok ve službě Česka a EU považuje, stejně jako většina jeho tehdejších kolegů, za mezní životní zážitek.

Chorvatským nováčkům chce Šváb před jejich premiérou v roce 2020 předat praktické rady a zkušenosti. Třeba tu, že do poslední chvíle nebudou vědět, co bude na stole, kam agendu dotáhnou jejich předchůdci. Nebo že během předsednictví musí země zapomenout na své priority, a naopak se snažit o hledání konsenzu mezi všemi členskými státy. Bude vyprávět také o tom, že Česku během předsednictví došly peníze na provozní výdaje, a on tak evropským kolegům, které zval na neformální jednání, platil kávu a obědy ze svého. A ještě jedna rada před startem – připravte se i fyzicky, během předsednického půlroku toho moc nenaspíte.

„Nabídku podílet se na našem dalším předsednictví bych zvažovala." (Michaela Mlíčková Jelínková)

Naše drahé volání

Česko bylo před deseti lety teprve druhým novým členským státem „z Východu" – po Slovinsku –, který řídil Radu Evropské unie. Pro ty, kdo se na tom úkolu přímo podíleli, to byl hodně intenzivní půlrok. Hned v prvních dnech vypukla plynová krize, spor mezi Ruskem a Ukrajinou, kvůli kterému Rusko zavřelo kohoutky směrem na západ, potíže měla většina evropských zemí, Bulharsko a Makedonie zůstaly úplně bez dodávek. Byl velký úspěch, že se Česku podařilo spor urovnat.

O tři měsíce později, koncem března, však padla vláda Mirka Topolánka, vystřídal ji úřednický kabinet Jana Fischera, a některé členské státy začaly zpochybňovat, že jsme dál schopni EU vést. Právě tehdy se ukázalo, že 146 diplomatů na stálém zastoupení v Bruselu a zhruba 1500 úředníků, kteří byli do předsednictví zapojeni v Česku, jsou profesionálové. Vzduchoprázdno překlenuli a nové ministry celkem rychle zasvětili do tajů předsednictví.

Jedním z těch profesionálů byl právě Filip Šváb. A když se člověk zpětně podívá na jeho životopis, má pocit, že k diplomatické pozici během našeho předsednictví jako by od dětství směřoval. Už na základní škole se učil francouzsky a měl to štěstí, že o střední se rozhodoval v prvním porevolučním roce. Pražské Gymnázium Jana Nerudy tehdy obnovilo výuku ve francouzštině a teenager usoudil, že musí studovat právě tam. Po dvou letech mu i tohle celkem prestižní gymnázium bylo malé, využil stipendia francouzské vlády a na tři roky vyjel na Lycée Carnot v Dijonu. Vzpomíná, že s třicítkou stejně ambiciózních spolužáků z Česka, se kterými sdílel velký podkrovní byt, se často dlouho do noci bavili o zahraniční politice.

Po studiu práv v Česku začal pracovat v týmu ministra Vladimíra Mlynáře na nově vzniklém ministerstvu informatiky. Tehdy ho ale znovu jako magnet přitáhla Francie, vzali ho totiž na vyhlášenou školu pro vysoké státní úředníky ENA (École nationale d'administration) v Paříži. Mezi jeho spolužáky byl tehdy i současný francouzský prezident Emmanuel Macron.

Po vstupu Česka do Unie udělal Filip Šváb konkurz do už zmíněného Stálého zastoupení ČR při EU, byl naším prvním atašé pro telekomunikace, poštovní služby, informační technologie a pro projekt Galileo (Evropský družicový program). Čím víc se blížilo historicky první české předsednictví Rady EU, tím častěji se snažil zvát české úředníky do Bruselu, aby si uměli představit, jak fungují různé pracovní skupiny a probíhají jednání.

Během předsednictví už byl v bruselské centrále jako doma. Náš půlrok v čele rady považuje za úspěšný. Podařilo se během něj dojednat energetický balíček, stejně jako telekomunikační, který měl na starost. Během své současné přednášky v Chorvatsku se chystá přiznat i to, že jsme hráli s dobrými kartami: „Byli jsme v unikátní situaci, končil Evropský parlament i komise, takže snaha dobrat se výsledků a dotáhnout věci byla velká," říká Šváb.

Běžní evropští uživatelé mobilních telefonů ale z českého předsednického úspěchu moc velkou radost mít nemohli, součástí tehdy přijatého balíčku číslo dvě byl totiž drahý roaming. Poplatky operátorům za hovory v jiné síti se sice o něco snížily, ale zůstaly. Teprve následný balíček číslo tři upravil pravidla tak, že volání do zahraničí stojí stejně jako to doma. „Nedá se říci, že jsme chtěli drahé volání," oponuje Filip Šváb. „Šlo o princip, hned při svém prvním vystoupení před evropským parlamentem tehdejší ministr průmyslu Martin Říman vysvětloval, že Česko pod vládou jeho strany ODS je proti regulaci roamingu, protože je proti přemíře regulací obecně. Tehdejší český oficiální názor zněl, že ceny má vyřešit trh a soutěž operátorů."

Po konci předsednictví Filip Šváb očekával, že tak jako to v obdobných situacích zažili kolegové z jiných členských států, i on vzhledem ke své vysoké kvalifikaci bude moci ve své zemi pracovat na nějakém důležitém postu státní správy, stane se náměstkem či ředitelem významného odboru na některém ministerstvu. „Ministerstvo informatiky v mezičase zaniklo, jeho kompetence převzal průmysl a tam mi nabídli jenom místo řadového referenta v oddělení poštovních služeb," říká Šváb. „Dnes už se tomu směju a vyprávím to jako anekdotu."

„Bylo to nepochopitelné a sebedestruktivní. Vypadali jsme najednou jako země, od které se může čekat úplně cokoli."

Odešel proto do soukromé sféry a dnes pracuje pro největšího amerického telekomunikačního operátora AT&T, zastupuje ho ve střední a východní Evropě, v Pobaltí a na Balkánu. Má na starost vztahy s regulátory, jednání s ministerstvy, vystupuje na konferencích. Nepředpokládá tedy, že by se přímo podílel na našem dalším předsednictví v druhé polovině roku 2022. „Nějak ale přispět mohu," zamýšlí se. „Mohu se neformálně podílet na debatě s komisí nebo pomoci s konferencemi, zajistit třeba řečníky, kolegy z USA."

Knihy a dorty

Zatímco Filip Šváb se v médiích příliš neobjevoval, jeho spolužačka z francouzské větve Nerudova gymnázia Michaela Mlíčková Jelínková (43) byla naopak jednou ze známých tváří našeho předsednictví, byla jeho mluvčí, přesněji řečeno mluvčí tehdejšího místopředsedy vlády pro evropské záležitosti Alexandra Vondry.

Po mezinárodní politice a diplomacii na pražské Vysoké škole ekonomické zamířila stejně jako Šváb se stipen-

Očekával, že se stane náměstkem, nabídli mu místo řadového referenta. Dnes to vypráví jako anekdotu. (Filip Šváb)

diem francouzské vlády na prestižní Sciences Po (institut politických věd), na povinné stáži byla na už zmíněné škole pro státní úředníky ENA, v Centru pro evropská studia. „Pak jsem dostala dvě nabídky, jednu skvěle placenou práci v Praze, druhou špatně placenou stáž v Bruselu. Inklinuji k dobrodružství, vybrala jsem si to druhé," říká. V Evropské komisi pracovala jako jedna z prvních Češek vůbec, a to v oblasti ochrany spotřebitele, konkrétně měla na starost stahování nebezpečných výrobků z evropského trhu.

Před naším předsednictvím se přihlásila do konkurzu na tiskovou mluvčí a vyhrála. „Byl to extrémní zážitek," říká dnes. Hned na začátku předsednictví spadla rovnýma nohama do pěkné šlamastyky. Mohl za ni umělec David Černý a jeho *Entropa*, plastika, která měla symbolizovat české předsednictví v bruselské centrále. Plastika ve tvaru vylamovací stavebnice na pozadí mapy Evropské unie byla kontroverzní. Bulharsko symbolizovaly turecké záchody. Dálnice, po kterých jezdila autíčka v Německu, připomínaly hákový kříž. Francie byla zahalená nápisem „Grève", stávka. Velkou Británii, známou svým euroskepticismem, symbolizovalo prázdné místo. Na Česko se promítaly euroskeptické výroky prezidenta Václava Klause. Ale především, Černý všechny mystifikoval, že peprné zkratky vytvořili umělci z jednotlivých zemí, a tak ji bez obav vystavili.

dem, nakopnul naši motivaci," je dodnes dojatá Michaela Jelínková. „Všichni jsme zůstali, úředníci na českém zastoupení i doma byli brilantní, a nakonec jsme předsednictví dotáhli se ctí."

Od té doby pracovala střídavě pro Brusel (jako mluvčí zastoupení Evropské komise v Praze) a byla na rodičovské dovolené, má dvě děti (2 a 8 let), napsala knihu pohádek *Dobrodružství pana Kolečka*, právě jí vyšly povídky *Maličkost pro premiéra* (inspirované mimo jiné zážitky z politiky) a udělala si cukrářský kurz: „Zítra jdu do televize s knížkou a beru jim za odměnu francouzský dort ze tří čokolád." Nabídku podílet se na příštím předsednictví, nejspíš znovu v oblasti komunikace, by zvažovala.

Děsivě velký úkol

Tým úředníků a diplomatů v Bruselu, který v Praze připravoval a koordinoval české předsednictví, vedl dnešní viceguvernér České národní banky Marek Mora (48).

Jeho kariéru pomohla odstartovat učitelka němčiny z Rakouska, se kterou se v devadesátých letech setkal na pražské Vysoké škole ekonomické. Celkem pilný student, kterému jazyky nedělaly problém, ji zaujal a držela nad ním ochrannou ruku. „Říkala mi, ty by ses jednou, až vstoupíte do Unie, mohl věnovat evropským věcem," vzpomíná Mora. Připadalo mu to jako celkem dobrý ná-

„Varoval jsem tehdy Vondru, že to bude průšvih. Topolánek si ale nedal říct a uspěl. Odvážný politik měl lepší intuici než opatrný úředník."

„Jako první mi volali Portugalci, že údajné domácí tvůrce jejich okénka v Entropě nejde najít a nikdo je nikdy neviděl," vzpomíná Jelínková (Portugalsko symbolizovalo prkénko se třemi kusy masa ve tvaru jeho někdejších kolonií, Brazílie, Angoly a Mosambiku). Černý nakonec přiznal, že plastiku udělal sám se svými spolupracovníky a Vondra s mluvčí Jelínkovou museli žehlit průšvih. „Bulhaři na mě sprostě křičeli do telefonu, pak mi poslali záchod," vzpomíná Jelínková. „Z ambasád nám chodily zprávy, že ta či ona vláda o Entropě právě jedná." Oficiálně nakonec protestovali jen Bulhaři, jejich díl na plastice Černý zahalil. Nakonec ale Entropa trhla rekord, celkem nevzhlednou budovu Rady EU, kam jinak turisté nepáchnou, kvůli ní navštívilo za tři měsíce rekordních padesát tisíc lidí.

Další nechtěný adrenalin přišel na konci března, když padla Topolánkova vláda. „Bylo to nepochopitelné a sebedestruktivní," říká dnes Jelínková. „Vypadali jsme najednou jako země, od které se může čekat úplně cokoli." Vondrův koordinační tým podle ní propadal depresi, ze které ho vytáhl tehdejší ministr zahraničí Karel Schwarzenberg. „Krátce poté vedl na Hluboké jednání ostatních evropských ministrů, řídil ho důstojně, šel nám příkladem a začal právě k tomu směřovat. Podařilo se mu získat stipendium na Evropském institutu v Saarbrückenu, později dělal asistenta na Univerzitě v Lipsku. V roce 2003 se mu po deseti letech znovu ozvala jeho někdejší učitelka s tipem, že Evropská komise už před naším vstupem hledá pracovníky z Česka, a doplnila ho radami, kam se přihlásit, kam co poslat. Mora uspěl a začal pracovat na ředitelství komise pro ekonomické a finanční záležitosti. Měl za úkol monitorovat, zda Česko plní rozpočtová pravidla tak, jak se od žadatele o vstup žádá.

Směrem k vedení českého předsednického týmu ho pak znovu posunula další žena, konkrétně ministryně školství Miroslava Kopicová, která si ho vyhlédla jako náměstka. Když po ní ale přišla Dana Kuchtová došlo mezi nimi k neshodám a Mora prchl. Vzápětí mu místo nabídl ministr pro evropské záležitosti Vondra.

„Upřímně, neuměl jsem si úplně přesně představit, co mě čeká," vzpomíná dnes na předsednictví a jeho přípravu Marek Mora. „Čím víc jsem do toho vplouval, tím víc jsem se děsil velikosti toho úkolu." Ze všeho nejvíc se prý snažil, aby „informace běhaly", aby „levá ruka věděla, co dělá pravá, úředníci věděli, co chce vláda, a naopak ministři měli přehled, čím se právě zabývají úředníci".

Hned s prvními dny českého předsednictví se ale celkem opatrný a prozíravý úředník Mora zapotil. To když se premiér Topolánek z minuty na minutu rozhodl, že sedne na letadlo a vyřeší plynovou krizi. „Varoval jsem tehdy Vondru, že to bude průšvih, protože takové věci je potřeba připravit, předjednat," vzpomíná Mora. „Topolánek si ale nedal říct, nejdřív letěl do Kyjeva za premiérkou Julijí Tymošenkovou, pak do Moskvy za tehdejším premiérem Vladimirem Putinem, znovu za Tymošenkovou a znovu za Putinem. Nevěřil jsem tomu, ale nakonec dojednal, že se kohoutky znovu otevřou." Dnes situaci s úsměvem glosuje: „Odvážný politik měl tehdy lepší intuici než opatrný úředník."

S koncem předsednictví ale pro Marka Moru práce neskončila, dostal za úkol dotáhnout ratifikaci Lisabonské smlouvy. Česko bylo jedinou zemí, která ji neratifikovala, protože prezident Václav Klaus trval na tom, že musíme mít výjimku z tzv. protokolu 30, jinými slovy, aby pro nás neplatila listina základních práv a svobod; tvrdil, že by se přes ni daly zpochybnit Benešovy dekrety. „Zvládnout tohle bylo pro mě něco jako druhé předsednictví," vzpomíná Mora. „Musel jsem projet celou Evropu a přesvědčit politiky, aby nám vyšli vstříc, umožnili nám výjimku."

Na tohle třítýdenní martyrium ale nevzpomíná moc rád. „Dodnes si živě pamatuji, jak na mě do telefonu křičel poradce německé kancléřky Angely Merkel," říká. „I na to, s jakým pohrdáním se mnou mluvil poradce tehdejšího francouzského premiéra Nicolase Sarkozyho. Nebral jsem to osobně, byl jsem jen úředník, který byl za tahle jednání placený."

Nešlo ani tak o to, že jsme chtěli výjimku – koneckonců, výjimku ze stejného protokolu měly i Británie a Polsko, ale o to, že jsme si vzpomněli pozdě, což velmi komplikovalo a zdržovalo celý proces. „Zahraniční partneři to vnímali jako podraz nebo ukázkovou nešikovnost," říká Mora. Vzpomíná, že český Ústavní soud by tehdy pravděpodobně uložil prezidentu Klausovi, že smlouvu podepsat musí, pokud by se na něj vláda Jana Fischera obrátila. „Jenže do takového boje úřednický kabinet bez politického mandátu nechtěl jít," říká Mora. „Právě to jsem se snažil evropským partnerům vysvětlit a ujišťoval je, že když prezidentu Klausovi dáme, co chce, tak smlouvu nakonec podepíše. Někteří z nich o tom totiž pochybovali." Nakonec Mora výjimku vyjednal a Klaus smlouvu podepsal.

Až do roku 2017 pracoval Mora znovu v Bruselu, dělal ředitele kanceláře generálního tajemníka Rady EU. „Pomýšlet na bankovní radu ČNB mě nikdy nenapadlo," říká. Ale když ho guvernér Rusnok oslovil, tak kývl. Šestiletý mandát v bankovní radě ho diskvalifikuje z možnosti podílet se na našem nadcházejícím předsednictví. Mora toho ale nelituje. „Bylo to pěkné a dalo mi to hrozně moc. Poznal jsem osobně řadu velkých politiků. A naučil jsem se spoustu věcí o tom, jak probíhá evropské vyjednávání, jak různě během něj reagují jednotlivé kultury," říká. „Ale byl to adrenalin, po kterém se mi nestýská."

Podvod století

Před deseti lety David Černý v Bruselu šokoval svou Entropou

JAN H. VITVAR

FOTO GETTY IMAGES

A zavládlo zděšení…
(Brusel)

Být jen o pouhé dva centimetry vyšší, už by se sem nevešla. Šestnáct a půl metru široká a šestnáct a půl metru vysoká plastika *Entropa* už devátým rokem stojí v průmyslové hale plzeňské Techmanie, kde sahá od podlahy až po strop. Dílo sochaře Davida Černého si výstavní premiéru odbylo o rok dřív. V lednu 2009 bylo odhaleno na průčelí budovy Justus Lipsius v Bruselu, kde slavnost zahájila půlroční předsednictví České republiky v Radě EU. Mezinárodní poprask, který zveřejnění díla tehdy provázel, ostře kontrastuje s klidem, jenž v Plzni dnes kolem *Entropy* panuje.

Chodí se sem na ni dívat hlavně školáci, protože Techmania funguje jako vědecko-technický vzdělávací park. Každý může k soše přistoupit a z ovládacího pultu rozpohybovat jednotlivé země EU, které Černý se svým týmem umístil na plastiku v podobě monumentálně zvětšené plastové slepovací stavebnice. Na Rumunsku začne blikat Drákulův hrad, z komínů rakouské atomové elektrárny vystoupá dým, na německých dálnicích se prohánějí auta, italští fotbalisté kopulují se svým obsesivně zbožňovaným sportovním náčiním. Jen na místě Velké Británie se nic neděje. Dávno před brexitem pro ni Černý nechal na skládačce prázdné, jakoby vylomené místo.

Teď se tomu puberťáci smějí. Před deseti lety z toho však měly vrásky na čele osoby na nejvyšších místech nejen tohoto státu, ale i celého evropského kontinentu.

Hravá analýza

Vznik *Entropy* provázela konspirace, jaká v českém i světovém umění nemá obdoby. Veřejnost se o ní poprvé dozvěděla pár dnů před bruselskou vernisáží. Tehdejší ministr pro evropské záležitosti Alexandr Vondra si do jedné z malostranských kaváren pozval několik novinářů. Uvítali je za stolem usazení David Černý, jeho sochařský kolega Krištof Kintera a teoretik Tomáš Pospiszyl. Před sebou měli rozložené katalogy díla, jež se mělo zanedlouho představit v Bruselu.

Trio se představilo coby organizátorský mozek náročné mezinárodní akce, do níž se mělo zapojit sedmadvacet vý-

FOTO PROFIMEDIA.CZ

…i nadšení.

Skutečný skandál vypukl až v Bruselu. Zatímco v Česku byla Entropa považována za další z typických Černého podvratných kousků, v zahraničí na jeho humor nebylo publikum připravené.

tvarníků z jednotlivých států EU. Jména autorů zněla poněkud podezřele, Helmuta Bauera, Borise Špernogu nebo Francesca Zampedroniho nikdo z novinářů neznal. Nicméně umělecký svět je velmi široký, každý nezná každého a nikoho tehdy ani nenapadlo, že by zde mělo něco nehrát. Znělo to vznešeně: skoro třicet autorů dalo hlavy dohromady, aby každý za svůj stát přispěl jedním dílem do skládačky, jež měla zobrazit největší klišé, která kolem těchto států existují. „Projekty spojuje hravá analýza národních stereotypů, ale i schopnost originálně charakterizovat vlastní kulturní identitu," napsal David Černý do předmluvy katalogu.

Některé státy sice nesly až nápadně podobný rukopis s jeho vlastní tvorbou. Třeba Litva s chlapečky čurajícími směrem k ruským hranicím, již měla vytvořit Vilma Stasiulyte. Nebo Portugalsko v podobě prkénka na maso s krvavými fláky ve tvaru jeho bývalých kolonií (Brazílie, Angoly a Mosambiku) od Carly de Mirandy. Ale když si před novináři mezinárodní spolupráci pochvaloval i seriózní ministr Vondra, do světa po schůzce pustili zprávu, která se měla záhy ukázat jako grandiózní podvod.

Špernoga, Zampedroni, Bauer, Stasiulyte, de Miranda a všichni další autoři byli ve skutečnosti vymyšlení. Zjistila to agentura ČTK, když se je marně snažila obvolávat. Mystifikace byla vlastně z nouze ctnost: Černý dostal zakázku od české vlády jen devět měsíců před vernisáží, a ačkoli původně opravdu chtěl do hry zapojit celý mezinárodní tým umělců, rychle se z nedostatku času rozhodl projekt vytvořit jen v úzkém českém kruhu. I samotný Vondra se realitu dozvěděl jen pár minut před zmíněnou tiskovkou. A i když na sobě před novináři nedal znát žádné rozrušení, krátce před setkáním v soukromí Černého vztekle seřval.

Skutečný skandál však vypukl až v Bruselu. Zatímco v Česku byla *Entropa* po odhalení své podstaty považována za další z typických Černého podvratných kousků, na něž už si veřejnost stačila zvyknout, v zahraničí na jeho humor nebylo publikum připravené. Pokud by si ze stereotypů dané země střílel výtvarník skutečně z ní pocházející, bylo by nejspíš vše v pořádku. Ale že si z ostatních států dělá legraci nějaký český umělec s pár českými pomocníky?

Už během lednové vernisážové prezentace se sochař setkal se zdrcující kritikou. Bulharská novinářka při spatření obrysu své země sestavené z tureckých záchodů do mikrofonu před celým auditoriem prohlásila, že si bude Bulharsko na *Entropu* stěžovat diplomatickou nótou. Což se skutečně stalo. A bylo to poprvé v kariéře Davida Černého, kdy ho negativní reakce natolik překvapila, že místo aby si tvrdohlavě prosadil svou, raději nechal kontroverzní část plastiky zakrýt plachtou.

Jeho překvapivou defenzivu způsobil i fakt, že si krátce před vernisáží bolestivě zlomil klíční kost a projevily se na něm vyčerpávající bezesné týdny, kdy se v časovém presu snažil dokončit *Entropu* ve slíbeném termínu. Bulhaři ovšem nebyli jediní, kdo proti soše protestoval. Vondra se musel následně omluvit slovenskému protějšku, že je jeho země na *Entropě* pojatá jako uherák svázaný maďarskou trikolorou. A v zahraničním tisku se o *Entropě* psalo jako o blamáži, špatném vtipu nebo rovnou kulturním debaklu.

Taková legrace

Pro Davida Černého to nebylo lehké období. Česká vláda od něj kvůli tři čtvrtě roku trvajícímu obelhávání požadovala vrátit zpátky dva miliony korun za autorský projekt. Sochař se musel zadlužit a sehnat investora, který by zaplatil výrobu plastiky. Na ni nakonec přispěl 10 miliony korun podnikatel – a majitel vydavatelství Economia – Zdeněk Bakala. Do jím sponzorovaného centra současného umění DOX v pražských Holešovicích se také *Entropa* už v květnu 2009 přesunula. Původně měla v Bruselu viset během celého našeho předsednictví. Po pádu české vlády a odchodu Alexandra Vondry z ministerstva ale Černý celou blamáž rozšířil do dalšího rozměru a *Entropu* nechal na protest proti nově sestavené úřednické vládě Jana Fischera předčasně svěsit.

Z DOXu osmitunový kolos putoval k současnému majiteli do plzeňské Techmanie, kde stojí v čele hlavní haly dodnes. „Byla s tím neuvěřitelně těžká logistika a samozřejmě ta konspirace byla náročná sama o sobě. Ale že bych *Entropu* považoval za nějaký předěl ve své tvorbě, to rozhodně ne. Já ji dokonce upřímně řečeno ani moc neberu jako výtvarné dílo, spíš je to taková legrace," říká dnes David Černý, když se v Plzni dívá, jak se nad jeho hlavou dává do pohybu Irsko v podobě nadýmajících se dud s hrajícími píšťalami vyčnívajícími z olysalého Severního Irska.

Zahraniční realizace nicméně po *Entropě* na autorově kontě začaly viditelně přibývat. A je pochopitelně otázkou, zda by bez celého bruselského dramatu, které tisk zaměstnávalo u nás i v cizině po několik týdnů, vznikl kupříkladu jeho klikující autobus *London Booster*, jejž Černý umístil před český olympijský dům v Londýně tři roky po *Entropě*. S odstupem času je každopádně jisté, že z původního odhodlání „Evropě to osladíme!", jak zněl před deseti lety oficiální slogan českého předsednictví, se toho kvůli vnitrostátním politickým půtkám moc realizovat nepovedlo. S výjimkou *Entropy*, která to osladila zejména svému autorovi. ↖

Nerozpuštění

Češi se sžili s Bruselem a vychovali schopné vyjednavače

ANDREA PROCHÁZKOVÁ / FOTO MILAN JAROŠ, BRUSEL

Čechům v centrále EU podle mínění kolegů občas chybí odvaha a vůle k sebeprezentaci.
(Běžné ráno na bruselské ulici)

U prostřed evropské čtvrti v Bruselu plné gigantů ze skla o oceli se cihlová budova s českou vlajkou nad vchodem docela vyjímá. Navíc stojí na velmi strategickém místě: kousek od sídel Evropského parlamentu a Evropské komise – a prakticky hned za rohem od oblíbeného Lucemburského náměstí, které se dvakrát do týdne večer mění v místo, kde se bruselští úředníci scházejí nad vínem či pivem.

Pro Česko je tenhle pětipatrový cihlový dům nejvýznamnějším bodem v celém Bruselu. Sídlí tu diplomaté ze Stálého zastoupení České republiky při EU – což je místo, které dnes slouží jako hlavní spojovací článek mezi Prahou a unijními orgány a v němž se uvádí do praxe česká politika v evropském společenství.

Když první březnové pondělí pár minut před polednem vychází z hlavního vchodu velvyslanec při EU a šéf stálého zastoupení Jakub Dürr, s úsměvem upozorňuje návštěvníka na barevnou tabuli s iniciálami členských států, která na vchodových dveřích zůstala z dob českého předsednictví.

„Občas mě při pohledu na tohle logo zarazí, že od těch chvil už letos uběhlo deset let," prohodí Dürr a svižně nasedne na zadní sedadlo tmavě modré služební škodovky: míří na pravidelný oběd s velvyslanci Visegrádu a s generálním tajemníkem Evropského parlamentu Klausem Wellem. Na programu neformálního posezení, které mezi diplomaty z Visegrádu vždy za přítomnosti nějakého hosta probíhá přibližně dvakrát za měsíc, je tentokrát diskuse o blížících se volbách do Evropského parlamentu a končícím volebním obdobím, které je pro Českou republiku už v pořadí třetí.

S puškou v obýváku

Sám Dürr pozoroval hlavní město Evropy během patnácti let od našeho vstupu z několika úhlů. Po rozšíření sem nejprve dojížděl jako prorektor Palackého univerzity z Olomouce, během předsednictví zase jako náměstek ministra školství, o pár let později Brusel navštěvoval už jako náměstek ministra zahraničí pro evropské záležitosti. A minulý rok v září vystřídal na stálém zastoupení svého dlouholetého předchůdce Martina Povejšila, a dnes tak řídí v úřadu sto dalších zaměstnanců. Jak říká, nějakou představu o soužití Česka s Unií už za tu dobu má.

„Celkový obrázek České republiky v Evropské unii je spíše neutrální. To znamená, že nás představitelé ostatních členských států neberou jako nějakého potížistu, neblokujeme ostatním důležité věci jako v minulosti Řecko nebo někdy teď Itálie a Maďarsko," říká Dürr. „Občas ale přijdou témata, u kterých je těžké v Bruselu vysvětlovat, proč s tím doma máme takový problém a proč jsou tak citlivá."

Jako příklad Jakub Dürr zmiňuje zbraňovou směrnici, která ačkoli mezi zbylými členskými státy nepůsobila žádné velké problémy, v Česku rozpálila veřejnou debatu do ruda. Nové pravidlo totiž pod vlivem několika předchozích teroristických útoků na půdě EU zakázalo v roce 2017 vlastnění a prodej některých typů poloautomatických zbraní a zásobníků, což u české střelecké a myslivecké veřejnosti a následně hlavně v politické reprezentaci vzbudilo ostrou kritiku. České ministerstvo vnitra – poté co se jeho tehdejší šéf Milan Chovanec vyfotil doma v obýváku na protest s puškou – podalo proti Evropské komisi kvůli zákazu pušek na víc než jedenáct nábojů žalobu. Česká republika směrnici nepřevzala, konkrétní dopady na majitele zbraní a českou obstrukci projednává Soudní dvůr Evropské unie.

Na obrazu Česka coby poněkud zmatené a nesrozumitelné členské země se podle pozorovatelů evropské scény silně podepsal přístup dřívějších politických reprezentací. Někteří čeští diplomaté působící dříve v Bruselu dodnes vzpomínají na slova bývalého prezidenta Václava Klause, který při návštěvách v Bruselu mluvil o přítomných úřednících, již přijeli z Česka pracovat do unijních struktur, ironicky jako o „vlastizrádcích" a říkal jim, že si vybrali špatnou stranu barikády. A ačkoli to byl právě Klaus, za jehož vlády Češi podali přihlášku do Unie, doma mezi straníky on sám ten krok hodnotil negativně jako hrozbu, že „samostatná a suverénní entita český stát přestane existovat" a že „tisícileté dílo našich předků bude poztráceno". „Důsledky vidíme dodnes, když v komunikaci mezi lidmi v Bruselu a kolegy v Praze občas zůstává určitý distanc. Jako by pro ně odchodem do Unie člověk přestal patřit mezi ‚naše' lidi," míní Dürr.

Změnu takového přístupu si mnozí spojovali s rokem 2009, kdy se pod taktovkou tehdejšího premiéra Mirka Topolánka (ODS) Česko stalo na půl roku předsednickou zemí EU. Pád Topolánkovy vlády uprostřed předsednického mandátu lepšímu vnímání Česka v Evropské unii ale nepomohl. „Po pádu vlády se politická reprezentace měla rozhodnout, jak se bude k Evropské unii dál chovat," popisuje Dürr. Ale debata o tom, co je pro Česko v Unii důležité a na co by se měli diplomaté i politici zaměřit, podle Dürra nepokračovala. Experti, které si Česko během prvních šesti let po vstupu „vychovávalo", nemohli najít v Česku žádná odpovídající místa ve státní správě a o valnou část většinou mladých a jazykově vybavených lidí stát přišel, když se mnohdy zklamaně rozešli do soukromého sektoru.

Těsně před příjezdem na slovenské stálé zastoupení, kde se oběd velvyslanců dnes pořádá, Jakub Dürr ukazuje ve svých podkladech na jeden zvýrazněný bod, který podle jeho slov při pracovních schůzkách s evropskými politiky i funkcionáři zmiňuje nejčastěji. A generální tajemník Evropského parlamentu dnes nebude výjimkou. „Patříme dnes ke státům, které nemají dostatečné zastoupení v Evropské komisi i dalších unijních institucích tak, aby dokázaly lépe ovlivňovat podobu předpisů už v jejich začátcích," říká Dürr. Podle zprávy Evropské komise z roku 2018 Česko patří mezi 14 států Unie s „velmi nedostatečným zastoupením", navíc téměř 60 procent z tuzemských úředníků v Evropské komisi – v orgánu, který má nejvýznamnější postavení z hlediska legislativy, protože ji navrhuje – je na asistentských pozicích, menšina obsazuje ty manažerské.

„Občas přijdou témata, u kterých je těžké v Bruselu vysvětlovat, proč s tím doma máme takový problém." (Jakub Dürr)

Pravidelná snídaně českých diplomatů (nalevo) a týmu eurokomisařky Věry Jourové. (Sídlo Evropské komise)

„Život s kufry je naše každotýdenní realita.“ (Pavel Telička ve své kanceláři v Evropském parlamentu)

Čeští úředníci Evropskou unii dlouho nevnímali jako jeden z možných cílů své kariéry. (Vchod do budovy Evropské komise)

Většina cest vede od roku 2004 sem, do hlavního města Evropy. (Brusel a jeho typické nebe)

Na obrazu Česka v Unii se silně podepsal přístup dřívějších politických reprezentací. (Budova Evropského parlamentu)

„Visegrád využíváme jen k negování všeho možného. A to nám škodí." (Europoslanec za KDU-ČSL Pavel Svoboda)

Podle lidí z českého ministerstva zahraničí je důvod nedostatečného početního zastoupení Čechů v tom, že zdejší úředníci Unii dlouho nevnímali jako jeden z možných cílů své kariéry, část z nich se obávala zmíněné nálepky „vlastizrádců". A tak už od předsednictví Česko například nemá nikoho na nejvyšším úřednickém postu Evropské komise, tedy na pozici generálního ředitele, a v Bruselu se z české strany většinou „recyklují" schopní, ale stále stejní lidé.

Situace se začala pomalu měnit až v roce 2014, kdy nastoupila vláda Bohuslava Sobotky a přijala dvě zásadní věci: služební zákon, jenž dal úředníkům alespoň nějakou jistotu, že se budou mít po konci bruselského působení kam vrátit do české státní správy, a dokument nazvaný Strategie podpory Čechů v institucích EU, který nastavuje interní postupy, jak za navýšení úředníků v Bruselu lobbovat. „Dnes ministři, když jdou na pracovní schůzky se svými protějšky z Evropské komise z jiných zemí, dostávají mezi podklady od ministerstva zahraničí papír s konkrétními jmény, která čekají na povýšení. Od určitého stupně totiž už nestačí schopnosti, ale je potřeba i politický lobbing. A to jsme v minulosti často nedělali," popisuje diplomatka Lucie Šestáková, jež v současnosti pracuje na stálém zastoupení.

Život s kufry

V devátém patře Evropského parlamentu v prosklené rohové kanceláři se chystá na zasedání výboru pro průmysl a telekomunikaci Pavel Telička. Do Bruselu jezdil už před rokem 2004, aby Česko jako vedoucí české stálé mise připravil na unijní vstup – dnes je europoslancem, původně zvoleným za hnutí ANO, v květnu bude v evropských volbách kandidovat za své nově založené hnutí Hlas.

Je začátek týdne, Telička právě přiletěl z Prahy a za normálních okolností by ho teď čekaly dva až tři dny pobytu, než by se opět vracel domů do Česka za voliči a za rodinou. Kvůli blížícím se volbám do Evropského parlamentu a programu v Česku v rámci kampaně ale tento týden poslanec odletí zpět do Prahy už dnes večer, aby se v úterý večer vrátil na důležité středeční hlasování a ve čtvrtek večer zase letěl zpět do Česka. O cestovatelském zápřahu vypovídá i Teličkův napůl vybalený kufr ležící na konferenčním stolu ve vedlejší místnosti. „Lidé mi na debatách často říkají, že europoslanci žijí jen kdesi daleko v Bruselu, ale není to pravda. Člověk je tady tak polovinu času, zbytek tráví v Česku nebo na služebních cestách. Život s kufry je naše každotýdenní realita," vysvětluje Telička.

Evropský parlament se letos na jaře ale nachází ve specifické fázi, kdy se kvůli konci volebního období politici snaží dokončit co nejvíce návrhů, a jednání je tak přirozeně víc. „Co se totiž nestihne, spadne s odchodem starého parlamentu pod stůl a bude se muset začínat zase od začátku," říká Telička s tím, že hlavním cílem je dohodnout se na finální verzi návrhů ve výborech tak, aby se o nich dalo hlasovat na posledním plenárním zasedání ve Štrasburku, které se naposledy ve stejném složení uskuteční v dubnu. Do fran-

couzského sídla Evropského parlamentu se z Bruselu jede čtyři hodiny autem po dálnici – letadlem se většinou nelétá, protože z Bruselu do Štrasburku nejsou žádné přímé lety.

Čtyřdenní plenární zasedání se konají ve Štrasburku každý měsíc a pro české europoslance jsou spojená i s možností, jak se setkat se svými kolegy z Česka. Od minulého volebního období se totiž každé úterní ráno před plenárním zasedáním konají společné snídaně českých europoslanců, na které vždy dorazí i nějaký host z Česka. „Dopředu se určí, který europoslanec bude mít snídani na starost, vybere téma a pozve hosta a pak neformálně moderuje diskusi," vysvětluje europoslankyně za ČSSD Olga Sehnalová. Sama naposledy pozvala ministra zemědělství Miroslava Tomana nebo šéfa českých odborů Josefa Středulu, nedávno do Štrasburku zavítal také ředitel Národního úřadu pro kybernetickou a informační bezpečnost Dušan Navrátil. Před každým jednáním Evropské rady, kterého se účastní prezidenti nebo premiéři z jednotlivých členských států, si diplomaté ze stálého zastoupení také české europoslance pozvou, aby je informovali nejen o tom, co se bude na summitu projednávat, ale také o tom, jaký má na to Česká republika názor.

Visegrád? Ne, díky

A ačkoli vzpomínky na český politický výkon během předsednictví stále v Unii budí negativní emoce, naopak pro práci českých úředníků a diplomatů mají zahraniční představitelé EU jen slova velkého uznání. Nejen že si Češi při prosazování návrhů našli své stálé místo v tzv. like-minded group, tedy skupině názorově sobě podobných států, ve které nejčastěji spolupracujeme se skandinávskými zeměmi, Irskem, Nizozemskem a – dnes ovšem už odcházející – Velkou Británií. Naši diplomaté se v Evropě také zapsali jako schopní vyjednavači. Vyjednávací proces totiž funguje zjednodušeně tak, že na stálé zastoupení dorazí z Prahy pozice nebo instrukce vlády na zrovna projednávané téma a podle toho, jak velký prostor poskytují instrukce pro vyjednávání s ostatními státy, dohadují diplomati konkrétní podobu přijímaných pravidel s ostatními státy.

„Myslím, že čeští diplomaté pochopili, jak důležitá je forma, jakou člověk či stát sděluje ostatním u stolu své pozice. Že pokud jako Česko chcete něčeho dosáhnout, nesmíte říkat pořád jen ne, jak to rádi zdůrazňují politici doma – ale dělat kompromisy a ústupky, které můžete využít v příštích dnech. A vaši vyjednavači – pokud z domova vědí, v jakých mantinelech se může český postoj pohybovat a proč něco takového chtějí prosadit – jsou opravdu schopní a féroví hráči," říká jeden z britských diplomatů.

Taktizování se podle znalců diplomatických vod odehrává i ve spolupráci s visegrádským spolkem, který čeští politici rádi v domácích projevech označují za klíčového spojence. Maďarsko dnes však není na evropské scéně nejlepší spojeneckou značkou kvůli útoku na tamní demokracii autoritářským režimem premiéra Viktora Orbána. A ani sepětí s Polskem, jehož vláda se vytrvale snaží podřídit politice tamní justici, nikomu na pověsti - a na chuti ostatních ke spolupráci - nepřidá. Takže Češi společně se Slováky se na Visegrád při vyjednávání svých zájmů nemohou příliš spoléhat.

„Vidíme to i v parlamentu, že nám strategicky visegrádská skupina dnes tak trochu škodí, protože není vnímána jako partnerská entita k Evropské unii. A to se nelze divit, když jsme naše spojenectví zatím společně využívali jen k negování všeho možného," říká europoslanec a předseda legislativního výboru Pavel Svoboda z KDU-ČSL. „V Unii jsme se tak například stali nechvalně známými, když jsme s V4 bojovali proti migračním kvótám, i když už bylo jasné, že se nejedná o aktuální řešení," míní Svoboda. „Zatím nás ale bohudík ti informovanější neházejí do stejného pytle. Protože kauzy premiéra Andreje Babiše, jako možný padesátimilionový dotační podvod na Čapím hnízdě nebo podezření ze střetu zájmů, jsou vnímány spíše jako zneužití systému jednotlivcem, nikoli snaha o proměnu demokratického systému jako u Orbána nebo Kaczyńského."

Nicméně jestli a jak se Češi s Evropskou unií sžili, se podle zahraničních pozorovatelů ukáže s blížícím se předsednictvím. To Českou republiku čeká v druhé polovině roku 2022, rok po tuzemských sněmovních volbách. „Tu zahozenou šanci před deseti lety nikdo nechápal," říká Svoboda a pokračuje. „Slýchávám tady, že další české předsednictví ukáže, jestli jsme už schopní. Nejen diplomaticky a byrokraticky, ale i politicky."

Češka z nejvyššího patra

Věra Jourová sedí v Evropské komisi na poměrně dobrém místě. Nad dvanáctým patrem, ve kterém má kancelář, totiž úřaduje už jen šéf komise Jean-Claude Juncker a okna prosklené budovy nabízejí na hlavní město Unie jedinečný pohled. Jourové tu ubíhají poslední měsíce jejího prvního mandátu; co bude po květnových eurovolbách, zatím není jasné. I když by česká komisařka ráda pokračovala i příštích pět let, výsledek bude záležet na rozhodnutí české vlády. Do Bruselu se Věra Jourová dostala jako nominantka hnutí ANO v roce 2014 a po trojici mužských předchůdců pro Česko získala post spravedlnosti, ochrany spotřebitelů a otázky rovnosti pohlaví. S blížícími se volbami finišuje, co se dá – například boj proti nenávisti na sociálních sítích, kdy se snaží domluvit dobrovolná pravidla s technologickými giganty, jako jsou Facebook nebo Google. Na otázku, jak vnímá dosavadní soužití Čechů s Evropskou komisí, připomíná Jourová v Bruselu známý fakt: že Češi nejsou dlouhodobě schopní se prosazovat do vyšších pozic ve zdejších institucích. Ze své zkušenosti vidí jako handicap nejen relativně nižší jazykovou vybavenost uchazečů, ale také neschopnost sebeprezentace. „Často se tady stává, že český uchazeč projde na výbornou testy, má skvělé hodnocení od nadřízených, ale před výběrovou komisí o sobě nemluví jako o někom schopném. Nechce nebo se neumí prodat. V podobně superkonkurenčním prostředí to ale jinak nejde."

TOP 10 + 1 kniha o EU

aneb všechno, co jste kdy chtěli vědět o EU, a nevěděli jste, kde to hledat

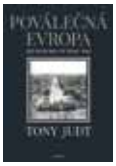

Tony Judt:
Poválečná Evropa
Hutný a celistvý příběh poválečného vzkříšení Evropy; příběh vzestupu a pádu sovětského komunismu a vzestupu Evropského společenství a EU od britského historika a esejisty.

Joseph E. Stiglitz:
Euro. Společná měna jako hrozba pro budoucnost Evropy
Finanční krize roku 2008 ukázala, že jednotná evropská měna byla chybný projekt, protože nebere v úvahu různorodost evropských států. Nositel Nobelovy ceny za ekonomii popisuje genezi problémů a ukazuje, jak euro zvýraznilo rozdíly mezi „věřitelskou Evropou“ v čele s Německem – a „Evropou dlužníků“ v čele s Řeckem.

Robert Menasse:
Evropský systém. Občanský hněv a evropský mír
Esej o krizi kultury v evropském hlavním městě, o vztahu národních států a fungování centrálních orgánů Unie od rakouského novináře, který si vzal roční studijní volno, strávil ho v Bruselu a výsledkem je tato kniha.

Jean Quatremer:
Les Salauds de l'Europe. Guide à l'usage des eurosceptiques
Deník dlouholetého bruselského zpravodaje francouzského deníku Libération, který se vyrovnává s hlavními slabinami EU a také s výtkami euroskeptiků. Své zápisky uzavírá konstatováním, že EU je poslední pacifistická utopie na zeměkouli.

Ivan Krastev:
After Europe
Známý bulharský politolog argumentuje, že migrační krize z roku 2015 byla pro Evropu jejím 11. září a „vlak dezintegrace“ už vyjel z Bruselu. Krastev se zamýšlí i nad tím, co bude, až tu EU nebude – a hledá cestu k možné sebezáchově Evropy.

Edward Luce:
Soumrak západního liberalismu
Západní liberalismus se nachází v krizi a jevy jako brexit či stoupající obliba silných vůdců nejsou příčinou, ale symptomem. Tak hlavní komentátor listu Financial Times ve své útlé, avšak mimořádné knize líčí současný západní svět, který ztrácí nejen důvěru zbytku planety, ale též důvěru v sebe sama.

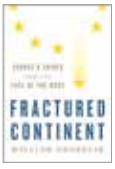

William Drozdiak:
Fractured Continent: Europe's Crises and the Fate of the West
Bývalý šéf zahraniční rubriky listu The Washington Post sleduje Evropu po finanční krizi, migrační vlně a volebních úspěších populistů jako Marine Le Pen – a tvrdí, že tyto události mají stejně dramatický dopad na Evropany i na Američany. Mění totiž povahu transatlantického vztahu i bezpečnostní rovnováhu ve světě.

Janis Varufakis:
Adults in the Room. My Battle with Europe's Deep Establishment
Někdejší ministr financí a enfant terrible světové ekonomie si ve svých vzpomínkách na rok 2015 a vyjednávání o dluhové krizi vyřizuje účty s těmi, kdo podle něj „šikanovali“ Řecko. Tedy evropskými institucemi, Mezinárodním měnovým fondem i německou vládou ztělesněnou tamním šéfem státní kasy Wolfgangem Schäublem.

Ulrich Beck:
Německá Evropa. Nové mocenské krajiny ve znamení krize
Jaké důsledky má Německem prosazovaná úsporná politika na jihu Evropy? Jak smířit evropské požadavky na řešení finanční krize a demokracii v národních státech, jejichž občané řešení přicházející z Bruselu odmítají? Jak se vyhnout tomu, aby EU budoucnosti byla příliš „německá“ – a tedy v mnoha koutech Evropy odmítaná? Odpovědi na tyto otázky a vizi, jak může Evropa držet pohromadě, hledá slavný německý sociolog ve svém knižním eseji, který vyšel v reakci na krizi eura.

Mark Leonard a Dick Leonard:
The Pro-European Reader
Kniha z pera ředitele Evropské rady pro zahraniční vztahy, Brita Marka Leonarda, a jeho otce. Přehled nejpřesvědčivějších argumentů ve prospěch sjednocování kontinentu. Pokud se chcete dojmout knihou o EU, pak si přečtěte právě tuhle.

Bernd Ulrich:
Guten Morgen, Abendland
Většina knih o současné Evropě a Západě se nese v pesimistickém duchu. Knižní esej šéfa politické rubriky liberálního týdeníku Die Zeit je výjimkou. Ano, svět se komplikuje, staré samozřejmosti přestávají platit – ale především kvůli tomu, že se o slovo hlásí dosud málo viditelné regiony a voličské vrstvy. Důležité tak je, aby Evropa na tyto výzvy správně reagovala.

V roce 2004 Česko, Slovensko, Polsko a Maďarsko nevstoupily do Evropské unie…

Barbara Tóth

redaktorka rakouského týdeníku Falter

…a vytvořily vlastní hospodářskou unii, v jejímž rámci vzájemně propojily své měny. Kvůli tomu se během finanční krize v roce 2008 dostaly pod silný tlak. V důsledku krize se ve všech těchto zemích k moci dostaly nacionalistické politické strany, které v předešlých letech založili úspěšní podnikatelé – obdobně jako Berlusconi v Itálii – nebo vznikly z již existujících konzervativních stran, které se proměnily v pravicově-populistická hnutí. Navázaly těsné vztahy s pravicově extremistickými frakcemi v Evropském parlamentu, například s Marine Le Pen nebo s rakouskými Svobodnými.

↓ INZERCE

Paradoxně jsou v těchto zemích také slyšet hlasy, které prosazují vstup do EU – s cílem posílit eurokritický blok stran v Evropském parlamentu. Ještě silnější jsou však hlasy, které se snaží přesvědčit zvláště Itálii a Rakousko k tomu, aby z EU vystoupily a vytvořily novou Východoevropskou unii, jež se bude zasazovat například o nulovou uprchlickou politiku (žádný z těchto států v roce 2015 nepřijímal uprchlíky). Důležitým zastáncem Východoevropské unie – nazývá ji Pravá Evropa – je ruský vládce Vladimir Putin, jenž se léta snaží EU rozdělit.

V Rakousku od roku 2004 sílí Svobodní, v roce 2017 se vrací do vlády jako menší koaliční partner šéfa lidovců Sebastiana Kurze. Tato vláda chystá referendum o tom, zda má Rakousko přistoupit k „pravým Evropanům“, nebo nikoli. Průzkumy naznačují, že výsledek bude velmi těsný. Pokud by k östxitu došlo, tak brzy zřejmě podobné referendum proběhne i v Itálii. Kurz se profiloval jako logický kandidát na lídra této nadnárodní unie „pravých Evropanů“.

Evropská unie tedy stojí před jednou z dosud nejvážnějších zkoušek.

FOTO ARCHIV

Barbara Tóth

Anne Dastakian

reportérka francouzského politického týdeníku Marianne

Zažila jsem „velké rozšíření“ Evropské unie 1. května 2004 doma ve Francii, osm let poté, co jsem opustila Prahu, kde jsem v letech 1990–1996 pracovala jako zpravodajka francouzského tisku. Od té doby se sem pravidelně vracím, ale nikdy pracovně. „Díky“ Viktoru Orbánovi jsem naopak odjela na reportáž do Maďarska a podobně „díky“ bratrům Kaczyńským jsem byla poslána do Polska, země, kterou považuji za fascinující a jež mě nikdy neomrzí.

Ale zpět k vaší hypotetické otázce: I kdyby se toto rozšíření neuskutečnilo, hordy západoevropských turistů by vymetaly ulice Prahy a Budapešti stejně jako dnes, to samé platí o Krakově, Bratislavě, Bukurešti, Sofii, Rize, Vilniusu nebo Tallinnu. Stejně tak jsem přesvědčena, že by sem

FOTO ARCHIV

Anne Dastakian

„Kdyby se rozšíření v roce 2004 neuskutečnilo, nejspíš bychom nečelili tak zneklidňujícímu vzestupu populismu v Polsku a jinde, kterého jsme dnes svědky."

mířili zahraniční, převážně němečtí investoři. Velkolepá obnova historického dědictví a infrastruktury financované evropskými fondy by samozřejmě chyběly. Většina obyvatel zemí střední a východní Evropy by ale bezpochyby žila stejný život, jaký vede dnes, to znamená ve svých zemích či cestující během prázdnin v rámci svých možností do destinací, které jim železná opona kdysi zakázala.

Na druhou stranu jsem hluboce přesvědčena o tom, že Polsko, země s 38 miliony obyvatel s tragickou historií, by na tom nebylo stejně jako dnes. Následkem rozhodnutí Spojeného království a Irské republiky, které otevřely svůj pracovní trh bez omezení novým členům EU, odešly v prvních čtyřech letech po rozšíření z Polska bezmála dva miliony lidí ve věku 25–30 let, tj. 12 procent pracovní síly. Tento „západní úprk" poté pokračoval, což mechanicky táhlo dolů nezaměstnanost v Polsku a nahoru někdy dramatický růst mezd. Nicméně vedlo to také k nárůstu nesnází venkovského obyvatelstva a ostatních poražených ekonomické transformace, a ti nyní dominantně hlasují pro národoveckou stranu Právo a spravedlnost (PiS).

Každopádně kdyby se rozšíření v roce 2004 neuskutečnilo, nejspíš bychom nečelili tak zneklidňujícímu vzestupu populismu v Polsku a jinde, kterého jsme dnes svědky dnes. Když si ale odmyslíme epizodu s názvem PiS, Evropská unie jasně pomohla obnovit a vrátit do středu po-

FOTO ARCHIV

Michal Vašečka

zornosti zemi, která byla v minulém století tak strašně zneužita svými bezprostředními sousedy. A to je bezpochyby úspěch!

Michal Vašečka

sociolog, působí na Fakultě sociálních studií MU a na Bratislavské mezinárodní škole liberálních studií

Příběhy alternativní historie jsou podobné žánru sci-fi – můžete si dovolit říct to, co se v seriózní analýze nesluší. Příběhy Česka a Slovenska bez vstupu do EU – bez vize vstupu, přístupového procesu, vtažení do evropské politiky a evropských problémů – jsou ale předvídatelné a jako ex ante analýza jsou poměrně lehce argumentovatelné:

Česko, které není členem EU, je v roce 2019 zvenku podobnou zemí jako dnes. I bez členství se tvář země rozjasňuje – fasády jsou každým rokem opravenější, malých pivovarů přibývá, budují se nové bytové komplexy a výsledky českých sportovců jsou, jako koneckonců v celé moderní historii, pro tuhle malou evropskou zemi nadstandardní. Prezidentem je už čtvrté volební období Miloš Zeman, který je spolu s krtečkem v Rusku neuvěřitelně populární, a premiérem Michal Hašek, který rád jezdí stále rychleji na svém motocyklu Harley-Davidson spolu s ruskými přáteli z Nočních vlků po neopravené D1. Škoda Budweis se i přes podbízivý název v Německu moc dobře neprodává a největší kauzou současnosti je rozhořčení české veřejnosti, že Němci neplatí dostatečně za využívání české přenosové soustavy, o čemž obšírně informují nejčtenější noviny v Česku Sputnik Dnes.

Problémy v severočeském regionu, kde bylo v několika oblastech obývaných romskými komunitami už před šesti lety vyhlášeno stanné právo, neustávají, na sociálních sítích se ale hodně diskutuje o tom, že potíže jsou přehnaně zveličovány různými konspiračními weby, kterých je v Česku víc než 150. Precizní analýzu v této věci právě vydala Charta 2009, která vznikla před deseti lety s primárním cílem minimalizovat vliv Putinova Ruska na českou politiku.

HDP však roste a životní úroveň se pomalu, ale jistě zlepšuje. I nostalgici chválí, že české pivo je skutečně každým rokem lepší a obrana před europivem je jedním ze silných témat voleb v posledním období. EU dokonce konstatovala, že čistě z ekonomického hlediska je česká ekonomika výkonná a případný vstup by byl představitelný. Problémem je – jak připomíná Brusel – systematizovaná korupce a nepřehledný systém vlastnictví v rukou tří nejvlivnějších oligarchů. Silně proevropské síly jsou každým dnem sebevědomější i přes kampaň přítomnou prakticky ve všech médiích vlastněných oligarchy, která je zesměšňuje jako eurohujery. Michal David o nich složil písničku, jednu ze svých lepších. Podpora proevropským silám je sice v Praze vysoká, jinde však vítězí oligarchická strana Jednotné Česko a na severu Čech Dělnická strana.

Jinak jsou Češi ve styku s Evropou prakticky každý den. V létě zaplní Dolomity i pláže na Lidu di Jesolo. Země v srdci Evropy si tedy žijí celkem spokojeným životem.

Slovensko roku 2019 je jiný příběh. Země vyzařuje velkou nespokojenost a vře. Ekonomika stagnuje už dvě desetiletí a nebýt investic z Česka a Rakouska, bylo by to ještě horší. Největší firmou v zemi je Volkswagen Bratislava, ale vztahy jsou napjaté – od momentu, kdy se v roce 2018 stal premiérem po Vladimíru Mečiarovi Rafael Rafaj ze Slovenské národní strany. Mečiar byl sice v devadesátých letech vnímán jako problematický lídr, ale pak se na únosy a privatizaci ekonomiky do rukou slovenské kapitálové vrstvy zapomnělo. Koneckonců – podniky končily přece ve slovenských rukou, ne jako dnes, kdy je vlastní neznámé subjekty z Kypru napojené na Slovenskou národní stranu, která je považována za hlavní, i když ne jedinou převodní páku ruských zájmů na Slovensku.

↓ INZERCE

Slovensko také zaznamenává jednu z nejvyšších emigrací z celé střední Evropy a neodcházejí jen mladí lidé: třeba ekonom Juraj Stern zemi opustil kvůli antisemitským útokům. Mnozí to ale stále nevzdávají – v Bratislavě funguje doslova paralelní polis a společenský život jí mohou oprávněně všichni závidět. Slovenský třetí sektor je známý svou akceschopností a tím, že v disfunkčním státě nahrazuje v mnoha ohledech státní instituce. Mnozí jsou sice označeni jako cizí agenti, ale příliš si z toho nedělají. Snaží se zastavit další marginalizaci Romů na východním Slovensku, organizují vzdělávaní v dolinách „zapomenutého Slovenska“, snaží se zabránit divokému kácení slovenských lesů. Výsledky jsou různé, ale podpora pro členství v EU se v zemi blíží k 80 procentům. Řeší teď ale problém – Slovenská národní strana navrhla zákon o Jozefu Tisovi, že se zasloužil o stát. SNS tím prý chce vzít vítr z plachet fašistům kolem Mariana Kotleby, kteří ne-

FOTO ARCHIV

Wojciech Przybylski

kontrolovaně rostou, ale struktury občanského sektoru jim nedůvěřují a řeší, že se budou muset spojit se strukturami kolem bývalého HZDS, aby tomu zabránily. Ale jinak se už všichni těší na léto v Chorvatsku. S Chorvaty se dobře pije a zejména – jsou to přece Slované.

Wojciech Przybylski

šéfredaktor revue Visegrad Insight

Představit si, že by Polsko v referendu zamítlo vstup do EU, není nijak složité. Pár měsíců před hlasováním průzkumy naznačovaly výsledek padesát na padesát. Polovina společnosti si přinejmenším nebyla jistá, zda by Polsko mělo do Unie vstoupit.

Krátce po přistoupení byla postkomunistická strana, jež vedla závěrečná jednání, téměř vymazána kvůli korupčnímu skandálu spojenému se zákonem o médiích. Zároveň vznikly dvě nové strany – liberálně konzervativní Občanská platforma a pravicově euroskeptická Právo a spravedlnost – a zabraly větší část politického spektra. Druhá jmenovaná strana zvítězila v prezidentských i parlamentních volbách. Kdyby byli proevropští Poláci v referendu prohráli, PiS by toho využila, plně by se přihlásila k euroskepticismu a oznámila by, že Polsko musí nejdříve dokončit antikomunistické čistky, a teprve potom se připojit k evropskému projektu. Protesty ze strany části zmobilizovaných mladých voličů by v takovém případě byly téměř jisté. Je snadné si představit scénář, v němž by protestující později získali zásadní vliv na politickou agendu a společně s opozicí by začali určovat další vývoj země. Ve skutečnosti ale mnozí z nich zemi po roce 2004 opustili.

Obecně by Evropská unie na neschopnost kandidátských zemí dokončit přistoupení reagovala prodloužením přístupového období. Na Slovensku by díky tomu liberální tábor znovu prohrál, což by vyústilo v Mečiarovo čtvrté vládní období. Jeho návrat by se nesl ve znamení hesel jako „já jsem vám to říkal“ a „vezměme svůj osud do vlastních rukou“. V Maďarsku by Jobbik posílil své řady, vyvolal předčasné volby, v nichž by získal čtvrtinu hlasů. Voličská základna Fideszu by se ztenčila na polovinu a nešťastný Viktor Orbán by byl na dlouhou dobu vykázán do bezvýznamné role, v níž by se jenom prohloubila jeho politická impotence. Socialisté ve vládě by hledali střední cestu prostřednictvím nové asociační dohody, jež by zajistila přísun dalších peněz do země i do kapes vládních představitelů. Český prezident Václav Klaus by triumfoval a pokusil by se sjednotit střední Evropu do politického projektu, jenž by ekonomicky soupeřil se starou Evropskou unií a budoval by vazby s diktaturami a nefunkčními státy. Blok by trpěl nepřátelskými útoky investorů sídlících v EU, kteří by v tomto prostoru nebyli vázáni regulacemi jednotného trhu.

V roce 2008, po propuknutí ekonomické krize, by střední Evropa byla prvním regionem, který by zakusil důsledky úsporných opatření. V důsledku odchodu investorů a mělčích domácích trhů ve srovnání s členskými zeměmi EU by se ekonomiky zemí V4 zhroutily a propadly podobně, jako se to stalo na Ukrajině nebo na Balkáně. EU, zatížená krizí v Řecku, by se nepokusila vyrovnat rozpočty svých sousedních zemí a projevila by k V4 nulovou solidaritu. Mnozí evropští politici by měli ještě stále na paměti invazi do Iráku jako důkaz, že zemím Nové Evropy nelze politicky důvěřovat.

Rusko by mezitím postupně získalo zpět svůj původní potenciál a využilo by finančních přebytků z prodeje ropy a plynu k agresivnímu nákupu celých segmentů ekonomiky zemí V4. Zároveň by tamní politiky zkorumpovalo za hranici demokratického fungování zemí. Následně by ve snaze podkopat NATO provedlo pokusný útok na severovýchodě Polska, NATO by však odmítlo volání Poláků po solidaritě, protože by nevidělo žádnou možnost reálného zásahu. Spojené státy by ve skutečnosti přesvědčily polskou vládu, aby se nedovolávala článku 5, a neriskovala tak neúspěch Aliance. Situace by nicméně pouze oddálila nevyhnutelný rozpad NATO a jeho nahrazení novou organizací (NATO II), založenou na vícerychlostním principu vyvinutém německými diplomaty. Země bývalého komunistického bloku by napříště uplatňovaly individuální strategie přežití a snažily by se získat bezpečnostní záruky od různých globálních mocností.

Střední Evropa ztělesněná Visegrádskou čtyřkou by se společně neudržela. Již v průběhu přístupových jednání se vlastně mnohé představy o společných zájmech a spolupráci ukázaly být iluzí. Po ztrátě záruk ze strany NATO se střední Evropa ocitla v horší situaci než před rokem 1989. Posílení Ruska, oslabení NATO a omezení hranic Evropské unie by vedlo k prohloubení civilizačního předělu na evropském kontinentu, což by o generaci později vyústilo v násilnosti a prudké střety mezi demonstranty a policií. Dějiny regionu by znovu zopakovaly cyklus výbuchů násilí a rezignací, jež je provázely po celé 19. a 20. století.

„Václav Klaus by se pokusil sjednotit střední Evropu do politického projektu, jenž by ekonomicky soupeřil se starou Evropskou unií.“

Kdy jindy než teď.

Pořiďte si nyní na operativní leasing
nové Audi A1, Audi A3, Audi Q2
nebo **nové Audi Q3.**

Audi

5 999 Kč | měsíčně bez DPH

7 399 Kč | měsíčně bez DPH

now

7 999 Kč | měsíčně bez DPH

9 999 Kč | měsíčně bez DPH

Audi
Financial Services

Úvěr. Leasing. Pojištění. Mobilita.

Více na www.audinow.cz

- **Kompletní pojištění Audi Platinum**
- **Servis a záruka vozu po celou dobu financování**
- **Atraktivní paket Gravity***
- **Nulové počáteční investice**

Vzorový příklad operativního leasingu na vozy Audi A1, A3, Q2 a Q3 v ceně od 599 900 Kč. Doba pronájmu 48 měsíců a nájezd od 10 000 km ročně. Pravidelná měsíční splátka: od 7 259 Kč včetně DPH (od 5 999 Kč bez DPH). Splátka obsahuje záruční a pozáruční servis po celou dobu pronájmu vozidla, dále obsahuje povinné a havarijní pojištění s 10% spoluúčastí, pojištění vnějších skel do limitu 10 000 Kč a pojištění GAP. Tato indikativní nabídka není nabídkou ve smyslu § 1732 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, a jejím přijetím nevzniká mezi společností ŠkoFIN s.r.o. a druhou stranou závazkový vztah. Kombinovaná spotřeba a emise CO_2 uvedených modelů: Audi A1: 4,6–6,0 l/100km, 104–137 g/km. Audi A3: 4,7 l/100 km, 108 g/km. Audi Q2: 4,4–5,7 l/100km, 114–130 g/km. Audi Q3: 4,7–7,6 l/100km, 123–173 g/km. Fotografie jsou pouze ilustrativní. Akční nabídka platí do vyčerpání zásob. *Paket Gravity se nevztahuje na Audi Q3.

RS007466

Ten imperiální model Evropani nepřijmou

Bývalý vicepremiér Alexandr Vondra před deseti lety spoluřídil Evropu a později se stal jejím výrazným kritikem. Tvrdí, že se nezměnil on, ale EU. Před životem v „progresivistickém" městě utekl na venkov a odtud chce Evropu zachraňovat.

KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ / FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

ALEXANDR VONDRA (57)
Bývalý disident, signatář Charty 77 a její poslední mluvčí. Po revoluci začínal jako zahraničněpolitický poradce Václava Havla, poté nastoupil do diplomacie a byl mimo jiné českým velvyslancem v USA. V roce 2006 vstoupil do ODS a v barvách této strany vykonával několik exekutivních funkcí, mimo jiné byl vicepremiérem zodpovědným za české předsednictví EU a ministrem obrany. Posledních osm let strávil mimo politiku, letos by se do ní ale chtěl vrátit – kandiduje z 15. místa na kandidátce ODS do Evropského parlamentu.

Užíval jste si to, když Česko předsedalo Unii a vy jste za to zodpovídal?

Jasně! Jinak bych to ani nemohl dělat. Náš hvězdný moment byla plynová krize hned v lednu 2009. Nechali nám ji Francouzi a podle mého soudu záměrně, abychom si na tom vylámali zuby. Nicolas Sarkozy týdny předtím chodil, že může mít předsednictví klidně i v lednu, a s plynovou krizí nic nedělal, byť už na podzim bylo jasné, kam to směřuje. Nám spadla do klína už v horké fázi. Rusové se jako obvykle snažili vydusit Ukrajince a plyn přes jejich území už nějakou dobu netekl. Slováci, Maďaři, Bulhaři mrzli, na východě Slovenska začaly kolabovat fabriky. Mirek Topolánek se přes skepsi ostatních lídrů zvedl, odletěl nejdříve za Putinem, pak za Julijí Tymošenko. Tu krizi jsme ukončili a následně postavili celý koncept energetické bezpečnosti Unie. Myslím, že jsme to zvládli docela mistrovsky.

Je něco, čím vás už tehdy EU štvala?

Již tehdy jsem cítil, že když se dostáváte do polohy mocensko-politického rozhodování, tak schopnost větších zemí manipulovat ho směrem, který bude odpovídat jejich zájmům, je násobně vyšší než schopnost menších států tomu bránit.

Británii samozřejmě vyštípali

Před chvílí jste zmínil, jak jedna menší, nezkušená země „mistrovsky zvládla" plynovou krizi. Neodporujete si?

Musím říct, že německá kancléřka byla tehdy skvělá. Měli jsme shodu zájmu, pokud jde o řešení ekonomické krize, protože jsme nechtěli zbytečně utrácet. Jsme v tomto smyslu prostě součástí německé ekonomické zóny v Evropě, takže Angela Merkel nám neházela klacky pod nohy, naopak nás podporovala. Ale bylo to dané agendou, která se řešila. Příklad té mocenské manipulace je Lisabonská smlouva. Velcí ji chtěli proto, aby se po rozšíření vrátila moc od té drobotiny zase k nim. Francouzi a Němci tvrdili, že s ní bude Unie globálním hráčem. A co je výsledkem toho integračního urychlování? Že odchází Velká Británie, vojenská síla s nukleárním odstrašením, která dávala Unii právě kýžený globální rozměr, dávala jí anglosaský byznysový drajv a dávala jí dorozumívací prostředek, angličtinu. A o to všechno teď přicházíme.

Dobře, ale Británie neodchází z důvodu, který jste právě popsal.

To máte tak, nikdy nemá nic jen jednu příčinu. Vždycky se hromadí nějaká série příčin a efektů a pak přijde příslovečná poslední kapka. Poslední kapka byla asi to, že v době doznívající ekonomické krize byli Britové trošku nešťastní z konkurence, levné pracovní síly z Východu a imigrace vůbec. A my, protože to prosazovaly velké státy, zejména Francie, my jsme Davidu Cameronovi nic nedali.

Lze to vidět i opačně – tak, že David Cameron tehdy dostal všechno, o co si řekl. Záruky, že volný pohyb za prací do Británie bude omezen, když k tomu nastane důvod, záruky spolupráce vlád Polska, Česka v této věci a tak dále.

Ano, můžete právem namítat, že si Britové tehdy nepožádali o tvrdé výjimky hned na začátku. Hráli to v britské tradici otevřeně. Jenže když jim teklo do bot, nikdo z Evropy jim nešel naproti. Když měl Emmanuel Macron doma problémy s řidiči kamionů, dostal okamžitě od Evropské komise koncesi v podobě změny pravidel. Tak proč podobnou koncesi nedostali Britové?

Jestli vám dobře rozumím, EU měla Británii před referendem nabídnout, že na jejím území nebude platit volný pohyb a pracovat tam budou moci ostatní Evropané jen na vízum?

Já zastávám principy liberálního ekonomického pořádku. Ale politika je o kompromisu a volbě priorit. Dočasné omezení pravidel by výměnou za udržení Británie „in" stálo za to.

Když pomineme otázku, zda by podobný ústupek něco zachránil, nebyla by ODS mezi prvními, kdo by hlasitě proti zákazu volné práce pro Čechy na ostrovech protestoval? Vždycky jste přece tento výdobytek EU hájili.

Nebyla. Neměl bych potíž takový ústupek udělat. Češi na britském pracovním trhu problém nejsou. Jde spíš o lékaře, kteří jim nevadí, než o instalatéry. Odchodem Británie ztrácíme víc. EU ztrácí rovnováhu v trojúhelníku Berlín, Londýn a Paříž. V oblasti obrany to tvrdili jestřábi, Francouzi a Britové, a pacifističtí Němci šlapali na brzdu, v oblasti byznysu otevírali prostor Němci a Britové a na brzdu šlapali Francouzi. A v politické integraci tlačili na pilu Francouzi a Němci a za brzdu tahali Britové. Ve výsledku se ostatní země, i když třeba nemohly promítnout svůj vliv, mohly cítit komfortně. To teď končí. Teď budeme mít osu Paříž–Berlín. Protože silnějším článkem je v ní Německo, Unie bude do budoucna víc „německá".

Co si pod tím můžeme představit? Přináší to nějaká rizika?

Uspět se sankcemi vůči Rusku bude v „německé EU" mnohem těžší než dneska, kvůli zájmům německého byznysu. Německo lpí na pravidlech, ale když jde o jeho bytostné zájmy, tak se dělají výjimky. Například plynovod Nord Stream 2, kterým se v rozporu s energetickou bezpečností a diverzifikací zdrojů zvýší jednostranná závislost EU na ruském plynu. Těžit z toho budou německé firmy a domácnosti, protože kohoutek Nord Streamu 2 končí na německém území. Polsku to podráží nohy.

Veřejně jste řekl, že se část Unie v čele s Francií snažila Brity z Unie „vyštípat". Na základě čeho jste k tomu došel?

Je to stará hra, která jde hluboko do minulosti, až k Marii Stuartovně. Francouzi to tradičně hrají s irskými

katolíky proti anglickým protestantům. Některé věci se stále v nějaké formě vracejí a Francie a vyjednavač Barnier teď Brity ponižují při brexitu. Jde tu o svár dvou protichůdných koncepcí Evropy. Jedna je imperiální a druhá renesanční. Theresa May přednesla svůj projev po brexitu ve Florencii – to je ten renesanční koncept. A kde řekli Macron a Angela Merkel to nejpodstatnější?

Myslíte letos? V Cáchách.

Samozřejmě! To je ten imperiální koncept, Karel Veliký. Francouzi a potažmo Němci chtějí Evropu jako říši Karla Velikého, to je ten sen. Jenže impérium Karla Velikého se po jeho smrti rozpadlo na francouzskou část, na německou a mezi tím byly Lotrinsko, Alsasko, Burgundsko, o které se pak tisíc let Francie s Německem svářily a vyřešit to museli, dvakrát, až Američani vojenským nasazením. Problém Evropské unie je, že si pod ní každý představuje něco jiného. Francouzi obnovu zašlé imperiální slávy, Italové peníze, Holanďani byznys a Němci – prozatím – ochranu před sebou samými. Imperiální model, jehož je Macron ztělesněním, nebude fungovat. Je to svěrací kazajka, kterou Evropané nepřijmou, je to cesta ke konfliktu.

Svěrací kazajkou nazýváte další integraci, předpokládám.

Myslím Evropu jako superstát.

První půlka jeho článku byly neškodné lyrické fráze, ale druhá začala špatně a špatně skončila. Nevidím žádný důvod pro to, abychom tu měli unijní byrokracii, která bude dohlížet na úroveň svobody. A nechci, a doufám, že to nechtějí ani ti mladí, harmonizovanou minimální mzdu v Evropě.

Považoval bych to za tragédii, která by ukončila liberální soutěživý svět, který například v době renesance udělal z Evropy nejinovativnější místo na světě. Z této soutěže vyrostli Galileo, Leonardo, Michelangelo. Čili Macronovi ne, ne, ne.

Za ochranu planety pochodovaly nedávno tisíce středoškoláků také Českem. Nemyslíte, že mladí lidé prostě chtějí od politiky řešení právě téhle věci a víc než volná soutěž je zajímají jistoty na trhu práce? Že tedy Macron rozumí lépe současným Evropanům než vy?

Nic proti mladým. Sám jsem ochranář přírody. Byl jsem teď zase počítat hnízda na českolipských rybnících a raduju se z toho, že jeřábi, kteří tady před dvaceti lety vůbec nebyli, jsou tu dnes ve stovkách. Ale nadbíhat zideologizovanému pohledu ve společnosti nebudu. Co bude fáze dvě této akce? Začnou mladí udávat svoje rodiče, že doma nechrání klima? Že jedí maso a jezdí automobilem? Tohle fakt není můj svět.

Co bude fáze dvě pochodů středoškoláků za záchranu planety? Začnou mladí udávat svoje rodiče, že doma nechrání klima, jedí maso a jezdí automobilem?

Vaši spolustraníci před ním varují dvacet let, a on pořád nikde. Integrace za tu dobu postoupila o zlomek ve srovnání s předcházejími dekádami. Není načase přestat bojovat na prázdném poli?

Já nechci, aby projekt společné Evropy zbankrotoval. Myslím si, a teď vážně, že je pro nás důležitý. V rovině základních svobod je to fantastická věc, máme se dobře. Každý aspoň trochu soudný musí vidět, jak z toho těžíme a že nějaký czexit je blábol. Ale my o to všechno můžeme přijít kvůli ambicím některých jednotlivců, do nichž se mnozí prostě nevejdou.

Takže jsme zpět u Macrona.

Tak jestli chcete nějaký titulek, tak ano, moje politika je Antimacron.

Francouzský prezident ve svém posledním apelu Evropanům navrhl věci, které jsou poplatné poptávce nastupující generace, třeba společné evropské instituce na boj proti změnám klimatu nebo srovnání minimální mzdy v rámci EU. Není tam nic, co by předávalo další moc „Bruselu". V čem vidíte nebezpečí jeho výzvy?

My v té situaci nejsme

Kandidujete do Evropského parlamentu a všude říkáte, že chcete „zachraňovat Evropu". Budete chodit a říkat: Neposlouchejte Macrona? Co budete nabízet?

Budu říkat vše, co říkám vám. Navrhovat budu leccos. Třeba si teď myslím, že by měla zeštíhlet Evropská komise, že by komisařů mělo být méně. Klidně bych obětoval i toho českého. Nevidím v tom žádnou přidanou hodnotu.

Jakou přidanou hodnotu by přinesl fakt, že komisařů bude například osmnáct a ne dvacet osm?

Bude míň lidí, kteří budou vymýšlet, jakou další regulaci přinést. Protože to je další problém EU, to neustálé vymýšlení nových a nových euronorem a regulací, ten sklon k dirigismu, který nás koučuje od narození až po hrob. Jednou se zakáže rybářské olůvko, pak myslivecké broky, pak bůhvíco a hned tu máte desetitisíce nových nepřátel. I tohle Evropu ohrožuje.

Před deseti lety byla Angela Merkel „skvělá", poslední dobou o ní mluvíte v tom smyslu, že se „zbláznila". Co se stalo? Změnil jste se?

Předsednictví je pro nás dobrý marketing, tvrdil tehdy Alexandr Vondra. (Zleva Barosso, zprava Topolánek, leden 2009)

Já si myslím, že se změnila ona. Udělala několik rozhodnutí, se kterými mám zásadní problém. Zaprvé jednostranně odešla od jádra, čímž zničila energetický trh v Evropě. Já abych neznečišťoval životní prostředí, tak doma v Litoměřicích topím elektřinou. Až budu důchodce a budu platit za sezonu dvakrát tolik co teď, k čemuž to spěje, tak to bude setsakramentsky problém. Zadruhé, přes Nord Stream 2 posiluje závislost na Rusku. A zatřetí, otevřela hranici nekontrolovatelné migraci.

Co měla Angela Merkel dělat, když se po rakouských dálnicích nekontrolovaně vinuly zástupy lidí a všichni chtěli do Německa?

Stačily by dvě věci. Neříkat, že všichni můžou přijít, a nefotit si s imigranty selfíčka. Ze strany německé vlády to byl iracionální postup, který krizi jen eskaloval. Ještě uvidíme, co to všechno v Německu do budoucna přinese. Mám obavy z radikalizace tamní společnosti, protože Německo není Amerika, aby ten nápor umělo jednoduchým způsobem vstřebat.

Když jsme u těch selfíček: před časem jste si dal na Facebook fotku s bývalým guvernérem ČNB Miroslavem Singerem, kritikem společné měny, a napsal jste k tomu: „Nepotřebujeme euro." Proč pro vás jakožto člověka, který se většinu kariéry zabýval geopolitikou, není relevantní jednoduchý argument, že každé lasso na Západ je dobré?

Tohle není náš problém. Chápu země, které jsou přímo na ráně Rusku a kde se točí ekonomika napůl v rublech, jako jsou Litva a Lotyšsko, že pro ně je euro geopolitické šplhadlo. Chápu Slovince, kteří měli zkušenost s hyperinflací, že potřebují někde kotvit. My ale v téhle situaci nejsme. Koruna je stabilní měna. U nás, v Dánsku, ve Švédsku.

Řada ekonomů tvrdí, že národní platidlo je bonus v době skutečně hluboké krize. Jinak je to luxus, který například prodražuje hypotéky a úvěry.

Tak si počkejme na příští krizi. Horko těžko se zvládlo malé Řecko, ale až bude na řadě bankrot Itálie, uvidíme, jak se s tím eurozóna vypořádá. Po té další krizi se mě zeptejte znovu. Teď říkám, že euro nepotřebujeme. Můj syn, který žije a vydělává v Berlíně, nám teď pořizoval bydlení na hypotéku na důchod a neřešil se mnou, jestli euro, nebo koruna. Nebylo to podstatné. ↖

Naše evropská jízda v datech

po roce 1989
Návrat do Evropy – tak byla pojmenována nově vzniklá koncepce československé zahraniční politiky, hlavními aktéry jsou prezident Václav Havel a první polistopadový ministr zahraničí Jiří Dienstbier.

7. květen 1990
V Bruselu byla podepsána Dohoda o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci mezi ČSFR a EHS plus Evropským společenstvím pro atomovou energii EURATOM s platností na deset let.

24
tolik jazyků se dnes používá v Evropském parlamentu

4. říjen 1993
V Lucemburku byla kvůli rozpadu Československa podepsána nová Dohoda o přidružení ČR k ES; v platnost vstoupila v únoru 1995.

522
tolik jazykových kombinací existuje v EP pro tlumočení

23. leden 1996
Česká republika předložila oficiální žádost o členství v Evropské unii, v Římě ji předal tehdejší předseda vlády Václav Klaus. Z rukou českého premiéra žádost přijímal jeho tehdejší italský protějšek Lamberto Dini. V létě následujícího roku pak byla ČR zařazena mezi šest kandidátských zemí pro vstup do EU spolu s Estonskem, Maďarskem, Polskem, Slovinskem a Kyprem. Vstupní rozhovory odstartovaly 30. března 1998, v čele našeho vyjednávacího týmu byl Pavel Telička.

1988 1990 1995 2000

25. červen 1988
Došlo k navázání oficiální spolupráce mezi RVHP a Evropským společenstvím. Pět států RVHP – kromě ČSSR také Sovětský svaz, NDR, Maďarsko a Bulharsko – pak iniciovalo navázání diplomatických vztahů s Evropským hospodářským společenstvím.

16. prosinec 1991
Byla uzavřena Evropská dohoda o přidružení ČSFR, Polska a Maďarska k ES.

leden 1993
EU diplomaticky uznala nezávislou Českou republiku.

květen 1995
Česko obdrželo dokument Evropské komise, tzv. Bílou knihu, která připravovala přidružené země střední a východní Evropy k začlenění do vnitřního trhu EU.

18. únor 2003
Poslanecká sněmovna a Senát schválily zákon o volbách do Evropského parlamentu.

16. duben 2003
Podpis Smlouvy o přistoupení ČR k EU v Aténách. Česko na summitu zde zastupovali prezident Václav Klaus a premiér Vladimír Špidla.

21. prosinec 2007

Vstup ČR do schengenského prostoru provázelo jednak velké očekávání, spojené s příslibem volného pohybu osob, ale také obavy ze zvýšení kriminality při otevření hranic bez kontrol. Tyto obavy se nenaplnily, možná i proto, že vstup do schengenu byl hlavně symbolickým mezníkem – lidé mohli pouze s občanským průkazem cestovat po zemích EU již před tímto datem.

77,33 %

Tolik voličů se vyslovilo v referendu v červnu 2003 pro vstup do EU, proti bylo 22,67 %. Celkem hlasovalo 55,21 % oprávněných voličů.

3. listopad 2009

Prezident Václav Klaus podepsal tzv. Lisabonskou smlouvu. Jejím cílem bylo především reformovat instituce EU a její fungování.

České předsednictví v číslech

rozpočet 1,9 mld. Kč
31 vrcholných akcí, z toho 7 summitů
550 konferencí v ČR
146 diplomatů na Stálém zastoupení ČR v Bruselu
1500 úředníků zapojených do předsednictví
3730 akreditovaných novinářů, z toho 2049 zahraničních

Zdroj: EU2009.cz

22. září 2015

Ministři vnitra EU schválili přerozdělení 120 tisíc uprchlíků mezi státy EU. ČR, Slovensko, Maďarsko a Rumunsko tento návrh odmítly.

4. září 2015

V Praze se uskutečnil mimořádný summit premiérů zemí Visegrádské čtyřky. Premiéři vyzvali ke společnému postupu EU v migrační krizi, k vytvoření tzv. hotspots a k zajištění efektivní kontroly a ochrany hranic. Odmítli návrh Evropské komise na přerozdělení uprchlíků v rámci EU.

5. červenec 2017

Nová budova Evropského parlamentu ve Štrasburku byla pojmenována po Václavu Havlovi.

2005 2010 2015 2019

1. květen 2004

ČR se spolu s dalšími devíti státy stala členskou zemí EU. Unie se tak rozrostla na 25 států se 460 miliony obyvatel, počet oficiálních unijních jazyků se zvýšil na dvacet. O měsíc a půl později, 11.–12. června, pak v Česku proběhly vůbec první volby do EP. Volili jsme celkem 24 europoslanců.

11. duben 2007

Zveřejněn tzv. Národní plán na zavedení eura v ČR.

1. leden až 30. červen 2009

ČR zahájilo předsednictví v Radě EU, během nějž padla vláda premiéra Mirka Topolánka.

2. duben 2013

Prezident Miloš Zeman na Pražském hradě vyvěsil vlajku Evropské unie jako symbolický důkaz vstřícného postoje k evropské integraci.

Česko jako poslední země EU přistoupilo k fiskálnímu paktu

6. března 2019 podepsal prezident Zeman listinu o přístupu Česka ke Smlouvě o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské měnové unii, ratifikované v Bruselu dne 2. března 2012. Učinili jsme tak jako poslední země z Evropské unie.

Zdroj: Euroskop.cz

Bilion k dobru

Česko dostalo z fondů EU jeden roční státní rozpočet navíc, ve využití peněz má ale pořád rezervy

JIŘÍ NÁDOBA / FOTO MICHAELA DANELOVÁ

Pro návštěvy z jiných měst má šéf ostravského dopravního podniku Daniel Morys neobvyklou pozornost. Vizitku, která není na papíře, ale na plastovém obdélníku jako bankovní karta. S kreditem 40 korun a na rubu s pokynem „stačí přiložit“.

Kdo za ředitelem nepřijel tramvají, může se ocitnout v rozpacích, co si s dárkem počít. V Praze nejsou podobné vymoženosti zvykem, pozadu je v tomto ohledu i zbytek republiky. Bezkontaktní bankovní kartou lze za lístky platit třeba i v Plzni nebo v Liberci. V Ostravě ale stačí kartu jen přiložit k terminálu, pak s ní znovu pípnout při výstupu a o nic dalšího – třeba o volbu tarifu – už není třeba se starat. Systém sám strhne jízdné tak, aby cestující platil co nejméně.

„Jsme město, které vás neojebe,“ osvětluje svoji podnikatelskou filozofii ředitel Morys. Novinku zaváděl před třemi lety se sloganem, že něco podobného má v Evropě jen Londýn. Od března Ostrava přidala platební funkce i do nové mobilní aplikace a mezi fanoušky hromadné dopravy potvrdila image města, které má proti ostatním velký náskok. Už loni bylo v Ostravě víc pasažérů, kteří zaplatili kartou, než těch, kteří si koupili starou dobrou papírovou jízdenku. Ty se proto od příštího roku úplně ruší. Z automatů budou padat už jen plastové karty podobné té, již šéf podniku rozdává hostům.

Přes dvě miliardy

Žluté platební terminály do všech tramvají a autobusů stály Ostravu 100 milionů korun a jejich nákup podstatně usnadnila skutečnost, že 85 procent peněz šlo z fondů Evropské unie. Z nich Ostrava na hromadnou dopravu vyčerpala od vstupu do EU celkem 2,2 miliardy korun. Tedy nejvíc ze všech zdejších měst kromě Prahy, kde je ovšem dopravní podnik skoro pětkrát větší.

Druzí po Londýně. (Ostrava)

Tady jezdíme na plyn. (Ostravské autobusy)

Od vstupu země do EU jsme zprovoznili 450 kilometrů dálnic, a to včetně opravených úseků D1. V Polsku to bylo za stejnou dobu skoro čtyřikrát víc.

Karetní platební systém za sto milionů je tedy v celkovém objemu ostravských investic z peněz EU jen drobností a projížďka severomoravskou metropolí může posloužit jako názorná ukázka hmatatelných přínosů unijního členství. Město z fondů koupilo skoro tři stovky nových tramvají, trolejbusů a autobusů, zaplatilo část odstavných parkovišť na periferii a postavilo část infrastruktury pro pohon autobusů stlačeným plynem. Díky ní má být Ostrava koncem příštího roku prvním větším tuzemským městem, kde z hromadné dopravy kompletně zmizí dieselové motory.

Fakt, že většinu investic platí Unie, sehrál v tempu pokroku podstatnou roli. „Jinak by to nešlo. Leda by se město zásadně zadlužilo, anebo nakupovalo podstatně pomaleji," říká ředitel Morys. Přínos utracených peněz vidí hlavně v tom, že v jeho městě, kde je nejvíc čtyřproudých silnic na hlavu, a kde zácpy tím pádem nepředstavují zásadní problém, už hromadná doprava přestala platit za něco, čím jezdí „jen ti, kdo musí". Počet přepravených pasažérů tu loni stoupl o sedm procent, tedy opět nejvíc ze všech tuzemských velkých měst.

Polsko jako vzor

Projektů s podporou evropských peněz, jako byl nákup ostravských platebních terminálů a plynových autobusů, Česko eviduje za posledních patnáct let přes 100 tisíc. Od vstupu do EU v roce 2004 do loňska skrz ně dohromady do země nateklo 1,3 bilionu korun, což je suma odpovídající jednomu státnímu rozpočtu navíc. V roce 2015, kdy bylo inkaso rekordní, skončilo Česko v přepočtu na jednoho obyvatele jako druhý největší příjemce peněz z celé unijní osmadvacítky, první bylo Slovensko. Nejvíc do společné kasy přispívá nejbohatší Německo, v přepočtu na hlavu vedou Švédsko a Nizozemsko.

Částka 1,3 bilionu je jen hrubý příjem. Česko také do rozpočtu platí, a když se položky odečtou, čistá bi-

Stačí přiložit. (Daniel Morys)

lance za roky 2004–2018 činí 740 miliard korun. (Podle dat Evropské komise to bylo ještě o 60 miliard více.) Z přídělu na roky 2013–2020 sice Česko zatím vyčerpalo jen čtvrtinu, ale čistým příjemcem – byť v menší míře než dosud – zůstane i dalších sedm let. Paralela s jedním dodatečným státním rozpočtem tak bude nakonec platit i v čistých příjmech.

„Nemůžeme si stěžovat," komentuje českou pozici v uplynulých patnácti letech ekonom České spořitelny Petr Zahradník, specializující se na unijní problematiku od počátku našeho členství. Velikost sumy, kterou země měla a má z Bruselu k dispozici, podle něj sama o sobě těžko umožňuje pochybovat o tom, že členství v Unii se Česku po finanční stránce vyplácí.

Naopak pochyby o tom, zda Česko využívá výpomoc tím nejlepším možným způsobem, jsou velmi časté. „Když jedu Polskem nebo Španělskem, je na první pohled vidět, že tyto země byly roky masírované velkou podporou a že udělaly během poměrně krátké doby zásadní skok dopředu. Tady ten dojem bohužel úplně nemám," konstatuje Zahradník, od roku 2015 člen Evropského hospodářského a sociálního výboru, fungujícího jako orgán zastupující v Bruselu nejrůznější zájmové skupiny ze soukromého a veřejného sektoru.

740
mld. Kč
čistý příjem ČR z unijních fondů od vstupu do EU

Jako příklad největšího zklamání připomíná často diskutovaný rozdíl v budování dálniční sítě. Česko od vstupu do EU zprovoznilo 450 kilometrů dálnic, a to včetně opravených úseků D1, které zdejší vláda eviduje jako nové. V Polsku to bylo za stejnou dobu skoro čtyřikrát víc. Podle náměstka ministra dopravy Tomáše Čočka je skluz u dálnic způsoben kombinací několika faktorů. Kromě obvyklých argumentů, jako jsou zdlouhavé schvalovací procedury, arogance při výkupech pozemků nebo zmražení připravných řízení za Nečasovy vlády, také tím, že Česko kvůli všem těmto slabinám nasměrovalo evropské infrastrukturní peníze právě do budování regionálních železničních tratí nebo lokálních silnic. Na hlavní dálnice dochází řada až nyní. „Nechci tvrdit, že je vše růžové. Není – a bylo by fajn, kdybychom měli páteřní síť už hotovou. Nyní už jsou projekty při-

praveny, nově se dokonce dostáváme do fáze, kdy připravenost převyšuje finanční výhled," ujišťuje náměstek. „Naším cílem je, aby základní kritická dálniční síť byla do konce roku 2025 hotová," slibuje.

Periferie a drahé byty

Do dopravy směřovala více než třetina dotačního balíku, tedy největší část. Druhou velkou položkou je zemědělství. Jen v přímých dotacích dostali zdejší farmáři od vstupu 225 miliard korun, dalších 115 miliard šlo na „rozvoj venkova". Významná podpora směřovala do životního prostředí, na rozvoj cestovního ruchu nebo – pro leckoho nečekaně – i na podporu zdejších firem, třeba na nákup strojů nebo jiného vybavení.

Evropská komise odhaduje, že dotace pomohly pozvednout výkon zdejší ekonomiky o 1,8 procenta ročně. Vzhledem k tomu, že český HDP od vstupu do Unie roste průměrně tempem necelých tří procent, je to značný podíl a z evropských peněz se v tomto ohledu stává zásadní věc. Když komise porovnává bohatství jednotlivých zemí s přihlédnutím ke kupní síle (země, kde je levněji, mají v této metodice výhodu, protože za stejný výdělek si toho lze víc koupit), Česko během členství v EU poskočilo ze 78 na 90 procent průměru.

zastaveno kvůli podezření ze systémového selhání. Svou korupční kauzou si prošel i ostravský dopravní podnik. Trestní proces kvůli podezřelým provizím při nákupech tramvají před šesti lety (tedy před nástupem nynějšího vedení) běží u soudu dodnes. Dopodrobna byl rozebrán i případ Čapí hnízdo, kde je kvůli zneužití evropských peněz obviněn předseda vlády.

Kvůli podvodům narůstá i míra kontroly a administrativa, na kterou si lidé z praxe stěžují nejvíc. Mimo jiné na to, že Česko má pro čerpání fondů vlastní, často daleko náročnější kritéria, než na jakých trvá Brusel. „V Irsku se pokyny pro žadatele vejdou na 30–40 stránek a jsou napsány srozumitelně a přehledně. Náš dokument pro stejnou oblast má 250 stran," uvádí Zahradník na příkladu jednoho z dotačních programů určeného pro inovace v podnikání. Podobnou zkušenost má i šéf investic v ostravském dopravním podniku Pavel Štok. „Kvůli Unii se dělá odhadem 20 procent věcí. Zbylých 80 si na sebe vymýšlíme sami," říká Štok. Nutnost vejít se do všech kritérií pak v praxi vede k tomu, že investice se vymýšlejí hlavně tak, aby získaly dost bodů, a účelnost je až na druhém místě. Jako příklad Štok uvádí vlastní zkušenost, kdy města soutěžila o peníze na modernizaci hromadné dopravy a centrální, vládou schvá-

Když Evropská komise porovnává bohatství jednotlivých zemí s přihlédnutím ke kupní síle, Česko během členství v EU poskočilo ze 78 na 90 procent průměru.

Dotační peníze však nemají pomáhat ke zmenšování ekonomických rozdílů jen mezi zeměmi, ale i mezi regiony v jednotlivých státech. Za tímto účelem se fondy designují i rozdělují, ale v Česku tento efekt tolik vidět není. Nůžky se naopak rozvírají – Praha se za 15 let zlepšila ze 164 na 183 procent unijního průměru, severozápad Čech coby nejchudší region stagnuje na 63 procentech. To podle poslední analytické zprávy Evropské komise z letošního února vede k zakonzervování problémů, jako je zadlužení obyvatel, kratší školní docházka nebo větší rozdíly v příjmech mezi muži a ženami. Bohatým metropolím, jako jsou Praha nebo Brno, se vzrůstající regionální rozdíly (v kombinaci s nedodělanou dopravní infrastrukturou) vracejí tím, že se do nich stěhuje víc lidí a s tím rostou třeba i náklady na bydlení.

Smart a green

Omylů při využití unijních peněz lze najít celou řadu – od nekoncepčního plánování a neschopnosti najít si priority přes zbytečnou byrokracii až po korupci a zneužití miliardových toků k vlastnímu obohacení.

V patrně nejznámější takové kauze z roku 2011, týkající se regionálního programu Severozápad, byli pravomocně odsouzeni čtyři lidé a čerpání peněz bylo poté dočasně pozastaveno kvůli podezření ze systémového selhání. Svou korupční kauzou si prošel i ostravský dopravní podnik. Trestní proces kvůli podezřelým provizím při nákupech tramvají před šesti lety (tedy před nástupem nynějšího vedení) běží u soudu dodnes. Dopodrobna byl rozebrán i případ Čapí hnízdo, kde je kvůli zneužití evropských peněz obviněn předseda vlády.

Kvůli podvodům narůstá i míra kontroly a administrativa, na kterou si lidé z praxe stěžují nejvíc. Mimo jiné na to, že Česko má pro čerpání fondů vlastní, často daleko náročnější kritéria, než na jakých trvá Brusel. „V Irsku se pokyny pro žadatele vejdou na 30–40 stránek a jsou napsány srozumitelně a přehledně. Náš dokument pro stejnou oblast má 250 stran," uvádí Zahradník na příkladu jednoho z dotačních programů určeného pro inovace v podnikání. Podobnou zkušenost má i šéf investic v ostravském dopravním podniku Pavel Štok. „Kvůli Unii se dělá odhadem 20 procent věcí. Zbylých 80 si na sebe vymýšlíme sami," říká Štok. Nutnost vejít se do všech kritérií pak v praxi vede k tomu, že investice se vymýšlejí hlavně tak, aby získaly dost bodů, a účelnost je až na druhém místě. Jako příklad Štok uvádí vlastní zkušenost, kdy města soutěžila o peníze na modernizaci hromadné dopravy a centrální, vládou schválený program stanovil jako jedno z důležitých bodových kritérií počet nakoupených vozů. Ostrava kvůli tomu objednala za stejné peníze osm trolejbusů místo jedné tramvaje, i když tramvaj by byla pro obsluhu daného úseku výhodnější.

Rezervy v koncepčnosti investic má do budoucna vylepšit novinka jménem Národní investiční plán, kam si Babišova vláda ve snaze po lepší koordinaci nechává z regionů posílat návrhy nejdůležitějších plánovaných staveb. Podle posledního mezisoučtu z ledna letošního roku je v plánu 17 tisíc nápadů za 3,5 bilionu korun. Plán má být primárně vodítkem pro rozdělení národních investičních zdrojů. Minimálně do roku 2027 však Česko může počítat s tím, že investice půjde podpořit i penězi z Unie. Omezení může spočívat v tom, že první návrhy unijního rozpočtu na roky 2021–2027 stanoví jako prioritu oblasti, které lze podle Zahradníka shrnout do dvou kategorií „smart" a „green", tedy primárně do vědy a výzkumu a do ekologie. Tímto směrem má být využito 75 procent rozpočtu, takže třeba u stavby dálnic už doba štědré unijní podpory pomalu končí. Česko již dalo najevo, že by si pomoc představovalo jinak, výsledek se bude ještě dojednávat. „Obávám se ovšem, že čistí plátci si do toho nenechají moc kecat," upozorňuje Zahradník. ↖

Koncert pro Evropu

15 LET ČESKA V EU

Milan Svoboda
& Pražský Big Band + hosté:
Matěj Ruppert / Žofie Daňbujánová /
Luboš Andršt / Peter Lipa a další...

Prago Union / Circus Problem

9—5—2019
Střelecký ostrov
Praha
13.00—22.00

#mamevolbu

www.15let.eu

RS007498

Euro v Česku? Uvidíme za pět let

S ekonomem Jeffreym Sachsem o chybách eurozóny, jejich nápravě a českém váhání

JIŘÍ NÁDOBA

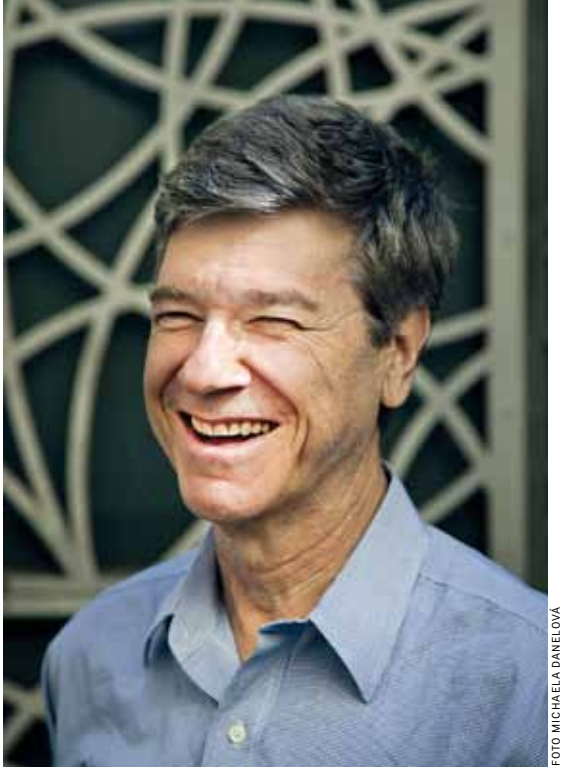

FOTO MICHAELA DANELOVÁ

JEFFREY D. SACHS (64)
Americký ekonom. Proslul jako poradce vlád řady zemí procházejících transformací a jako odborník na otázky týkající se boje s chudobou. Vede Earth Institute při Kolumbijské univerzitě v New Yorku, v letech 2001–2018 byl poradcem posledních tří generálních tajemníků OSN. Sachs patří mezi příznivce evropské integrace, evropské levice a skandinávského modelu silného státu. Jeho manželka pochází z České republiky.

Euro existuje už dvacet let. Pamatujete si, jak jste vznik měnové unie v roce 1999 hodnotil?

Byl jsem pro už dlouho předtím. Jen jsem varoval, že k tomu, aby Evropa mohla být brána za optimální prostor pro měnovou unii, by potřebovala mimo jiné aktivnější a propojenější rozpočtovou politiku. Jako ekonom jsem tedy měl jisté výhrady. Ale když jsem vzal v potaz psychologický a politický smysl jednotné měny, byl jsem pro její přijetí. Předpokládal jsem, že potřebné reformy si euro poté samo vynutí.

Jak se váš názor za těch dvacet let změnil?

Pořád bych byl pro zavedení eura a zůstávám jeho příznivcem i nyní. Šlo by asi s úspěchem argumentovat, že na začátku, při jeho zavádění, se dalo leccos udělat lépe. Ale přes všechny výhrady bylo, myslím, správné rozhodnutí měny sjednotit.

Přes jaké výhrady?

Během finanční krize se ukázalo, jak řízení eurozóny kulhá. Vyvstaly zmatky ohledně role Evropské centrální banky, zda ji Evropa a hlavně Německo berou tak, jak centrální banku vnímám třeba já – tedy jako věřitele poslední instance. To se vyjasnilo až s nástupem Maria Draghiho, když se v krizi v roce 2012 za euro plně postavil. Jiné výhrady však přetrvávají.

Jaké?

Není dořešena bankovní unie, a tím pádem ani osud nefungujících bank. Pořád neexistuje jasná strategie, jak si poradit s problémy, jako bylo Řecko. Platí i moje hlavní obava, a sice že společná unijní politika v rozpočtové oblasti je pořád malá. Přes unijní rozpočet se přerozděluje jen kolem jednoho procenta evropského hrubého domácího produktu, a podle mě by to mělo být třikrát až čtyřikrát víc, jinak těžko můžete dělat účinnou politiku.

To se nyní nezdá jako pravděpodobné…

Ano, ale přes to všechno beru euro jako dobrou věc. Závady se dají spravit. Nedává smysl odmítnout celý projekt kvůli pár slabinám.

Po volbách a po brexitu

V Česku se postoj k euru – na rozdíl od toho vašeho – za dvacet let hodně změnil. Před dvaceti lety se společná měna Čechům jevila povětšinou jako finální meta našeho návratu do Evropy, ale loni při posledním průzkumu byla pro jeho zavedení jen pětina lidí. Rozumíte tomu?

Jistě, dá se tomu rozumět. Celý evropský projekt je dnes zpochybňován. A pokud jde o euro, tak po zmatcích v roce 2009 byl nezájem o vstup pochopitelný. Zájem o přijetí eura opadl všude.

V Bulharsku nebo v Chorvatsku o vstupu dál mluví.

Ano, to jsou země, které už dávno nemají nezávislou měnovou politiku. Nicméně pokud se ptáte na můj názor, já to vidím jinak než většina vaší veřejnosti. Podle mě byste v příští dekádě po roce 2020 měli vstoupit. Spíš v její první polovině.

Čím byste naši veřejnost přesvědčil?

Myslím, že pokud jde o nynější všeobecný odpor k všemu unijnímu, tak jsme stále v poněkud abnormálním stavu. Situace je vypjatá. Až bude po evropských volbách a až se dořeší brexit, tak se situace zklidní. Proto doufám, že v letech 2020 nebo 2021 se dočkáme normálnějších časů. To se, myslím, projeví i u vás.

To samo o sobě nemusí stačit. Čím byste euro v Česku hájil?

Pro vás existuje řada ekonomických argumentů, ale v první řadě bych euro u vás hájil podobně jako kdekoli jinde v Evropě. Tedy tím, že podle mě Evropa potřebuje integraci, aby mohla fungovat jednotně jako protiváha Spojeným státům nebo Číně. Dnes už nelze říct, že Spojené státy jednají v zájmu Evropy. Proto Evropa musí pracovat na tom, aby svoje zájmy prosadila sama. A k tomu euro pomáhá.

Napadá vás nějaký konkrétní příklad? Kromě toho, že euro ji víc spojuje?

Třeba americké sankce vůči Íránu. Ty rozhodně nejsou v evropském zájmu. S vlastní měnou, která je protiváhou dolaru, lze v těchto sporných otázkách dělat lépe i vlastní politiku.

Zdejší obavy se hodně soustředí kolem toho, že v eurozóně se nedodržují pravidla nebo že se teprve dotvářejí, což leckoho znepokojuje kvůli tomu, že ani není jasné, kam vstupujeme. Souhlasíte?

Částečně ano. Proto bych nedoporučoval vstupovat hned, ale až po roce 2020, pokud se situace vrátí k normálu. Věřím, že k tomu dojde. Pokud se po volbách zformuje dobře fungující Evropská komise a najde se dobrý nový šéf Evropské centrální banky, podmínky pro přijetí eura budou mnohem příznivější.

Další častá námitka je, že naše měna i zdejší banky fungují dobře a není důvod riskovat sdílení nákladů na záchranu Řecka nebo – hypoteticky – kolabujících italských bank. Zvlášť když jsme o tolik chudší.

To nepovažuji za tak velký problém. Nikdo nebude očekávat, že by Česká republika dělala pro Itálii něco velkého. To je především úkol pro Německo a nejbohatší země.

Třetí argument odpůrců je, že jsme pořád moc chudí a že s vlastní měnou – bude-li zpevňovat – se můžeme k životní úrovni západních zemí přibližovat rychleji. S tím také souhlasíte?

Jistě platí, že s vlastní měnou je hospodářská politika státu flexibilnější, ale to má podle mě smysl hlavně pro případ, že potřebujete měnu devalvovat. Euro je prospěšné pro celou Evropu, včetně Česka. Podle mě se vyhlídky přijetí samy brzy zlepší. Zároveň ovšem platí, že jen za předpokladu, že proměna evropské politiky a nástup nového vedení Evropské centrální banky proběhnou úspěšně. Uvidíme během příštího roku nebo dvou let.

Teď, nebo nikdy

V čem tedy vy jako příznivec eura vidíte jeho hlavní výhody – pro Evropu a případně pro Česko?

Pro Evropu jsou to nižší transakční náklady, konec nestability měnových kurzů a konec konkurenční kurzové politiky, kdy jedna země devalvuje, aby její vývozci měli navrch oproti sousední zemi. Dále pak účinnější nástroje hospodářské politiky vůči zbytku světa, třeba možnost půjčovat v eurech, a vůbec silnější postavení v mezinárodních vztazích. Toho zatím Evropa moc nevyužila, ale to se může změnit kvůli tomu, co už jsem zmínil, tedy že zahraniční politika USA je stále méně v souladu se zájmy Evropy. Výhody pro Česko by byly ve zjednodušení transakcí a ve větší integraci s unijní politikou. To jako výhoda možná neplatilo po finanční krizi v roce 2008, ale za předpokladu dobře fungující a dobře řízené Unie to výhoda je. Další plus spočívá ve větší jistotě pro cizí i domácí investory. Odpadá kurzové riziko a země se jeví zvenčí jako předvídatelnější.

Český premiér před časem prohlásil, že o vstup do eurozóny nemá zájem, protože „euro je bankrot". Guvernér ČNB se nechce „stěhovat do vyhořelého domu". Přijde vám to jako trefný popis situace?

Evropa není bankrot, to je samozřejmě jen hloupá nadsázka. Je pravda, že evropské instituce nejsou kompletně dotvořené, v oblasti bankovní regulace, rozpočtových transferů nebo krizového řízení. Ale nejsou bankrot.

Nejsou tyto věci jen technikálie vzhledem k tomu, že euro je pro země jako Česko kotva směrem na Západ, což je v dnešní době to hlavní?

Já bych to řekl tak, že Evropa by měla usilovat o funkční euro, a protože Česko chce funkční Evropu, mělo by chtít i funkční euro. Vaše ekonomická prosperita je neoddělitelně spjatá s prosperitou Evropy. To je zjevné. Členství v eurozóně ale pro vás v nejbližších letech není rozhodující věc, proto bych v nynější nejistotě vstup nedoporučoval. Ale opakuji, pokud se Evropa v příštích několika letech vydá správným směrem, euro bude vypadat atraktivněji. Opravdu doufám, že podmínky nazrají tak, aby se Česká republika mohla připojit do roku 2025.

Abychom tolik nelavírovali a abychom se mezi všemi plusy a minusy lépe orientovali, zkusme si představit hypotetickou situaci, že bychom se museli rozhodnout teď hned, jednou provždy – s vědomím, že už nebude možné rozhodovat znovu. Byl byste v naší kůži pro euro, nebo ne?

Teď není důvod se připojovat, ale během pěti let taková situace může nastat. Kdybych se měl rozhodnout teď, nebo nikdy, byl bych pro.

Deset důvodů, proč tě nenávidím

Nejčastější výtky na adresu EU

Levicoví politici říkají, že…

"Unie prospívá byznysu, ne lidem

Odbouráním národních hranic se rozšířil prostor pro velké firmy vyvážet svoje zboží k bezmála půlmiliardě lidí. Uvnitř Unie tím vzrostla konkurence mezi státy i v rámci jednotlivých sektorů. Protože se zároveň ponechaly bez regulace rozdílné sociální standardy v jednotlivých zemích, různě velké daně a odlišné minimální hodinové sazby, vnitrounijní soutěž se přesunula směrem ke státům s nízkou cenou lidské práce. Na integrované Evropě tak vydělává především byznys, méně už obyčejní lidé.

"Brusel řídí elita odtržená od reality

Základní plat začínajícího evropského úředníka je necelých pět tisíc eur – evropští poslanci pak mají základ ještě o tři tisíce eur vyšší –, což je výrazně více, než činí průměrný plat ve většině členských států. Euroúředníci se také mohou spolehnout na celou podpůrnou síť, od speciálního pojištění po evropské školy v Bruselu pro děti. O životech ostatních Evropanů tak rozhoduje elita, která sama žije život na hony vzdálený průměrné realitě na kontinentu.

"EU vede nebezpečnou zemědělskou politiku

Agrární politika EU dlouhodobě podporuje intenzivní zemědělství, protože dotuje každý hektar půdy, každý litr mléka či tunu obilí a každou hlavu zvířete. Unie tím přispívá k vyčerpávání půdy, k drancování krajiny a k ubývání živočišných druhů ve volné přírodě. Část evropských států se opakovaně snažila změnit parametry zemědělské politiky, jež spolyká 40 procent ročního rozpočtu Unie, agrárníci však zatím pokaždé našli zastání u dostatečného počtu vlád, aby ubránili status quo.

"EU se chová imperialisticky ke svému okolí

Evropská unie si zakládá na tom, že na kontinent vnesla mír. Také si zakládá na tom, že na rozdíl od Spojených států je její síla měkká. Leží ve slovech, nikoli ve zbraních. Ve skutečnosti však má EU stejné imperialistické instinkty jako Amerika. Používá politiku rozšíření k rýsování nových čar v Evropě a neváhá se ke státům za svými hranicemi chovat nepřátelsky. Na Rusko například Unie uvalila sankce, ačkoli Rusko Unii žádné území nezabralo.

"Unie je křesťanský spolek

Vlajka Evropské unie nese dvanáct žlutých hvězd v kruhu na modrém pozadí, ačkoli počet členských států není dvanáct a nebyl ani motivem při výběru právě takové vlajky. Se stejnými symboly dokonalosti a úplnosti však operuje křesťanství. Koruna okolo hlavy Panny Marie má také dvanáct hvězd, podle dvanácti apoštolů, modrá a žlutá jsou mariánské barvy a zakladatelé EU jako Robert Schuman nebo Konrad Adenauer byli praktikující katolíci. EU je tudíž dominantně křesťanský klub. Je to špatné vůči ateistům a vyznavačům jiných náboženství.

Pravicoví politici říkají, že…

Vnitřní trh nefunguje

Unie si v polovině osmdesátých let stanovila, že se v jejím prostoru bude volně pohybovat zboží, kapitál, služby a lidé za prací. V praxi ale dodnes každé z těchto svobod brání pravidla v jednotlivých zemích. Pokud například softwarový specialista míří pracovat na rok do jiného členského státu, on sám nebo jeho budoucí zaměstnavatel musí sehnat od dvou do sedmi razítek v závislosti na zemi. Evropští byznysmeni říkají, že je jednodušší odjet pracovat do Ameriky, kde stačí jedno pracovní vízum.

Brusel chce regulovat i počasí

Kvůli srovnání kvality zboží a podmínek na vnitřním trhu má Unie tendenci všechno regulovat – svítivost žárovek, výkon sekaček na trávu, jediné přípustné lovecké broky, správné zahnutí banánů. Evropská komise za tímto účelem zaměstnává 32 tisíc úředníků, společně s personálem Rady EU a Evropského parlamentu je to přes 45 tisíc byrokratů na několika metrech čtverečních, kteří vymýšlejí stále nové normy. Byrokracie je v EU tolik, že si komise v posledních letech pořídila komisaře na boj proti byrokracii.

Unie nepřeje demokracii

Unijní legislativu navrhují byrokrati z Evropské komise. Zákony pak sice schvalují evropští poslanci – spolu s ministry z národních vlád –, účast u eurovoleb je však ve všech státech nízká a trvale klesá. Na Slovensku dorazilo k posledním eurovolbám jen 13 procent voličů. EU se navíc nespokojí s výsledkem národních referend, pokud nedopadnou ve prospěch další integrace, a posílá voliče znovu k urnám, jako se to stalo při opakovaných plebiscitech o evropské ústavě a Lisabonské smlouvě v Irsku, v Nizozemsku a ve Francii.

Evropská integrace zašla příliš daleko

Integrace kontinentu začala odbouráním obchodních překážek mezi státy, od devadesátých let 20. století však přibývají politická patra. Koordinují se a vydávají společné normy také v trestněprávní oblasti, migraci, v zahraniční a bezpečnostní politice, hledá se evropská armáda. EU tím vstupuje na území úzce spojené s historickým vývojem každé země, s jejími tradicemi a emancipací. Přibližuje se nějakému typu soustátí a vzdaluje se původní zóně volného obchodu.

Euro je omyl

Euro spojilo jednou měnou vzájemně velmi odlišné ekonomiky. Pomáhá silnému proexportnímu centru – Německu, Nizozemsku nebo i Slovensku – a ubližuje slabším zemím na periferii, jako jsou Portugalsko či Řecko, které si navíc nemohou pomoci devalvací vlastní měny. Pokud se k sobě země eurozóny výrazněji nepřiblíží, což je i v dobrých časech běh na desítky let, nebo se v prostoru společné měny nezačne přerozdělovat ve prospěch těch slabších, euro bude vždycky prospívat jen části eurozóny.

Moje obavy před vstupem se potvrdily a znásobily

Německo v Unii tvrdě prosazuje svoje zájmy, energetická jednota neexistuje

MICHAL ŠNOBR / FOTO MILAN JAROŠ

V roce 2003 jsem byl jedním z těch necelých 43 procent ze všech oprávněných voličů, kteří přišli hlasovat a podpořili vstup České republiky do Evropské unie. V té době jsem spojoval hlasování o vstupu do EU spíše se vstupem do schengenského prostoru než samotné Unie. To nastalo až o tři roky později, ale v diskusích o naší budoucnosti v EU se tyto dvě očekávané události fakticky slévaly. Pro začínajícího podnikatele a aktivního investora na kapitálovém trhu pro mě byl vstup do Unie velmi chytlavý také kvůli příslibu volného pohybu pracovní síly, služeb, zboží a kapitálu.

Jako Jihočech jsem byl ale záhy zklamán, protože na otevření pracovního trhu ze strany Německa a Rakouska jsme museli čekat dalších sedm let. Fakticky se tak potvrdily mé počáteční obavy, které jsem už před vstupem do EU vnímal a vnímám ještě intenzivněji dnes. Totiž že prosadit se v Unii, zejména vedle ekonomicky a vlivově nejsilnějšího Německa, bylo, je a bude pro Česko velmi těžké.

Hardware i software, všechno

Energetika jako páteřní odvětví každé ekonomiky a „předjezdec“ všech klíčových ekonomických a návazně i společenských dějů je toho důkazem. Zatímco my jsme otevřeli a liberalizovali vlastní trh, Němci ho potichu fakticky opanovali a s přirozenou dominancí řídí jeho směřování.

Symbol národní energetiky? (Temelín)

To spočívá v prosazování německé národní energetické koncepce, tzv. Energiewende, která řeší hlavně odstavení jaderných elektráren a prozatím zcela minimálně boj proti klimatickým změnám, kam ale opačně prioritně směřují cíle EU v energetice. Německé rozhodnutí má dopad na vývoj cen elektřiny v celém regionu kvůli propojení trhů. Její specifický vývoj, volatilita, ale i samotná cenová úroveň vytváří prostředí, které nedovoluje jiným zemím realizovat vlastní energetickou koncepci a stále více se musí přizpůsobovat té německé.

Zatímco na západě svých hranic má Německo v energetice silného a ekonomicky relativně vyrovnaného soka, jadernou Francii, na východě je situace pro jeho expanzi mnohem otevřenější. Hranice mezi Polskem a Německem a zejména pak Českem a Německem se staly v Evropě nejexponovanější a nejnapjatější. Střetávají se na nich zcela odlišné energetické koncepce poplatné historii, ale také ekonomické síle těchto zemí.

Němci prosazují striktně bezjadernou energetiku postavenou na obnovitelných zdrojích, která si nárokuje vysokou podporu ze strany spotřebitelů. Prosazují posílení přímého zásobování plynem z Ruska, zatímco čeští a zejména pak polští politici to odmítají. Poláci jsou opačně zcela závislí na uhelné energetice a Česko koketuje s novými jadernými bloky.

Německo při realizaci své politiky nehledí na zbytek EU a ve svém zájmu ovlivňuje regulace i strategii Evropské komise. Například dlouhé roky, v době, kdy německým spotřebitelům rostla nejvýrazněji cena elektřiny kvůli přímým dotacím do obnovitelných zdrojů, úspěšně blokovalo trh s emisními povolenkami. Cena se propadla na minima a mnoho investic v energetice motivovaných ze strany EU k redukci emisí tak bylo ztrátových. V Česku například investice ČEZ do paroplynové elektrárny Počerady. Poslední dobou se zdá, že z německého přístupu k energetice se stal i geopolitický problém, na který poukazují kvůli stavbě ruského plynovodu Nord Stream 2 hlavně Spojené státy.

Směr, kterým se vydalo Německo, si nikdo jiný v Evropě ekonomicky nemůže dovolit ani v tom nejoptimističtějším snu. Zavřít funkční jaderné elektrárny, na účet spotřebitelů dotovat velmi rychlý rozvoj obnovitelných zdrojů, tlačit do kouta uhelné elektrárny a proti vůli mnoha zemí EU si prosadit přímé posílení zásobování Německa ruským plynem je scénář, který s energetickou unií nemá nic společného. V důsledku to ekonomicky silnému Německu může přinést jen větší dominanci a vliv v Evropě.

Není také žádnou náhodou, že poslední jaderná elektrárna, která se v Evropě spustila, je stále český Temelín, a to těsně před vstupem do EU. Přitom od dokončení v roce 2002 už uplynulo sedmnáct let. Tlak, který v té době na Česko kvůli Temelínu vyvíjely Německo a Rakousko, byl enormní a věštil zásadní rozdíly ve směrování energetiky. Myslím, že i z té doby pochází jakási jaderná národní aura české energetiky. Jednak jsme pyšní, že se dílo započaté v roce 1985 podařilo technologicky dotáhnout, ale i proto, že jsme odolali tvrdým německým a rakouským atakům.

Temelín se stal symbolem české národní energetiky, ale v rámci EU už se nikdy nic podobného nemůže a nebude opakovat. I z toho možná pramení určitá frustrace. Dnes by obdobná elektrárna stála zhruba pětkrát až šestkrát tolik a co je horší, na postupně Německem přetvářeném antijaderném energetickém trhu by už v budoucnu vůbec nemusela zapadnout. Výsledná kombinace rostoucích rizik, tedy stále silnější vliv Německa na „hardware i software" energetického trhu v německém regionu, a ceny za investici tak naše jaderné ambice i průmyslový potenciál systematicky a trvale vyprazdňují. Nic na tom nemění ani fakt, že si Česko při vstupu do EU vyjednalo právo volby vlastního energetického mixu.

Traktory už nejsou třeba

Tento moment nejlépe ukazuje, jak jsme byli při vstupu do EU naivní. Propojení trhů, dominance německé energetiky a její expanze do celého regionu prostřednictvím cen elektřiny a regulací dělá z naší energetiky více sedmnáctou německou spolkovou zemi než nezávislý stát s vlastní volbou mixu.

Důsledkem jsou mimo jiné neustálé odklady rozhodnutí o jaderné energetice, bezradná energetická koncepce vlády včetně bezradnosti v oblasti rozvoje obnovitelných zdrojů v Česku. Změna německé energetiky je totiž tak radikální, že se jí nejsme schopni ubránit a dříve či později se jí budeme muset přizpůsobit. To může znamenat i to, že v budoucnu nebudeme exportérem elektřiny jako poslední více než desetiletí, a naopak můžeme být v budoucnu závislí na produkci obnovitelných zdrojů v oblastech, které tomu geograficky lépe vyhovují.

Rakouský či německý aktivista chtěl kdysi zamezit spuštění české jaderné elektrárny tím, že s traktory blokoval hranice. Dnes k tomu postačí Evropská unie v čele s Německem a jeho zájmy.

K návratu k původním „čistým" hodnotám sjednocené Evropy se čím dál více vzdalujeme. Jestli byla po vstupu zemí východní Evropy do EU dohoda ohledně Lisabonské smlouvy maximem možného, na čem se šlo domluvit, tak dnes už by bylo něco podobného téměř vyloučené. Chybí síla, odvaha a hlavně společná shoda. Ta byla v začátcích, ale pod tlakem Evropské komise, například v energetice zaváděním celoevropských pravidel, když historie, geografie a ekonomické možnosti jednotlivých zemí jsou odlišné, a předsunutím dříve přehlížených rozdílů mezi jednotlivými státy se dávno vytratila. Mnohé z těchto rozdílů se staly časem pro dané země tak podstatné, že dnes místo k integraci v mnoha věcech míříme znovu k čistě národním řešením. Po vzoru energetiky ale k národním řešením ovládaných představami těch velkých. ↖

Autor je energetický analytik a investor (poradce finanční skupiny J&T a minoritní akcionář ČEZ).

Rakouský či německý aktivista chtěl kdysi zamezit spuštění české jaderné elektrárny tím, že s traktory blokoval hranice. Dnes k tomu postačí EU v čele s Německem a jeho zájmy.

Euromýty: 10 + 1 nejslavnějších

Objevují se jak houby po dešti. Vznikají z neznalosti, někdy špatným překladem a někdy také úmyslně. Uvádění euromýtů v život pak napomáhají média, která je přeberou, aniž by si zprávu ověřila, ale hlavně sociální sítě – díky nim je šíření rychlé a vysoce efektivní. Jejich vyvracení a náprava jsou pak naopak velmi zdlouhavé a ne vždy účinné. Džin z lahve „o zlém Bruselu", který nařizuje balit koblihy do igelitu, určuje závaznou velikost vánočních stromků, zakazuje domácí zabijačky a příliš křivé okurky, už byl totiž vypuštěn a dál si žije vlastním životem.

PŘIPRAVILA KATEŘINA MÁZDROVÁ / KRESBA PAVEL REISENAUER

O křivých banánech a okurkách

Mezi klasiku často opakovaného euromýtu se řadí ten o křivých banánech, podle kterého je pro Brusel přijatelný pouze takový, jehož úhel zakřivení nepřesahuje dvacet stupňů. To prý proto, aby si zákazník mohl lépe spočítat, kolik jich je v případném balení (rovnějších se do něj vejde logicky víc). Poprvé tuto informaci přinesl britský bulvár v roce 1994; tehdy evropská regule hovořila o tom, že by banány v extra kvalitě neměly mít abnormální tvar, u nižších prodejních tříd „vady" povolovala. Tedy něco, co je v rámci obchodu normální – produkt je vždy hodnocen podle velikosti a kvality. Hlavně ale žádná zmínka o rovných banánech. K banánům se začas přidala okurka; ta správná prý musí být ideálně též v zakřivení maximálně do dvaceti stupňů. Regule týkající se extra banánů byla časem zjednodušena, u okurek zcela zrušena, nicméně zkazka o rovném ovoci a zelenině je dodnes důležitým bodem euroskepse.

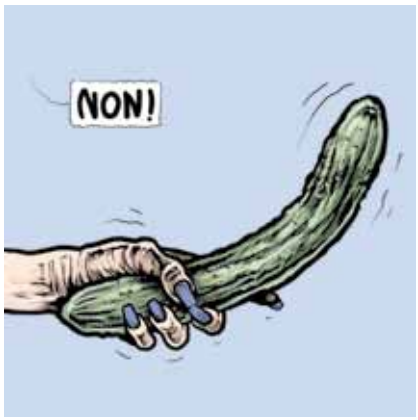

Konec venkovských zabijaček

Kořeny tohoto specificky českého euromýtu sahají do začátku roku 2012. Tehdy byla odvysílána v *Událostech* na ČT1 reportáž o připravované novele veterinárního zákona, který – údajně na základě evropské legislativy – zpřísňuje pravidla pro provádění vepřových zabijaček: prase, nařizoval návrh nového zákona, může chovatel zabít pouze u sebe doma na dvorku a doma musí maso také sníst jen on sám a jeho rodinní příslušníci. Tudíž žádné zabijačky, které by někde na návsi pořádal třeba venkovský hasičský spolek nebo zahrádkáři a sezvali by k hostině sousedy či kolegy. Takovému zabijačkáři navrhoval zákon pokutu až 300 tisíc korun. „Gurmáni bijí na poplach," uvedl dramatickým hlasem moderátor zprávu a vlna odporu se vzedmula. Češi

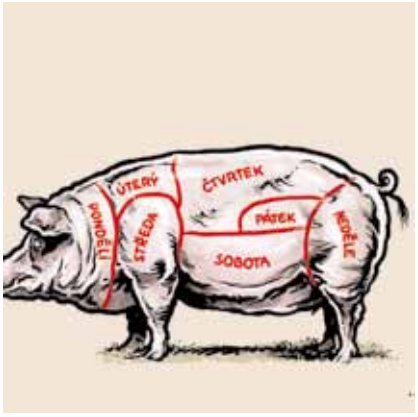

si nehodlali nechat eurofanatiky ukrást součást svého „kulturního dědictví", k problematice se vyjadřovali čeští politici, média psala o konci zabijaček.

Pořádání domácích prasečích hodů ovšem upravovala nikoli evropská, ale česká legislativa, a k těmto omezením nakonec ani nedošlo. Jako příklad bruselské zvůle ovšem tenhle euromýtus slýcháme opakovaně.

Kadeřnice nesmějí nosit podpatky

V dubnu 2012 Českem proběhla informace o rozhodnutí bruselských úředníků, že kadeřnice nebudou smět z bezpečnostních důvodů nosit podpatky a kvůli hygieně ani hodinky a šperky včetně snub-

ních prstenů. A také dlouhé nehty. Ve skutečnosti však nešlo o žádnou směrnici Evropského parlamentu. Shodou okolností se tehdy v Bruselu konal oborový sjezd zaměstnavatelských a odborových kadeřnických organizací Coiffure EU a UNI Europa Hair & Beaty, který řešil ochranu zdraví a bezpečnost této profese. Podepsaná dohoda pak měla zlepšit pracovní podmínky kadeřníků a kadeřnic.

Britský bulvár ovšem dohodu rozmázl, aniž by bral v potaz, že se sice jedná o evropské kadeřnické organizace, ale ne o unijní nařízení Bruselu, a euromýtus byl na světě. Následně jej pak převzala také média u nás.

Na houby bez nožíku

České zastoupení u Evropské komise muselo nedávno doma mírnit obavy z toho, že nám Evropská unie zakázala nosit s sebou nožíky, třeba na houby do lesa, na tramp apod. Nevole následovala poté, co Evropský parlament ve své zprávě týkající se boje proti terorismu vyzval unijní země ke zvážení zákazu

nošení bodných a sečných zbraní na veřejnosti, hlavně nebezpečných typů nožů, například tzv. zombie nožů (ty se používají třeba v armádě a v názvu nesou často slovo „killer“ – zabiják) či motýlků (známých z filmových scén pouličních bitek v ghettech). Toto doporučení se poté „nafouklo“ v zákaz, kdy se proti němu ozývali zástupci myslivců či rybářů a s gustem je šířil bulvár i dezinformační weby. Na poplach bil třeba Tomio Okamura, podle kterého jsou slušní občané odteď vydáni napospas džihádistům, kteří si nůž vždycky seženou.

Nošení nožů ovšem ve skutečnosti nikdo nezakázal. Navíc Česko patří v tomto ohledu k jedněm z nejliberálnějších zemí – pokud se vypravíte do lesa na houby s mačetou nebo zombie nožem místo rybičky, nikdo vám v tom bránit nebude.

Zakážou nám rum!

Fakt, že oblíbené pitivo ve čtvrtých cenových skupinách muselo ze svého názvu vyhodit slovo rum, protože rumem (tedy nápojem z cukrové třtiny) tento destilát z brambor ve skutečnosti nikdy nebyl, jsme se zaťatými zuby obdobně jako u „pomazánkového másla“ ještě přežili. V roce 2017 pak ovšem médii proběhla zpráva, že i tuzemák, jak se náš „rum“ přejmenoval, je Bruselu trnem v oku a že jej zakáže vyrábět a prodávat.

Realita byla ovšem jiná. Už v roce 2008 (!) členské země včetně České republiky schválily nařízení o ochucovadlech, jež zpřísňovalo používání tzv. éček či zdraví škodlivých látek, mezi něž rumová tresť patří (některé její složky mohou způsobovat rakovinu). Výrobci dostali lhůtu deset let, tedy do roku 2018, aby hledali přírodní náhražky nebo požádali o výjimku, a Česko si pak loni v dubnu pro tuzemák vyjednalo další pětiletou lhůtu.

Pomazánkové máslo, naše srdeční záležitost

„Po rumu nám Brusel zakázal i pomazánkové máslo!“ bylo možné se na podzim 2012 dočíst v mnoha internetových diskusích v českých médiích. Naštvané komentáře mířily na rozhodnutí Soudního dvora EU, který nařídil, že mezi Čechy oblíbený mléčný výrobek se musí přejmenovat. Pomazánkový krém svým složením neodpovídá tomu, co lidé v Evropské unii od produktu s názvem máslo očekávají, zdůvodnil své rozhodnutí soud. Za máslo je na evropském trhu považován pouze výrobek, který obsahuje více než 80 procent mléčného tuku, české pomazánkové máslo jej má jen mírně nad 30 a přesnější označení by bylo pomazánka.

Soudní verdikt Česku vyvolal silnou nechuť a spor se pak táhl ještě další tři roky, mlékárenské firmy ale postupně kapitulovaly a svůj výrobek přejmenovaly. „Život jde dál, český občan se opět ohnul, český úředník se ohnul. My máme radost, že vůbec můžeme dál vyrábět,“ pronesl například dramaticky šéf jihočeské Madety Milan Teplý, když v roce 2014

z výrobní linky jeho firmy sjely poslední výrobky označené Pomazánkové máslo. Stejné výrobky se dnes prodávají pod názvem Jihočeské pomazánkové.

Děti nesmí nafukovat balonky

V roce 2011 proběhla médii zpráva, že Evropská unie zakázala malým dětem do osmi let věku nafukovat balonky bez dohledu rodičů, protože prý hrozí, že by mohly vdechnout kousek gumy a udusit se. Frkačky, tedy rolovací píšťalky, pak prý mohou používat děti až po čtrnáctých narozeninách. Zákaz měl platit také pro hlučné hračky, například řehtačky či napodobeniny hudebních nástrojů, jako třeba plechové bubínky. K zákazu samostatného nafukování balonků potom zpráva přidala i plyšová zvířátka – ta pro děti do tří let měla být povinně omyvatelná, aby špinaví méďové nešířili infekce.

Nic podobného ovšem Unie nezakázala. Směrnice z roku 2009 pouze ukládá výrobcům a dovozcům uvádět na obalech hraček informace o případných rizicích, jež jsou určeny pro rodiče. Shrnuto – tříškání do dětského piana nezakázali českým dětem bruselští úředníci, to musí udělat až rodiče sami. Tedy pokud nechtějí, aby se jim rozskočila hlava.

Hračky pro prasátka

K celkem bizarním euromýtům patří zpráva, že farmáři a chovatelé hospodářských zvířat musí svým svěřencům do kotců povinně kupovat hračky, dokonce basketbalové míče, aby měli vytvořené vhodné životní podmínky a netrpěli stresem. Zkrátka aby se zvířata zabavila a z nudy se vzájemně neohryzávala.

Tento euromýtus vznikl nejspíše ironickou, podrážděnou, výsměšnou interpretací směrnice, která stanovovala minimální požadavky pro chov prasat. Ona inkriminovaná věta zněla, že „prasata musí mít neustálý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožní odvést pozornost od nežádoucích aktivit (kanibalismus)“, a že oněmi materiály jsou „sláma, seno, dřevo, piliny, kompost, rašelina nebo směs takových materiálů, které neohrožují zdraví těchto zvířat“. Co je na takovém požadavku skandálního a kde pozdější vykladači vzali basketbalové míče, není jasné.

Brusel nám vzal žárovky a vysavače

Zákaz klasických žárovek a neefektivních vysavačů je často uváděn jako příklad přebujelosti unijní byrokracie, která omezuje svobodu spotřebitele a snižuje konkurenceschopnost podnikatelů, protože nákupem úsporných žárovek se jim zvyšují náklady. V tomto případě je třeba dodat, že je to tradovaný omyl – postupné stahování klasických žárovek z trhu kvůli energetické úspoře domácností a ochraně životního prostředí bylo přijato na základě dohody jednotlivých členských států včetně ČR, ne zvůlí euroúředníků.

Stejné emoce jako „zákaz“ žárovek vyvolal později také „zákaz“ vysavačů. Pravda je ale taková, že evropská regule pouze upravovala příkon vysavačů (do 900 W), ne výkon, tedy jak vysává. Úspora energie je přitom nezanedbatelná – při využívání účinných spotřebičů domácnost ušetří až 13 tisíc korun ročně. Nutno podotknout, že stahování neúsporných modelů ledniček, mrazáků a televizorů přitom prošlo téměř bez povšimnutí.

Koblihy, šup do sáčku

Dalším z tradovaných euromýtů je nařízení Bruselu z hygienických důvodů balit volné pečivo do mikrotenových sáčků. Je pravda, že tahle povinnost u nás krátkou dobu platila, nicméně s Evropou to nemělo nic společného. „Koblihová“ vyhláška pocházela z dílny ministerstva zdravotnictví, a vznikla v roce 2002, tedy ještě před vstupem do EU. Zabalením do mikrotenového sáčku mělo být vyloučeno riziko „kontaminace“ pečiva. Vyhláška byla zrušena o čtyři roky později, jako příklad bruselské zvůle zaznívá ještě občas i dnes.

Dekolty neopalovat!

V roce 2006 se médii rozběhla zpráva, že Unie zakázala servírkám nosit dekolty a vystavovat poprsí nadměrnému slunečnímu záření.

Jednalo se ovšem o novinářskou kachnu. Ve skutečnosti šlo o pouhé doporučení komise 2006/647/ES o účinnosti prostředků na ochranu proti slunečnímu záření, kdy jedním z bodů bylo, že by zaměstnavatelé měli věnovat pozornost oblečení pracovníků, kteří jsou celý den vystaveni slunci.

Zdroj: EUROACTIV.cz, Euroskop.cz

RS007523

INSPIRUJTE SE VYSOČINOU

Jeden den nestačí

Vysočina je pro ty, kteří netouží po přeplněných centrech, ale hledají odpočinek a klid. Na celé Vysočině vás zve k návštěvě dvacítka hradů, zámků a klášterů, jako svědků staleté historie. Pokud dáváte přednost výletům, krásná a čistá příroda na Vysočině vás dozajista okouzlí, je pro vás připraveno několik desítek pěších i cyklotras. Rozhodně musíte navštívit památky světového kulturního dědictví UNESCO, které jsou na Vysočině rovnou tři, což je nejvíce ze všech krajů v České republice. Jedná se o památky historického jádra města Telč. V Třebíči se jedná o baziliku sv. Prokopa, židovskou čtvrť, hřbitov a zámek. Třetí památkou je poutní kostel sv. Jana Nepomuckého nacházející se ve Žďáře nad Sázavou.

Trojúhelník památek UNESCO

Žďár nad Sázavou

Do svého originálního projektu zapracoval architekt J. B. Santini pětkovou symboliku, když se nechal inspirovat legendou o Janu Nepomuckém, kterému se nad tělem objevila korunka s pěti hvězdičkami. O tři sta let později Vysočina láká na skvost barokní architektury – **poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou** a jeho historii odhaluje i moderní **Muzeum nové generace** na tamějším zámku.

Telč

O několik kilometrů jižněji na vás dýchne historie centra **města Telč**, kterému se přezdívá Moravské Benátky. Právem se řadí k jednomu z nejkrásnějších měst České republiky s měšťanskými domy s renesančními štíty a podloubími, renesančním zámkem s pohádkovým parkem. Městečko si oblíbili filmaři, kteří tady natočili například Pyšnou princeznu nebo Z pekla štěstí.

Třebíč

Inspirativní bude jistě i návštěva **Třebíče**. Město zdobí románsko-gotická **bazilika sv. Prokopa** a smutnou historií na vás dýchne **židovská čtvrť** se dvěma zachovalými synagogami – v té zadní se při návštěvě expozice dozvíte o historii židovské čtvrti, a pokračovat můžete až na **židovský hřbitov** s třemi tisíci kamennými náhrobky, z nichž nejstarší pochází z roku 1631. A za zmínku stojí i to, že v roce 2018 byl na seznam památek UNESCO zapsán i **zámek.**

Vysočina filmová

Vysočina je vyhledávanou atraktivní filmovou lokalitou. Vždyť kdo by neznal legendární Postřižiny točené v Dalešicích na Třebíčsku v areálu místního pivovaru. Na Vysočině se také natočilo hned několik známých pohádek. Na zámku v Telči panoval dobrý král Miroslav v pohádce Pyšná princezna, hrad v Ledči nad Sázavou se stal útočištěm filmového štábu jedné z nejúspěšnějších pohádek poslední doby Anděl Páně 2. Vydejte se s námi po stopách Filmové Vysočiny.

Vysočina
www.vysocina.eu

Vysočina FILMOVÁ
@regionvysocina

Ve vichru změn

Začíná nový souboj velmocí a Evropané hledají způsob, jak v něm obstát

TOMÁŠ LINDNER

V partnerské krizi.
(Americká delegace před hotelem Bayerischer Hof)

Každý rok v únoru dochází v mnichovských ulicích k nečekaným setkáním. Kus nákupní třídy třeba zaplní delegace litevské prezidentky, plné ruce tašek s nákupy. Vpodvečer náhodným kolemjdoucím nedaleko náměstí Marienplatz před očima rychlým krokem prosviští bývalý americký ministr zahraničí John Kerry v doprovodu ochranky. A například vloni o půlnoci kolem hloučku překvapených pokuřujících novinářů před obří a řádně podnapilou hospodou U Svatého Augustina prošla estonská prezidentka a několik uniformovaných mužů.

Jsou to výjimečné momenty, kdy do městského života pronikne karneval globální politiky, který se v Mnichově koná již 55 let. Po většinu doby zůstávají desítky hlav států a ministrů, šéfové armád a tajných služeb a další bezpečnostní experti opevnění v hotelu Bayerischer Hof, jehož okolí hlídají stovky policistů. V konferenčním sále hotelu se celý víkend střídají projevy a debaty o naléhavých světových krizích, mimo pozornost veřejnosti dochází ke stovkám setkání politiků, diplomatů a vojáků. Bulvární německé noviny každým rokem shrnou, kolik tisíc šálků kávy a lahví vína se zase v hotelu přes víkend vypilo.

Litry nápojů na povzbuzení unavené mysli nebo uvolnění stísněné atmosféry jsou skutečně potřeba, pokud tedy vezmeme vážně pohled na svět, který účastníkům ve svém zahajovacím projevu nabídl organizátor konference Wolfgang Ischinger. „Zažíváme nejen skoro nekonečnou sérii menších a větších konfliktů, podle mého přesvědčení procházíme epochální proměnou," prohlásil zkušený německý diplomat. Je přesvědčen, že význam dnešní proměny mezinárodní politiky si plně uvědomíme až z odstupu.

Vlnobití v Atlantiku

Ischingerem ohlašovaná epochální změna je tak trochu návratem do minulosti, jen v nových kulisách světa propojeného internetem, popkulturou a materiálním blahobytem. V jeho jádru leží souboj mocností o sféry vlivu, který vedou zvláště USA, Čína a Rusko.

Spojené státy proměnu světa vepsaly do své nové Národní bezpečnostní strategie: dvě desítky let tento klíčový strategický dokument jako hlavní hrozbu vnímal terorismus, nyní je ve Washingtonu prioritou comeback autoritářských mocností. Končí čtvrtstoletí, kdy měl svět po rozpadu Sovětského svazu jednoznačného lídra – amerického. Současně se stále více drolí mezinárodní řád, který vznikl po porážce nacismu a během studené války. Cla zaváděná mezi USA a Čínou omezují mezinárodní obchod, vypovězená zbrojní dohoda mezi Ruskem a USA je předzvěstí nových závodů ve zbrojení. Je zcela nejasné, jak vznikající svět bude vypadat a ke kolika ozbrojeným konfliktům při jeho zrodu dojde.

Nekomplikují se ale jen vztahy mezi USA a východními autoritářskými státy, dochází také k rozkolu uvnitř

Jedna Evropa, hodně zkratek

Stupně evropské obranné spolupráce. Rozdílné barvy ukazují členství států v různých typech obranných organizací.

ZDROJ: JACQUES DELORS INSTITUTE BERLIN

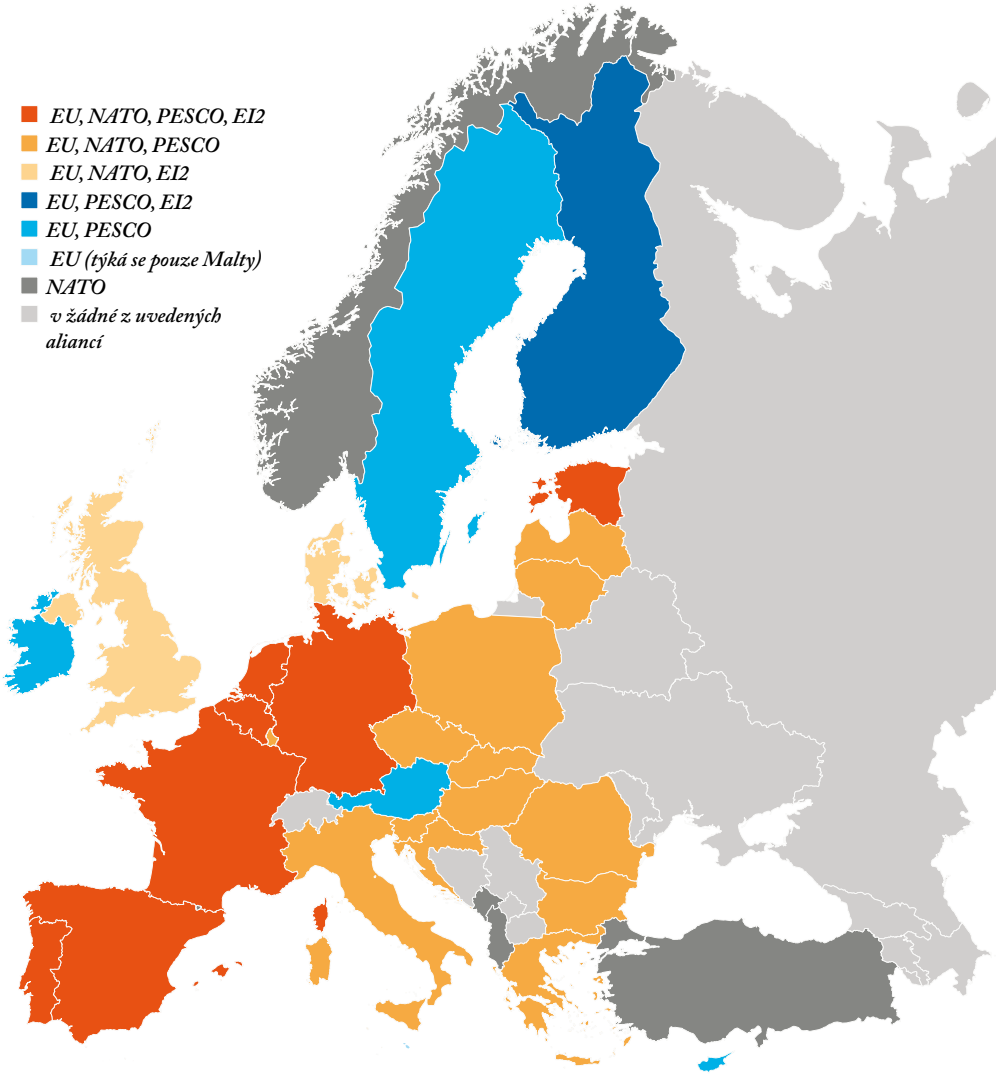

Kanadské bodování

Která země bude mít v příští dekádě pozitivní vliv na světové dění (v %)? (Agentura Ipsos se v listopadu 2018 ptala celosvětového vzorku respondentů.)

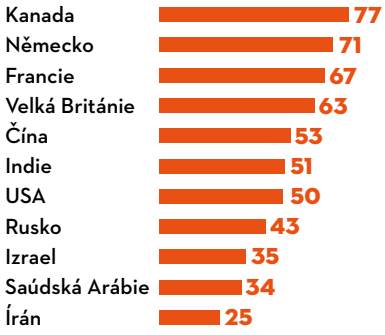

ZDROJ: IPSOS

Západu. Donald Trump jako první americký prezident pohrdá Evropskou unií: vloni v létě ji nazval obchodním nepřítelem, šéfku unijní diplomacie Federicu Mogherini obvinil z toho, že „nenávidí Ameriku“, a v listopadu doplnil, že „nikdo se k nám Američanům nechová tak špatně jako Evropská unie“.

Mnichovská bezpečnostní konference začala v časech hluboké studené války jako fórum přesvědčených zastánců transatlantické spolupráce. V zakouřených sálech hotelu Bayerischer Hof Američané a Západoevropané debatovali o zastavení sovětského vlivu. Proto pořadatele tak zneklidnilo zvolení Donalda Trumpa, jenž v kampani pochyboval o smyslu NATO a otevřeně podpořil brexit.

Američtí hosté vloni i předloni v Mnichově ujišťovali, že se v praxi nic podstatného nemění a Evropané mohou tweety impulzivního prezidenta v klidu ignorovat. Projevy ministra obrany Jamese Mattise, ministra zahraničí Rexe Tillersona a poradce pro národní bezpečnosti H. R. McMastera byly ukotvené v tradici amerických republikánů. Šířily mezi hosty konference pocit, že kurz americké politiky drží v rukou „dospělí politici“. Jenže všechny právě jmenované osobnosti Trump během posledního roku odvolal nebo pro nesouhlas s prezidentovými činy a úmysly samy odstoupily. A názory jejich nástupců se od prezidentových tweetů příliš neliší. Ministr zahraničí Mike Pompeo například v prosinci v Bruselu pochyboval o smyslu EU a řekl, že mezinárodní dohody a organizace, které z pohledu amerických zájmů nefungují dobře, musí být „reformovány nebo eliminovány“.

Němečtí politici v Mnichově nezvykle otevřeně kritizovali nezájem americké vlády o názory a zájmy evropských spojenců. „Šli jsme tam jako aliance společně, proto bych prosila, abychom také spolupracovali na dalším vývoji a společně o něm rozhodovali,“ řekla Angela Merkel k brzkému stažení amerických vojáků z Afghánistánu, které Trump nyní razí.

Evropské, a zvláště německé politiky naštvalo vypovězení jaderné dohody s Íránem, na které měli vyjednavači EU lví podíl a kterou v Bruselu a v Berlíně považovali za jeden z největších diplomatických úspěchů poslední dekády. Němečtí diplomaté nabízeli úpravy dohody, dlouhé měsíce hledali možný kompromis, američtí partneři jim dávali najevo, že se možná prezidenta podaří přesvědčit. Nepovedlo se a Trump dohodu vloni hodil do koše. Německá média píší, že teď američtí emisaři pravidelně jezdí do Berlína a varují, že německé úsilí o dodržování íránské dohody a obcházení nových amerických sankcí bude mít následky.

„Nesledujeme jen neshodu, jakých ve vztazích mezi Berlínem a Washingtonem bylo již více," píše týdeník Die Zeit. „Spor o tuto dohodu zpochybňuje zcela základní předpoklad německé zahraniční politiky. A sice že je možné najít diplomatická řešení problémů, které se národně nedají zvládnout, a že je možné úspěchů dosáhnout i ve spolupráci se soupeři (Rusko, Čína)."

Tento transatlantický rozkol se v Mnichově vyjevil naplno ve chvíli, kdy po sobě následovaly projevy Angely Merkel a amerického viceprezidenta Michaela Pence. Kancléřka své vystoupení uvedla krédem cestovatele a přírodovědce Alexandera von Humboldta, podle něhož je svět „výsledkem vzájemného ovlivňování". Poznání této propojenosti, snaha vcítit se do pohledu jiných států a přesvědčení, že se problémy planety dají ve výsledku řešit jen společně, mezinárodní spoluprací, prostupovaly celým projevem.

Pence měl ale zcela odlišné sdělení. Viceprezident vyjmenoval seznam úspěchů „šampiona svobody" Donalda Trumpa a po Evropanech direktivně požadoval loajalitu. Zvýšení výdajů na obranu, vypovězení dohody s Íránem, zastavení plynovodu Nord Stream 2 i přístupu Huaweie ke klíčové technologické infrastruktuře. „Nemůžeme zaručit obranu Západu, když se naši spojenci vydávají do závislosti na Východu," řekl. USA vnímají svět jako arénu, v níž státy sobecky soupeří o co největší výhody a spojenci mohou počítat s podporou, jen pokud to bude také v americkém zájmu.

„Konferenční hala je spíše malá, byla však dost velká na to, aby se do ní vešly dva světy," hodnotil na Twitteru nejdůležitější chvíle letošní konference její výzkumný ředitel Tobias Bunde. „Mezi projevy Merkel a Pence nebyla jen tenze, ony se naprosto míjely."

Sladit pohled

Podle Mnichovské bezpečnostní zprávy, která je diskusním podkladem pro hosty konference, se americká zahraniční politika ani po odchodu Donalda Trumpa do časů „před ním" zcela nevrátí.

Příští prezident už možná nebude Evropskou unií pohrdat, ale americkou prioritou pravděpodobně zůstane geopolitický souboj s Čínou. Evropa bude muset najít postoj vůči tomuto souboji, určit si své cíle a ty pak sledovat. Zítřejší Ameriku nebudou tolik zajímat některé pro budoucnost Evropy zásadní oblasti v jejím sousedství, třeba sever a západ Afriky. EU v těchto regionech bude muset určovat a prosazovat svou vlastní strategii. I po Trumpovi možná přetrvá část nacionalistické doktríny „America First" (Amerika především) a Evropané budou muset častěji než v minulosti hájit své zájmy proti těm americkým, tak jako v případě zmíněné íránské jaderné dohody nebo v otázkách ochrany klimatu.

„Evropská unie je pro novou dobu velmocenského soupeření mimořádně špatně připravená," píše se v Mnichovské bezpečnostní zprávě. Když Trump vypověděl dohodu s Íránem, tak EU pocítila svou bezmoc. Byla proti, ale nemá účinné nástroje, jak třeba ochránit před americkými sankcemi evropské firmy, které budou chtít v obchodování s Íránem pokračovat. Například vlastní mezinárodní platební systém, který by obešel ten americký.

Obavy z Trumpovy Ameriky

Koho občané uvedených zemí považují za významnou hrozbu pro svou zemi (v %)?

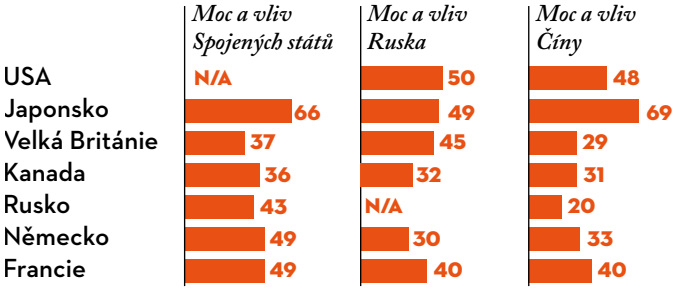

ZDROJ: PEW RESEARCH CENTER, říjen 2018

„Evropa chce ovlivňovat mezinárodní debaty, ale nemá páky prosadit si svou," řekl v Mnichově Norbert Röttgen, šéf zahraničněpolitického výboru německého Spolkového sněmu. Leitmotivem letošní konference byla otázka, jak to změnit. Tedy jak zařídit, aby se Evropa stala jednou z mocností, která bude utvářet 21. století – a nemusela jen pasivně snášet důsledky rozhodnutí druhých.

Než evropští politici začnou vyprávět o svých plánech, tak vždy zdůrazní význam NATO. Panuje mezi nimi shoda, že je transatlantická vazba pořád nejlepší zárukou bezpečnosti – a současně nejistota, zda se na tuto záruku budou moci v budoucnu zcela spolehnout. Evropští politici proto americké partnery snad v každém projevu ujišťují, že jejich obranné rozpočty od ruské agrese na Ukrajině setrvale rostou. Roční obranné výdaje evropských členů NATO jsou dle listu The Economist o 50 miliard dolarů vyšší než v roce 2015.

Šéfka unijní diplomacie Federica Mogherini v Mnichově vedle významu NATO také vyzdvihla zásadní pokroky v hledání společné evropské obrany: nový Evropský obranný fond a společný rozpočet pro vojenský výzkum. Situaci komplikuje, že momentálně vznikají současně dva odlišné pokusy o vojenskou integraci Evropy, které odrážejí neshody Francie a Německa (*viz mapu*).

Emmanuel Macron razí Evropskou intervenční iniciativu (EI2), která vzniká se sídlem v Paříži a zůstává mimo struktury EU. Účastní se jí deset zemí, včetně Velké Británie. Jejím cílem je, aby evropské státy, které na základě své historie a akademických tradic interpretují mnohé mezinárodní krize rozdílně, postupně sladily svůj pohled a naučily se na krize v evropském sousedství rychle reagovat. Slovníkem diplomatů a generálů se tomuto cíli říká „vytvoření společné evropské strategické kultury".

Německo se naopak soustředí na PESCO (Stálou strukturovanou spolupráci), jehož se účastní 25 členů EU včetně Česka. Umožňuje větší investice do společných obranných projektů. Státy ochotné ke spolupráci mohou postupně propojovat své ozbrojené složky, přičemž zdaleka nejvíce pokročila integrace nizozemské

„Svět je výsledkem vzájemného ovlivňování." (Angela Merkel)

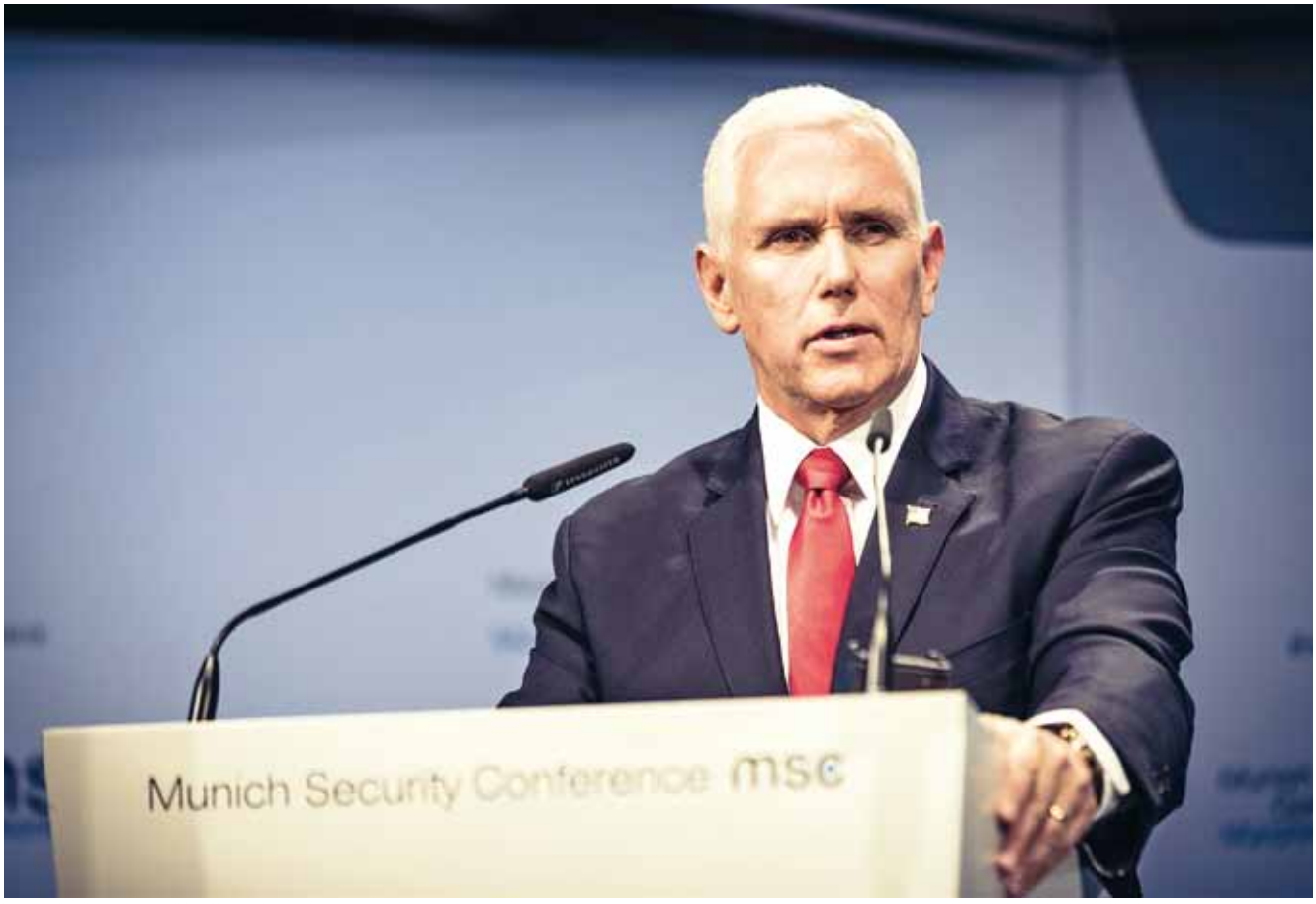

„Nemůžeme zaručit obranu Západu, když se naši spojenci vydávají do závislosti na Východu." (Michael Pence)

a německé armády. Jejich vybrané jednotky podléhají společnému velení.

„Zdá se, že Evropané zůstávají lepší v byrokracii než v batalionech," je k budování společné unijní obrany skeptický list The Economist, podle kterého se ve vznikajících obranných schématech ztrácí i zkušení diplomaté a realita je velmi daleko od vizí „evropské armády". Pokrok je tedy pomalý – a přesto nové iniciativy sbližují velmi odlišnou bezpečnostní kulturu Německa a Francie.

Obě země se řídí rozdílnými pravidly pro export zbraní: francouzská jsou zcela uvolněná, německá naopak přísná. Například po vraždě novináře Džamála Chášakdžího Němci zastavili zbrojní vývoz do Saúdské Arábie, Francie o tom vůbec nediskutovala. Nově společně vyvíjené zbraně, třeba bojový letoun nové generace, však vyžadují kompromis. Vlády v Berlíně a v Paříži podepsaly smlouvu, podle níž Němci nebudou blokovat francouzské vývozy společných zbraní. „My Němci musíme uznat, že naše maximalistické požadavky nemají šanci získat většinovou podporu," argumentovala německá ministryně obrany Ursula von der Leyen v Mnichově, „neměli bychom se tvářit, že jsme více morální než Francie nebo domýšlíme lidská práva lépe než Britové." Z jejího pohledu stojíme na začátku cesty ke společným evropským pravidlům pro vývoz zbraní mimo státy NATO.

lidských práv v říši středu. V Libyi, kvůli migraci i islamistické radikalizaci zásadní zemi evropského sousedství, spolu vyloženě soupeří Francie a Itálie. Pořádají své vlastní mírové konference, sází na jiné aktéry tamního konfliktu. Oba státy považují Libyi za svou vlastní sféru zájmu a komplikují tak složité hledání míru.

V debatách o reformě EU se léta objevuje návrh, aby v evropské zahraniční politice nebyl vždy nutný souhlas všech členských států. O některých otázkách, například zavedení sankcí nebo vojenském zásahu, by se podle této myšlenky dalo rozhodovat kvalifikovanou většinou. Byla by tedy potřeba podpora vlád, které reprezentují 65 procent obyvatel Unie a 55 procent členských států. Vloni v Mnichově za tuto myšlenku horovali předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker i hostitel Wolfgang Ischinger. „Dokud může každý malý stát vetem znemožnit společnou zahraniční politiku, tak bude EU hrát při řešení světových krizí jen vedlejší roli," říkal Ischinger.

Během posledního roku se ukázal zjevný posun v evropské debatě – a zároveň obtíže takto zásadní reformu v dnešní EU prosadit. Většinové hlasování totiž začaly společně propagovat Francie a Německo, podpořil je i Evropský parlament a v Unii vlivný nizozemský premiér Mark Rutte. S takovou změnou by však museli souhlasit všichni členové EU, což v nejbližší době nepůsobí realisticky.

Jak to zařídit, aby Evropská unie ve světové politice mluvila jedním hlasem? Nebo aby evropské státy alespoň vystupovaly jako dobře sladěný orchestr?

Udávat tón

V propojování armád se Evropa v posledních dvou letech posunula nejvíce. Obrana je ale pochopitelně jen jednou z etap, kterou je třeba při hledání místa v nebezpečném světě 21. století zvládnout. „Kdyby se naše problémy daly vyřešit jednoduše tím, že zvýšíme vojenské výdaje, tak by náš život byl snadný," psal v Security Times, speciálních novinách vydaných pro účastníky Mnichovské bezpečnostní konference, François Heisbourg, který posledních 18 let vedl Mezinárodní institut pro strategická studia (IISS) v Londýně. „Naše hlavní výzvy leží jinde."

Vytvoření společných vojenských sil totiž neodpovídá na základní otázky: Kdy přesně je Evropa použije a kdo a jak o tom bude rozhodovat? Vrací se tak věčný evropský úkol, jehož vyřešení bude v nadcházejícím velmocenském souboji mnohem naléhavější než doposud. Jak to zařídit, aby Evropská unie ve světové politice mluvila jedním hlasem? Nebo aby evropské státy alespoň vystupovaly jako velmi dobře sladěný orchestr?

V posledních týdnech se opět projevily blokády, k nimž vede současný stav. EU například nedokázala společně uznat opozičního lídra Juana Guaidóa prezidentem Venezuely, neboť tomu brání spory v italské vládě. Podobně v minulých letech Řecko a Maďarsko, kde zvláště výrazně investovala Čína, vetovaly evropskou kritiku porušování

Mnoho evropských států nechce riskovat, že jejich zahraniční politika jednou bude přehlasovaná. Odmítají tak dramatický zásah do národní suverenity. Politická debata pokračuje, letos v Mnichově se však tento návrh objevil jen na okraji projevů německých lídrů.

Evropští diplomaté proto vedle promýšlení vlastní reformy hledají partnery, s nimiž by společně čelili mezinárodnímu vichru změn. Německý ministr zahraničí Heiko Maas vloni v létě vyhlásil snahu o sestavení „aliance multilateralistů". Za těžko vyslovitelným diplomatickým termínem se skrývají státy, které sázejí na mezinárodní spolupráci, minulé dekády těžily z volného obchodu a Američany garantovaného světového pořádku a nyní se obávají jeho konce. Tedy vedle Evropské unie hlavně Japonsko, Kanada, Austrálie a po brexitu také Velká Británie.

„Naše státy jsou příliš malé na to, aby dokázaly samy udávat tón v koncertu velmocí," řekl ministr zahraničí Maas vloni v Tokiu. Teď v únoru vstoupila v platnost evropsko-japonská dohoda o volném obchodu, největší svého druhu na světě. Heiko Maas nechce vytvářet žádnou novou organizaci, ale zintenzivnit mezi „multilateralisty" diplomatické vztahy. S cílem, aby spojená síla těchto liberálních demokracií dokázala nahradit energii Spojených států, až se opět stáhnou z nějaké mezinárodní dohody nebo organizace. ↖

Eurohujera známe od roku 2004

S lingvistou Václavem Cvrčkem z Českého národního korpusu o češtině coby moderním jazyku pro 21. století

KATEŘINA MÁZDROVÁ / FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

Nejprve pro neznalé: Co vlastně jazykový korpus je?

Jde o elektronický soubor autentických textů, tištěného i mluveného slova, v jednotném formátu, aby byl dobře prohledávatelný. Korpus jazyk systematicky mapuje.

Proč se psaný a mluvený jazyk sbírá?

Velký objem takového materiálu reprezentuje to, jak skutečně jazyk používáme. Lze v něm pak vyhledávat jazykové jevy, zejména slova a slovní spojení, srovnávat je, zkoumat jejich okolí, zjišťovat trendy... Korpus je tak schopen – nejen lingvistům, ale i běžným uživatelům – říct něco o užívání jazyka, o jazykových jevech v jejich autentickém kontextu.

Proč je důležitý autentický jazyk?

Pro výzkum je třeba mít data, platí to stejně pro popis jazyka jako pro popis přírody. Zároveň je ale každý soubor textů výpovědí o nás a našem způsobu vnímání reality. To, jaký jazyk používáme, jak strukturujeme chápání světa kolem nás, v tom je každý jazyk jedinečný.

Co přesně se sbírá?

Psaný a mluvený jazyk, a to spontánně mluvený či třeba veřejné projevy. Co se týče tištěného slova, jeho sběr je snadnější, protože materiály jsou snáz dostupné. Povětšinou již existují v elektronické podobě a v korpusu českého jazyka v současnosti představují objem asi čtyř miliard slov. Oproti tomu korpus mluveného slova je chudší, čítá okolo sedmi milionů slov, a je to logické: sběr je náročnější. Audionahrávky se musí přepisovat, kontrolovat a pro vědecké účely anonymizovat.

Jen na okraj: zakladatelem vůbec prvního lingvistického korpusu na světě, tzv. Brown Corpus, byl v roce 1964 český emigrant Henry, původně Jindřich, Kučera. Jeho korpus tehdejší americké angličtiny obsahoval sice „pouhý“ milion slov, v každém případě byl ale jeho počin přímo kolumbovský a nepředstavitelně komputačně náročný, pokud si uvědomíme, že to bylo v době, kdy počítače byly ještě v plenkách a vše fungovalo přes děrné štítky.

Jak si stojí český korpus ve srovnání s korpusy jiných jazyků?

Myslím, že v tomhle ohledu můžeme být relativně pyšní; necháme-li stranou angličtinu a němčinu jakožto korpusově nejvíc pokryté jazyky, jsme zhruba asi třetí na světě. Přitom korpus českého jazyka vznikl až v roce 1994. Mimochodem, jeho zakladatel, jazykovědec František Čermák, narazil tenkrát na silný odpor tehdejšího vedení Ústavu pro jazyk český AV ČR, kam by vědecký projekt tohoto ražení nejspíš patřil. Nakonec našel spřízněné duše na Filozofické fakultě UK, pod kterou byl korpus začleněn a působí zde dodnes.

VÁCLAV CVRČEK (38)
Vystudoval bohemistiku, lingvistiku a fonetiku na FF UK. Je vědeckým pracovníkem Ústavu Českého národního korpusu FF UK. Český národní korpus je přístupný na www.korpus.cz.

Nejvzácnější hodnota

Komunisté letos v lednu podali návrh zákona, ve kterém stálo, že „český jazyk je nejdůležitějším znakem svébytnosti českého národa, nejvzácnější hodnotou jeho kulturního dědictví a výrazem suverenity České republiky" a že z toho důvodu zákon stanovuje, že „státním jazykem na území České republiky je český jazyk". Návrh byl nakonec smeten ze stolu, nicméně – jsou jazykové zákony třeba?

V takových bezzubých podobách samozřejmě ne, je to podobné, jako kdybyste vytvářela zákon o počasí. Jazyk stejně jako počasí je věc, kterou nejde zcela regulovat, a regulaci nepomohou ani žádné drakonické sankce. I když se o to nejen poslanci, ale často i lingvisté – zvlášť ti čeští v tom mají dlouhou tradici – snaží.

To, co obdobné zákony na ochranu jazyka přitom vesměs kritizují, jsou cizí vlivy, to znamená přejímky z jiných jazyků. Je tu snaha o jazykový purismus, o očištění češtiny od těchto „nánosů". Nicméně ta základní představa, že jazyk obohatíte či vylepšíte tím, že z něj odstraníte nějaké množství slov, je absurdní.

Souvisí občasné snahy o jazykovou čistotu s tím, že jsme malá země, a že tedy i český jazyk je „malý"?

To je taková naše představa, že čeština je malý jazyk. Není to pravda: když se podíváte na počet mluvčích, je čeština střední jazyk.

Vstupem do Evropské unie před patnácti lety se český jazyk podle novinových titulků ocitl v „babylonu jazyků". Co mu to přineslo? A co vzalo?

Nemyslím, že by samotný oficiální vstup představoval radikální jazykovou změnu. V Evropě jsme geograficky byli vždycky a třeba evropská legislativa na nás dopadala už před vstupem. O vstup jsme usilovali několik let, takže jsme si spoustu termínů průběžně osvojovali. Samozřejmě v souvislosti s jazykem a Evropskou unií dochází k vytváření specifického „bruselského žargonu". Jsme víc vystaveni těmto terminologickým vlivům, na druhou stranu se to ale týká relativně malého okruhu lidí, vesměs v administrativě.

Nicméně právě ze srovnávání starších a novějších dat v korpusu psaného jazyka vyplývá, že bezprostředně po vstupu do Evropské unie stoupla četnost používání slov s ní spojených, což není nic překvapivého, bylo to dáno zájmem o evropská témata. Poté několik let frekvence uvadá, ale za poslední roky opět stoupá, což je dáno tématy, jež hýbou společností, jako migrační krize apod. Noviny prostě o EU píší častěji.

Jak jsou na tom slova jako proevropský a protievropský a jejich tvary?

U obou slov je zaznamenatelná rostoucí tendence, používáme je tedy častěji než před dvaceti lety. To lze interpretovat tak, že se názory pro a proti postupně radikalizují. V době vstupu se samozřejmě u nás mluvilo o proevropském a protievropském směřování, dnes se ale o obou z nich píše nesrovnatelně častěji, protože zřejmě mají lidé tendenci se víc vymezovat.

V každém případě tu nová slova máme. Jednak složeniny jako euroměna, euroregion, eurorealista, eurooptimista či euroskeptický, euroatlantický a další, pak, řekněme další nová slova jako tuzemák.

Ano, složeniny s euro- tvoří velkou skupinu slov a zaznamenáváme jejich nárůst; jsou odrazem faktu, že jsme součástí Evropské unie. Jejich četnost byla velká v roce 2004, tehdy bylo všechno euro: eurookna, europárky... Dnes už nové složeniny tolik nevytváříme, ale ty etablované užíváme čím dál častěji. Vedle toho najdeme i případy složenin, jako třeba euroměna, euroatlantický, které téměř vymizely. Nebo eurorealista a eurooptimista: vrcholy měly v roce 2001, což souvisí s představiteli ODS a jejich tehdejším programem, v němž zdůrazňovali, že nejsou euroskeptici, ale eurorealisté.

Nicméně myslím, že některé složeniny bychom používali nejspíš i v případě, kdybychom do EU nevstoupili. Jen bychom třeba v souvislosti s „eurofederalistou" nebo „euroskeptikem" nemluvili o českém, ale německém či francouzském politikovi. No a co se týče „tuzemáku", to je spíše jednotlivost a jde o vysloveně anekdotickou záležitost.

Kdybychom ovšem součástí EU nebyli, třeba takového „eurohujera" bychom neznali.

Ano, to je asi specificky české, odkazuje totiž na šprta Hujera ze známé komedie, takže eurohujer v tomto kontextu je takový evropský servilní šprt. Z korpusu lze vyčíst, že se tohle slovo začalo používat poprvé v roce 2004, vrchol mělo v roce 2014.

Je čeština v éře globalizace moderní, progresivní jazyk pro 21. století?

Rozhodně. Všechna slova, která přejímá z cizích jazyků spolu se schopností je adaptovat, svědčí o tom, že lidé neztrácejí důvěru v češtinu coby komunikační prostředek, který je vhodné využívat. Adaptovaná slova jako „googlovat" a „lajkovat" jsou totiž jasným dokladem toho, že čeština je prostě živým jazykem, který se neustále vyvíjí a reaguje na potřeby mluvčích. Protože pokud by se jazyk nevyvíjel, byl by oprávněně považován za mrtvý.

Kdesi jste zmínil, že je to nejen moderní a funkční jazyk, ale také že není v ohrožení. Co jste tím myslel?

Řekl bych to takhle: právě jazykový purismus, všechny ty snahy o „čistotu jazyka", třeba i pomocí zákonů, vždy pramení z pocitu ohrožení ve smyslu politickém. Není tomu tak jen u nás, ale všude ve světě. Největší vzmachy obdobných snah jsou vesměs v obdobích politických nebo kulturních útlaků, za okupace, v letech nesvobody kvůli politickému systému... V momentě, kdy tu žádné takové ohrožení není, tyto snahy okamžitě polevují a vyskytují se víceméně ojediněle. Proto se ty převážně komunistické návrhy jazykových zákonů nesetkávají s větší podporou, protože lidé rozhodně necítí žádné ohrožení ve smyslu ohrožení národa. Což je skvělá zpráva. ↖

Rytíři z Prahy

Od jedné dodávky ke 150 koncertním turné ročně. Společnost Nomads of Prague zná každý rockový klub v Evropě.

PAVEL TUREK / FOTO MILAN BUREŠ

„To, co děláme, obtížně zapadá do kolonek formulářů a představivosti celníků."
(Zleva Miroslav Švec a Tomáš Mládek)

Kdekoli je v Evropě klub, squat nebo jiné místo, kde se dají zapojit kytary do zesilovačů, je takřka jisté, že před ním někdy zaparkovala dodávka s českou značkou ze stáje Nomads of Prague. Od Irska po Moskvu, na sever Švédska přes Bulharsko do Istanbulu. Byli všude.

Na hudební scéně mají „nomádi z Prahy" obrovské renomé. Vyrostli z podhoubí tuzemské hardcore punkové scény. V devadesátých letech vyráželi na první objevitelské výpravy a v každé zemi navazovali kontakty s podobně smýšlejícími lidmi ze své subkultury. Dnes patří na kontinentě ke špičce ve svém oboru. Pokud se středně větší americká kapela chystá na turné do Evropy, s největší pravděpodobností bude mít zájem o jejich služby. Ty obnášejí přistavení auta naloženého nástrojovou technikou, již nelze převážet letadlem přes oceán, a také to, že za volantem bude sedět kompetentní řidič, tour manažer a zároveň fanoušek muziky v jedné osobě, který přesně ví, jak se vyznat v mozaice evropských povah, mentalit a předpisů.

Celý ten nápad začal s jednou ojetou dodávkou a atlasem v kroužkové vazbě v roce 1995. Dnes čítá vozový park Nomads of Prague jedenáct vozů, které za rok obslouží 150 koncertních turné, což je řadí do první pětky poskytovatelů podobných služeb v Evropě. Pro řidiče a tour manažery to znamená, že jsou i půl roku na cestách, aniž by jedinou noc spali doma v Česku. „Sto tisíc kilometrů ročně tady najedeš, ani nemrkneš," říká osmačtyřicetiletý zakladatel firmy Miroslav Švec, který je všem známý pod přezdívkou Tschepitz. Sám už několik let nejezdí a celý chod řídí z kanceláře v areálu na pražských Švábkách.

Nejde přitom o typické podnikání. Firma má v základech stále onen hardcorepunkový étos, který charakterizuje nedůvěra vůči velkým korporacím a spoléhání se na osobní kontakty v rámci komunity. Nepracuje tu nikdo, kdo by přišel na inzerát, ale prověření lidé, kteří sami hrají v kapelách, pořádají koncerty a tvrdá hudba má v jejich životech zásadní místo. Evropa podle Nomads of Prague je tak Evropou paralelní kultury – jdoucí přes hranice a zapuštěná v síti lidí, kteří jsou zvyklí všechno si vytvářet svépomocí.

Za pytlík sójového masa

Na pražské Fakultě stavební ČVUT vydržel sotva pár měsíců. Bylo mu osmnáct, přišel rok 1989 a Švece lákaly zcela jiné věci než studium. „Cítil jsem ve vzduchu spoustu velkých možností," vzpomíná na časy, kdy se poprvé vydal stopem do zahraničí. K hardcoru měl blízko ještě z předrevoluční doby. Byl součástí scény, navštěvoval ilegální koncerty, které se dělaly pod krytím falešných svateb a často končily příjezdem policie.

Po roce 1990 se ale tyto české kapely – mezi nimi nejslavnější Kritická situace – zcela organicky napojily na dění

ve světě, k němuž od počátku vzhlížely; nebyly tak lokálně vázané a specifické jako předlistopadový underground. Právě s Kritickou situací zažil Švec první výjezdy na koncerty do zahraničí, výměny zkušeností i fanzinů. Učili se, jak funguje scéna, poznávali ji a byli coby nováčci z cizí země vřele přijímáni.

„Na koncerty se hodně jezdilo do Drážďan a Lipska a bylo vcelku běžné, že tě dovnitř pustili za pytlík sójového masa, které se v Německu špatně shánělo. Vítali nás mezi sebe jako nové pankáče," doplňuje obraz devadesátých let Tomáš Mládek, přezdívaný Ivan. Sám hraje v několika kapelách a s Nomads of Prague jezdí od roku 2001.

Čeští pankáči se začali učit od německých i v tom, jak se postarat o zahraniční kapely a uspořádat jim turné. První prubířský kámen nastal v roce 1995, když Robert Vlček z kapely Kritická situace zorganizoval obří, šedesátidenní šňůru pro americké Four Walls Falling. Do startu zbývalo pouhých deset dnů a Švec teprve sháněl po bazarech dodávku, na kterou by mu stačily úspory. Nakonec svůj mercedes našel. Byl však v takovém stavu, že náročné turné tak tak přežil.

Najdi pankáče

Když ho na konci cesty nechal opravit a prodal, skončil na nule. Zážitky z cest, kdy každý večer viděl hrát svou oblíbenou kapelu a ještě poznával nové země, ho však nadchly a nebylo cesty zpět. Mercedes symbolicky zůstal vlajkovým autem flotily Nomads of Prague – především proto, že má podle Švece nejlepší síť servisů po celé Evropě, což je v situaci, kdy je každý večer nutné dorazit do klubu v jiném státě, naprosto klíčové.

Obrovský adrenalin býval zpočátku překonat autem s českou značkou a s českým pasem hranici mezi bývalou východní a západní Evropou. „Člověk byl pro všechny dráby jasný cíl," dodává Tomáš Mládek a potvrzuje, že cestovat s kapelou vždy znamenalo, že ho pohraničníci nebo policie pravidelně podrobí kontrole. „To, co děláme, obtížně zapadá do kolonek formulářů a představivosti celníků a platí to do dnešních dnů," připojuje se Švec.

Kapela na turné je zvláštní fenomén, není to ani turismus, ani nejde o nákladní dopravu. Navíc se převáží drahé vybavení – zesilovače a nástroje –, u něhož celníci často nevěřili, že jej Češi nebudou chtít na Západě prodat. Přes to všechno se Nomads of Prague pyšní tím, že se nikdy nestalo, aby nějaká z kapel nedojela na koncert.

„Člověk si připadá, že to je taková hra – rytíř jede Evropou," popisuje s nadsázkou Mládek a společně se Švecem vzpomíná na dobu, kdy všechny trasy, které dnes mají zažité, projížděli poprvé. Na časy bez GPS navigací, kdy byla pravidelná strategie zastavit před cizím městem na benzinové pumpě a u stojanu si nastudovat mapu. Dávat za ní 10 nebo 15 eur se nikomu nechtělo, a tak se Mládek vždycky učil cestu zpaměti nebo si ji překresloval na papír a odpočítával ulice vedoucí ke klubu. Když to spletl a na místo netrefil, zbývala poslední možnost: „Musel jsi ulicemi kroužit tak dlouho, dokud jsi nepotkal pankáče, a ten tě nasměroval."

Z polodivokých začátků se postupně profesionalizovali do dnešní podoby. Nomads of Prague nabrali na přelomu tisíciletí klienty zvučných jmen, kteří jim zůstali věrní dodnes. Při každém evropském turné na ně spoléhají Converge, NOFX, Shellac a nadstandardní vztahy s kapelami potvrzuje třeba i to, že instrumentální postrockové trio Russian Circles z Chicaga pojmenovalo jednu ze svých nejúspěšnějších skladeb Mládek. Právě po Tomáši Mládkovi, kterého charakterizovali jako „čnícího zarostlého potetovaného východoevropského drsňáka s bohatými znalostmi historie".

Jinak neznamená špatně

Pokud bylo dříve největší dobrodružství překonat autem plným podezřelých individuí hranice mezi Východem a Západem, dnes jim vrásky způsobují kontroly dálniční policie zaměřené na přetížení vozidla. Dodávky jsou v tomto ohledu častým terčem. Nevztahují se na ně omezení, která platí pro kamiony, a tak na evropských dálnicích přibývá těch, jež vozí velké náklady. V Nomads of Prague začali otázku přetížení řešit tím, že za dodávku dávají přívěs. To ale v některých zemích vyžaduje povinnost tachografu jako v autobuse nebo kamionu. Za nedodržení všeho zmíněného jsou pochopitelně pokuty, které mohou být tak vysoké, že přestane dávat finanční smysl kapely dodávkami vozit.

„Celá situace skutečně trochu spěje k tomu, že pokud pravidla zůstanou tak, jak jsou, pak kapely střední kategorie postupně vymizí. Jezdit se bude vyplácet jen malým kapelám v osobácích, nebo naopak těm velkým, co mají na kamiony," nastiňuje možný černý scénář Mládek – a Švec ho doplňuje v tom, že si už pomalu dokáže představit situaci, kdy tento typ aktivit přestane provozovat a bude se s Nomads of Prague plně soustředit pouze na druhou složku podnikání, kterou je pronájem koncertní a nástrojové techniky zdejším muzikantům, studiím a festivalům.

„Cítím, že prostor pro lidi, jako jsme my, kteří nikam moc nezapadají, se v posledních letech zužuje," dodává Mládek a své tvrzení ilustruje mimo jiné na tom, že oproti devadesátým letům se hudební scéna obecně komercionalizovala. Jak jdou ceny bydlení a nemovitostí v západních metropolích strmě nahoru, ubylo squatů i jiných nízkoprahových prostor, kde jde provozovat alternativní kulturu.

Jedním dechem však oba ihned dodávají, že to není argument proti myšlence Evropy. Za fungující evropskou společnost jsou rádi. Znají ji se všemi drobnými detaily a oprávněnými i neoprávněnými stereotypy. Dnes už Mládkovi stačí pohled na rozepsané turné se všemi místy a městy a okamžitě ví, co může čekat. S nadsázkou vypráví, že v Itálii koncert nikdy nezačne, jak je psáno, v Německu se o kapelu postarají nad rámec smlouvy, bulharský pohraničník ho otráveně proklepne, ale makedonský o pár metrů dál bude kapelu s úsměvem vítat slovy: Jedou Led Zeppelin.

„Člověk na cestách velmi brzy pochopil, že když věci fungují jinak, než byl vychovaný z domova, tak to automaticky neznamená, že fungují špatně," shrnuje Mládek své zážitky. „Kdyby tuhle zkušenost, co máme my, mohl mít každý, myslím, že by to dokázalo vymýtit xenofobii." ↖

World Architecture Festival 2018

SAKURA

17 WAN AWARDS SHORTLISTED

BYTY SE ZAHRADOU ZA KAŽDÝM OKNEM

PRAHA 5 – KOŠÍŘE

DOKONČENÍ: **LÉTO 2019**

WWW.T-E.CZ

T.E PREMIUM DEVELOPMENT

RS007417

Jedno město, dva národy

Reportáž z Českých Velenic, místa rozděleného otevřenou hranicí

IVANA SVOBODOVÁ / FOTO MILAN BUREŠ

Podél ulice Revoluční se táhne kaštanová alej, pro město tak významná, že kaštanový list zdobí i městskou vlajku a znak. Na konci dlouhé ulice s nádražím, kulturním domem a radnicí stojí hotel a zastavit se u něj znamená ocitnout se v centru Českých Velenic. Tomu místu tu říkají Michlplac, i když jde spíš jen o křižovatku a na skutečné obdélníkové historické náměstí je to odtud ještě dva kilometry. Cestou k němu člověk překročí po lávce Lužnici, která se tu mění na řeku jménem Luschnitz, a na úhledném barokním náměstí už si objednává kávu německy: České Velenice mají své bývalé centrum v rakouském Gmündu, v 19. století bývaly jeho předměstím, než nová hranice město přeřízla na dvě samostatné jednotky.

Velenice jsou tak unikátní právě tím, jak blízko je odtud do sousední země, s níž je město spojeno společnou historií, a místní se naučili té blízkosti zdatně využívat. „Do osmnácti let jsem tady žil za železnou oponou a na ten den, kdy padla a mohl jsem volně udělat první krok do Rakouska, nikdy nezapomenu, brali jsme to jako zázrak. Se vstupem do Evropské unie a pak do schengenu a pak na volný pracovní trh u sousedů se život tady pořád zlepšoval, posouvalo nás to do normálu," říká starosta Českých Velenic Jaromír Slíva. „Teď už se tu při sobotní vycházce neříká ‚jdu za hranice'. Je to zkrátka tady."

Nehty a zase nehty

Velenická radnice právě prochází rekonstrukcí, nejdříve zevnitř a pak se bude opravovat i fasáda, koneckonců tou omšelostí tvoří budova městského úřadu mezi opravenými domy v táhlé ulici výjimku. Když Respekt navštívil České Velenice v roce 2003, rok před vstupem země do EU, tehdejší reportáž zachytila obraz městyse s otlučenými domy a silnicemi a chodníky plnými výmolů. Podél ulice vedoucí od hraničního přechodu tehdy stály prostitutky a nenápadně mávaly na auta projíždějících Rakušanů a Revoluční třída rozbíhající se z Michlplacu byla v dobové reportáži vyobrazena jako místo plné vietnamských obchodů s oblečením.

Je to zkrátka tady.
(Přechod do Gmündu)

Světoběžník a jogínka z kavárny V Křesle. (Stanislav Koller, v zrcadle Pavla Zvoňárová)

Zkrášlovací salony, kam se podíváš. (Michlplac)

Dnes, v poslední únorový čtvrtek o šestnáct let později, už nic z toho není pravda. Rodinné domky v bočních ulicích i bytové domy na hlavních třídách jsou opravené, silnice jsou rovné a chodníky kolem nich jsou vyskládány ze zánovních dlaždic. S touhle cestou „k normálu“ pomohly po vstupu do EU evropské peníze, stejně jako s opravou kapličky nebo proměnou oprýskaného kina v moderní kulturní dům, v němž se občas promítají i filmy – německé s českými titulky a naopak. Prostitutky se stáhly někam do bytů, město vyhláškou přijalo zákaz pouličního nabízení sexuálních služeb, a ani obchody s čínským textilem už tu není vidět, teď se místní vietnamští provozovatelé upnuli na jinou živnost: dům vedle domu na dvou hlavních ulicích má za výlohami zkrášlovací salony zaměřené zejména na manikúru a pedikúru nebo na masáže, před výlohami lákají dovnitř atrapy ženských rukou s nalepenými umělými nehty, každý jiné barvy a vzorů. „Mně se líbí tyhle, není to moc?“ radí se německy hlouček čtyř seniorek a jedna z nich ukazuje na velmi dlouhé zelené nehty na vystavené ruce. „To víte, u nás tyhle služby stojí dvakrát tolik,“ vysvětlují ženy, které sem přijely z Gmündu na levný oběd – chystají se do nové velké vietnamské restaurace u Michlplacu.

Na kraji aleje zabíjí na lavičkách čas velenická mládež – pět mladých lidí mezi 17 a 23 lety. Jedna dívka ze skupinky je už v brzkém odpoledni opilá a ve vzduchu je u laviček cítit kouř marihuany. Ani jeden z pěti mladých nedokončil střední školu, prý je to zbytečné – v Rakousku stejně dělají nekvalifikovanou práci, doplňují zboží do regálů nebo prodávají v obchodním centru, a na to stačí základní vzdělání, které mají. „Co chceme od života?“ opakuje s úsměvem naši otázku mladý muž a houpe přitom na kolenou svou přítelkyni, která stejně jako on prodává v obchodě na rakouské straně. „No pracovat v Gmündu, našetřit, abychom si tam mohli pronajmout byt a koupit auto. Co by nám pak chybělo? Tady se nic neděje a platy jsou tu nízké, tam je to celkově lepší.“

Než se pětice kamarádů rozhodla skončit předčasně se studiem, chodili na místní střední školu zaměřenou na dopravu, na níž se žáci učí být průvodčím či výhybkářem, ale také nástrojářem nebo svářečem pro nadnárodní společnost Magna Cartech s hlavním sídlem v Kanadě. To je největší místní zaměstnavatel, v Hospodářském parku na kraji Velenic má v halách práci pro 1200 lidí, ale protože místní jezdí pracovat hlavně do Rakouska a pracovních sil je málo, získává podnik pracovníky hlavně z Ukrajiny.

Mezi domy, kam ústí cesta pro pěší a cyklisty z Rakouska, právě vcházejí dva mladí muži, jdou z gmündské Obchodní akademie, která každý rok otevře nultý, přípravný ročník pro zhruba dvacet českých dětí a poté, co v něm zvládnou němčinu, mohou školu zdarma vystudovat. „Naši si toho všimli, že ta možnost existuje, tak jsem to zkusil. Je to dobré pro jazyk,“ říká mládenec, „a seženu pak v Rakousku kvalitnější práci.“

Možná jen plácám

Na dlouhé ulici směrem k železničnímu přejezdu končí řada kosmetických salonů a začíná úsek pohostinských zařízení: před restaurací na konci ulice jsou tu dvě cukrárny-kavárny vedle sebe. Dorty a zákusky na české straně jsou pro Rakušany za výhodnou cenu, a tak se tu s tímhle provozem dá dobře uživit. V kavárně nazvané V Křesle si zrovna mladá žena Julia se svým rakouským přítelem vybírá dorty na svatbu – berou se za týden a přišli ochutnat, co si objednají. Julia je Slovenka, v Rakousku pracuje jako masérka a před šesti lety si tam našla přítele, s nímž teď ukusuje místní specialitu, karamelový košíček s meruňkou. Blonďatá třicátnice, která nosí páru dorty k ochutnání, se jmenuje Pavla Zvoňárová a do Českých Velenic se přestěhovala před pěti lety z Prahy. Jejím pracovištěm tam byla Poslanecká sněmovna, kde do roku 2013 dělala asistentku, ale coby rodačku z Lomnice nad Lužnicí ji to táhlo zpět do jižních Čech. „Hledala jsem něco, co mi dá svobodu,“ říká Pavla Zvoňárová. „Věděla jsem, že tady v Českých Velenicích je velká fluktuace lidí, přes hranice pořád přijíždějí Rakušané, takže obchody tu půjdou, a navíc jsou tu levné nájmy.“ Provozovnu, v níž sama peče dorty, si pronajala na pět let i s bytem v patře, a teď se chystá smlouvu o dalších pět let prodloužit, za cukrárnu platí nájem pět a půl tisíce korun a za byt dva a půl tisíce, o čemž, jak říká, by se jí jinde ani nesnilo. Rakušané u ní pořídí dort za necelá dvě eura, o dva kilometry vedle v Gmündu za něj platí zhruba dvakrát tolik, takže o hosty nemá nouzi. „Pro mě je podstatné, že mi zbudou peníze a můžu si žít, jak chci,“ říká cukrářka, i v únoru opálená. „Dvakrát za rok to tady zavřu a jedu na měsíc na Bali. Teď jsem tam byla celý leden.“

> Hledala místo, které jí dá svobodu žít si po svém. Našla České Velenice s nízkými nájmy a rakouskými zákazníky a víc od města nečeká – dvakrát ročně tráví měsíc na Bali a víkendy na lepších místech.

České Velenice jí o moc víc než prostor pro její způsob života nenabízejí, v podstatě tu kromě práce netráví žádný čas – když má volno a nevěnuje se zrovna józe u Indického oceánu, jezdí do Třeboně nebo Slavonic a hlavně do Mikulova, kde má rodinu a přátele – někdy jen tak, někdy pomáhat na vinici. „Jezdím tam přes Rakousko kolem hranic, kde není žádný provoz, v Mikulově jsem odtud za dvě hodiny,“ říká.

A během týdne, když zavře, se vypravuje na rakouskou stranu do Gmündu, milovnice saunování tu navštěvuje relaxační vodní areál Sole-Felsen-Bad, do jehož sedmi bazénů se slanou vodou jezdí na plavecký výcvik i školáci z Čes-

kých Velenic. A v Gmündu Pavla Zvoňárová i nakupuje: kávu do svého podniku bere z třeboňské pražírny a limonády nabízí z vlastnoručně připravených sirupů, ale všechny zákusky ve vitríně jsou upečeny ze surovin koupených v Gmündu. „Mají je tam kvalitnější, kupuju tam všechno. A kromě masa a uzenin, které jsou v Rakousku dražší, tam v obchodě neutratíte víc než tady," říká kavárnice.

U stolku pod zrcadlem dopíjí limonádu její známý Stanislav Koller, ve vodním areálu v Gmündu vaří v bistru u sauny a za chvíli mu začíná odpolední směna. „Autem jsem v práci za pět minut," usmívá se. Narodil se před 45 lety v Českých Velenicích a v Gmündu dělá kuchaře rok a půl, vypočítal si, že když splní podmínku minimálně deseti odpracovaných let v Rakousku, bude mít nakonec důchod 1200 eur měsíčně. „A to vydržím určitě. Je tam i lepší sociální systém, mám třináctý a čtrnáctý plat, v Rakousku se celkově žije lépe," říká. Vyučil se jako řezník a v Rakousku už pracoval i na jatkách. Když popisuje svůj profesní životopis po otevření hranic, vyklube se z něj světoběžník – na jatkách pracoval i v Irsku, v Belgii montoval průmyslové haly a také stavěl po celé Evropě s firmou boxy pro koně. Se svým životem je spokojený, dokázal si vydělat víc než v Česku a ještě toho dost viděl. „Ale jsem pro czexit," říká nakonec, „nevěřím Unii, nelíbí se mi, že nám pořád někdo z Bruselu diktuje, co smíme pěstovat a kolik máme přijmout migrantů. Že by zase byly hranice, to by mi nevadilo." Že by se mu ztížila cesta k rakouskému důchodu, to prý moc nepromýšlel, ale doufá, že by snad v Rakousku i po odchodu z EU mohl pracovat dál, jak říká. Vyhodil prý už i televizor, jak je ze všech zpráv o světě unavený, a taky proto, že „tam na všech programech pořád běží nějaké dezinformace, pravdu nám neřeknou". Teď čerpá informace z Facebooku a vůbec internetu a je spokojen. Volil, jak říká, nějaké menší strany, ale na všechny vyjmenované politické strany odpoví záporně – prý už si nemůže vzpomenout. Naposledy, to ví jistě, volil na Hrad Marka Hilšera, protože to „mezi všechny ty zloděje v politice chce dostat nějakou mladou krev".

Co nám kdo z Bruselu diktuje, když v něm sami sedíme, a že s těmi migranty to v Česku přece dopadlo dost nesolidárně, nad tím chvilku přemýšlí – a na nějaké konkrétní příklady bruselské zvůle si už nedokáže vzpomenout. „Víte co, já vlastně nevím," říká zamyšleně na odchodu z českovelenické cukrárny, „možná to, co říkám, je jenom plácání, říkám, co jsem zaslechl mezi lidmi, že se to tak říkává."

Drama u Hofera

V gmündské nákupní zóně s několika supermarkety stojí na parkovišti auta s českou poznávací značkou a čeština je tu slyšet i mezi regály. Starší dvojice, téměř osmdesátiletá Marie z Českých Velenic a její o něco mladší známý Josef z Českých Budějovic, už má v supermarketu Hofer dost plný košík: dvě krabice konzerv pro kočku, plněné knedlíky a sýry a těstoviny a lahev italského vína. Pochvalují si ceny, prý sem jezdí šetřit za nákupy. Rodiče paní Marie museli po Mnichovu odejít z Velenic a vrátili se zpět s koncem války, když zase Češi vyhnali z města rakouské starousedlíky.

„Dobře se tu nakupuje a dobře se tu i žije," říká paní Marie, „teď jsem zrovna byla v Gmündu v nemocnici na předoperačních vyšetřeních, budou mě tam zbavovat křečových žil. Vyšetřili mě tak, že jsem ani nevěřila, co všechno se mnou dělají: ultrazvuk, rentgen krční a bederní páteře a kyčlí, cvičil se mnou ortoped, všechno zadarmo." Tuto výhodu blízké nemocnice, v níž se zejména aktivitou rakouských lékařů podařilo zařídit smlouvy s pojišťovnami tak, aby se v ní mohli bezplatně léčit i Veleničtí a nemuseli jezdit 60 kilometrů do Českých Budějovic, ve výše zmiňované reportáži z roku 2003 místní teprve vyhlíželi, teď je už sedm let realitou. „A jsou tam v nemocnici i tlumočníci," říká paní Marie, „hned na recepci vám zavolají nějakého lékaře pocházejícího z Česka a ten vás provází."

U regálu s chlazenými potravinami kousek od české dvojice si berou do košíku pizzu dva muži tmavší pleti, když je paní Marie uvidí, trochu ztiší hlas. „Ale na něco ty dráty byly dobré. Že sem nechodili utečenci, to je hnus," říká zamračeně s pohledem upřeným na dva muže. „A co dostávají prachů, přivandrovalci," přitakává Josef. „Jako u nás cikáni, my taky máme dvoje zákony, pro slušné lidi a pro cikány," říká Marie, „já bych to všechno hnala do plynu."

Hovor končí, pan Josef kamarádku napomíná, ať takhle nemluví, i když je to všechno pravda, nebo „to ještě bude v novinách", ale ona trvá na svém. „Ať je. Do plynu s nimi," opakuje česká penzistka cestou k pokladně rakouského obchodu.

V restauraci kousek u železničního přejezdu na české straně si dává kávu čtyřicátnice Michala Klabečková, dnes už jí skončila směna pokojské v lázních Harbach. Do českých Velenic přišla kvůli dostupnému bydlení před 23 lety, pracovala jako servírka v hospodě, později si přivydělávala úklidem v rakouských domácnostech a od roku 2011 je zaměstnána v lázních za hranicemi. Do práce to má autem dvacet minut a každý měsíc si odnáší výplatu 1300 eur čistého plus dýška, ze zákona pobírá třináctý a čtrnáctý plat, každý leden má prémie a ke spoření 20 eur měsíčně jí firma přidává pět eur navíc. „Je to skvělý systém a mě tady na tom místě drží právě ta otevřená hranice," říká

Marie si chválí bezplatnou péči v nemocnici hned za humny, v Gmündu, kde jí právě udělali spoustu vyšetření, a taky levné nákupy v rakouském řetězci Hofer. Uprchlíky a Romy navrhuje zplynovat.

Dvakrát ročně s pomocí na Lesbos, na studia do Vídně. (Lenka Severová a dcera Elena)

Čekání na rakouské zákaznice. (Jedno z mnoha nehtových studií v Českých Velenicích)

Na skutečné náměstí stačí přejít Lužnici. (Gmünd)

„Cítím, že když spolužáci mluví o Česku, zní to už trochu hanlivě. Jak se víc začala používat slova jako ‚cizinec', ‚hranice' a ‚naše země', začíná to dopadat i na nás, Böhmen.

Michala Klabečková. „Dcera chodila do základní školy tady, do kroužku na balet do Gmündu, na lyže jezdím do Rakouska a ty procházky do přírody se psem tady mám moc ráda."

Trochu otrávená se cítí být z místních lidí: když pomáhala kamarádce Lence se sbírkou pro děti z uprchlických táborů, musela prý lidem říkat jen to, že je to „na hračky pro děti", ale pro jaké, to už raději zamlčela. Atmosféra v Českých Velenicích není příliš přející ničemu „cizímu", znalci to v hovorech přikládají původní „profízlovanosti" místa, k hranicím do oblasti železné opony byly dosídlováni prověření lidé s kladným vztahem k udavačství a bývalému režimu.

„A ten duch tam přežívá pořád," říká o chvíli později kamarádka paní Michaly, Lenka Severová, na zápraží svého domu asi 15 kilometrů za Velenicemi. Kdysi provozovala hospodu ve Velenicích, ale teď už tam prý moc nezajíždí, druhý manžel je Rakušan a dcera Elena chodí už od základní školy do rakouských škol, teď navštěvuje gymnázium v Gmündu. S výjimkou dvou a půl roku, kdy manžela zavedla práce do Londýna a rodina jela s ním – vrátili se zpět před dvěma lety. Elena v Londýně navštěvovala německou školu a její matka tam v době uprchlické krize založila spolu s dalšími šesti maminkami spolužáků charitu – začaly jezdit pomáhat do uprchlických táborů a dodnes vypravují každý rok dvakrát na Lesbos 33 palet s pomocí a samy tam s ní jezdí.

Lenka Severová sbírala pomoc vloni i předloni i v Gmündu, tam to prý bylo s náladou lepší, lidé věděli, že přinášejí oblečení a peníze pro lidi na útěku. „Ale už se to nějak horší, jak se nacionalismus v Evropě začal zvedat, cítíme to i v Rakousku. Už se na nás nedívají tak přívětivě," říká Lenka Severová. A její dcera to stvrzuje: při nedávných zkušebních volbách uspěla u nich na gymnáziu mezi studenty národovecká strana. „A už cítím, že když mluví o Česku, mluví trochu hanlivě – jak se začala víc používat slova ‚cizinec' a ‚naše země' a ‚hranice', dopadá to i na nás, Böhmen," říká Elena.

Každopádně si z blízkosti hranic míní i dál brát vše dobré, co jí to nabízí. Rozhodla se změnit působiště a začít studovat ve Vídni hotelovou školu, pak by ráda studovala ještě na zdravotní sestru. „Ta Vídeň mě hrozně láká," říká Elena, „ten ruch a ty různé národy, podobně jako to bylo v Londýně." ↖

VYBERTE SI VLASTNÍ CESTU DOMŮ

DEPO GRÉBOVKA

by PSN

1+KK—3+KK
VINOHRADY
OD 2 700 000 Kč

725 753 753
psn.estate/depo

RS007541

Strašit omezováním suverenity nedává smysl

S předsedou Ústavního soudu Pavlem Rychetským o tom, že vstupem do EU byla česká suverenita také rozšířena, o třaskavém precedentu jeho soudu i o lekci z brexitu

SILVIE LAUDER / FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

V debatě o EU se dnes velmi často operuje s pojmem národní nebo státní suverenita…

…používejte termín státní. Národní suverenita je něco jiného, módní je to teď třeba v Maďarsku. Ale suverenita je pojem, který je historicky propojen buď se státem, nebo – ještě hlouběji v minulosti – s absolutním monarchou.

Dobře tedy – státní suverenita. Jaká je ale její definice? A mění se ta definice v čase?

Definice suverenity je historicky velmi proměnlivá. To původní vymezení mělo velmi kategorickou povahu a říkalo, že to je absolutní, svrchovaná a neomezená moc nad územím, obyvatelstvem a všemi subjekty na tom území existujícími. Absolutní povaha té neomezené moci státu byla výrazným způsobem proměněna, „erodována“, nejprve po první světové válce a následně po druhé světové válce. A v posledních třiceti letech se ta definice dále proměňuje vlivem globalizace. V původní podobě už vymezení pojmu státní suverenita nemůže obstát.

V obou směrech

Naplnil vůbec někdy v dějinách nějaký státní útvar tu definici v absolutní podobě?

Já si dovedu – nebo spíše zkouším si – představit nějaký ostrovní stát, který nemá žádné vnější vazby. Nicméně celý systém mezinárodního smluvního práva veřejného, ale i soukromého, to jest i obchodního, je systémem prolínání. V tom systému „eroduje“ svrchovaná, absolutní, výlučná suverenita do takové míry, že jsme vlastně byli v Evropě nuceni redefinovat pojmy a vymýšlet nové, jako je sdílená suverenita, přenesená suverenita a podobně. Státy nejsou izolovány, hranice jsou více či méně prostupné, máme celou řadu mezinárodních smluv, které jsou z let dávno před vznikem EU. To vše znamená, že dochází ke zcela novému vymezení pojmu suverenita. Floskule o nějakém omezení státní suverenity naší země nebo některých našich sousedů v souvislosti s Evropskou unií jsou hloupé. Volný pohyb zboží a osob, tedy principy, na nichž je EU postavena už od vzniku Evropského společenství, odstraňují hranice, jimiž jednotlivé státy svou suverenitu vymezovaly. Suverenita těch států se může jevit jako omezená, ale současně jako rozšířená o to, že vlastně zasahují i přes vlastní hranice do sousedních zemí.

Protože kromě vlastního obyvatelstva a území ovlivňují obyvatelstvo a území jiných států.

Ano. Když část politické reprezentace hovoří o tom, že dochází k omezování státní suverenity, stejně argumentačně silně lze říct pravý opak. Tedy že přistoupením k Evropskému společenství, nyní Evropské unii, dochází k rozšiřování suverenity. Ten stát se najednou podílí nejen na výkonu své pravomoci vůči svému území a svým občanům, ale dokonce i na výkonu své působnosti vůči území a občanů jiných států. Ústavní soud se tím podrobně a důkladně vyrovnával ve dvou nálezech k Lisabonské smlouvě. A vedle toho je tu ještě několik judikátů, které jsou zčásti recipovány do těch lisabonských nálezů, ve kterých říkáme, že tedy je v rámci Evropského

společenství, nyní Evropské unie, sdílená pravomoc. A že český stát projevil suverenitu tím, že přenesl část některých našich svrchovaných pravomocí na společné orgány. Málokdo si totiž uvědomil, co v té Lisabonské smlouvě a ve Smlouvě o fungování Evropské unie je. Tedy nejen že tam je poprvé v existenci toho integračního evropského uskupení možnost odejít, ale je tam dokonce i pasáž o tom, že kteroukoli z pravomocí, které jsme přenesli, můžeme předepsaným postupem chtít zpět.

To dříve ve smlouvách nebylo zmíněno?

Ne takto explicitně. Český Ústavní soud – do jisté míry inspirován judikaturou německého Spolkového ústavního soudu – pak rovněž řekl, že sice nemůže zrušit akt vydaný v rámci Evropské unie. A je jedno, jestli jde o směrnici, nebo rozsudek Soudního dvora EU. Ale zároveň (*v roce 2012 – pozn. red.*) ÚS řekl, že si na věky vyhrazuje kompetenci prohlásit takový akt pro území České republiky za neúčinný. A jsme jediný členský stát, který to už jednou učinil. Nikdo jiný si zatím netroufl.

O co šlo? A lze toto rozhodnutí považovat za výraz státní suverenity?

Nepochybně. Šlo o spor ÚS a Nejvyššího správního soudu (NSS) o československé důchody. My jsme opakovaně řekli, že české úřady jsou povinné dorovnat důchody lidem, kteří v době československého státu pracovali pro podniky, jež sídlily na Slovensku. Třeba České dráhy, které měly za federace generální ředitelství na Slovensku. Takže se stalo, že nějaká pokladní nebo výpravčí v Pardubicích, kteří v životě nebyli na Slovensku, dosáhli důchodového věku, požádali tady o důchod, a oni jim řekli: „Máte smůlu, musíte požádat na Slovensku, protože váš zaměstnavatel, který za vás platil, je tam." A protože české důchody byly na rozdíl od slovenských valorizovány a roli hrál i kurz koruny, výpravčí z Pardubic dostával poloviční důchod oproti svému sousedovi. My jsme opakovaně judikovali, že české úřady, Česká správa sociálního zabezpečení, jsou povinny jim to dorovnat.

Jaká byla reakce?

Nelíbilo se to Nejvyššímu správnímu soudu a asi ani vládě, protože to nebyly malé peníze. Nebyla jiná možnost, jak nerespektovat naše rozhodnutí, než se obrátit na Soudní dvůr EU v Lucemburku. Když jim dal Lucemburk za pravdu, tak my jsme vydali ten slavný rozsudek, v němž jsme konstatovali, že sice uznáváme přednost evropského práva před vnitrostátním právem, ovšem s jednou výjimkou. A to pokud je v rozporu s článkem devět, odstavcem dvě Ústavy ČR, což je ustanovení, které má málokterá země a které říká: „Podstatné náležitosti demokratického právního státu jsou nezměnitelné." A že sice nemůžeme zrušit žádný akt EU, ale můžeme ho prohlásit za neúčinný pro Českou republiku, pokud je v rozporu s podstatnými náležitostmi demokratického právního státu. Ani v ústavě, ani v právním řádu nicméně nenajdeme ani demonstrativní a už vůbec ne taxativní výčet toho, co všechno se podstatnými náležitostmi právního státu míní. ÚS je ovšem ten, kdo to může ve své judikatuře hledat. Některé věci jsou nicméně nepochybné, jako jsou třeba základní lidská práva a svobody, jako třeba právo na život, to znamená zákaz trestu smrti.

Váš postoj byl vcelku radikální a mohl by mít následky pro celou EU. Bylo vaše rozhodnutí v EU napadeno nebo zpochybněno?

Byl to třaskavý precedens. Asi týden po tom mi volal předseda německého Spolkového ústavního soudu a zval mě tam, protože jsme si troufli udělat něco, čím oni občas jemně vyhrožovali, ale nikdy si rozhodnutí Soudního dvora EU nedovolili prohlásit za „ultra vires", za překročení pravomoci. Od té doby je nicméně ticho po pěšině.

Když část politické reprezentace hovoří o tom, že dochází k omezování státní suverenity, stejně argumentačně silně lze říct pravý opak.

Žádný ústavní soud členského státu vás nenásledoval?

Nikdo si to netroufl a řekl bych, že v Bruselu a v Lucemburku chtějí, aby se na to zapomnělo. Myslím nicméně, že to přivedlo unijní orgány jaksi k větší sebekontrole a řekněme zdrženlivosti ve vztahu k vnitřním poměrům v členských státech. Ale dnes si nemohu neuvědomit jistý nebezpečný precedens pro země, jako jsou Maďarsko a Polsko. A začínám mít obavy, aby náš nález v případě československých důchodů, jímž jsme veřejně manifestovali nerespektování Soudního dvora EU, nebyl zhoubným příkladem pro tyto dvě členské země a pro jejich – podle mě naprosto alarmující – legislativní kroky.

Dopředu to neřekneme

Mluvili jsme o tom, že Lisabonská smlouva stanovuje, že je možné pravomoci, které členský stát přenesl na EU, zase vzít zpět. Podívejme se v téhle souvislosti na vrcholící brexit: není jeho vývoj zároveň potvrzením i vyvrácením tohoto předpokladu? V teorii to sice možné je, ale v praxi se to ukazuje jako nesmírně obtížné, ne-li nemožné.

Má to dvě dimenze. Jednu čistě politickou, kde bych měl být velmi zdrženlivý ve svém hodnocení, a druhou z hlediska komunitárního práva, a tedy integračního úsilí Evropy. To, že Smlouva o fungování Evropské unie samotné vystoupení z EU činí komplikovaným, rozkládá ho časově a váže ho na celou řadu podmínek, je myslím moudré. A otázka brexitu je podle mě dokladem toho, jak může být nechtěně zcela zneužit institut referenda. Jsem přesvědčen o tom, že těch 51,5 procenta občanů Spojeného království, kteří hlasovali pro brexit, mělo dva motivy. Zaprvé hlasovali proti establishmentu a zadruhé mysleli, že nebudou mít většinu. Takže neuvažovali ve skutečnosti o brexitu, ale o tom vyjádřit svou nespokojenost s vládnoucí garniturou.

Otázka mířila ke vztahu k suverenitě. Pokud si přečtu, že se pravomocí nevzdáváme, pouze je přesouváme, součástí téhle myšlenky je možnost, že si je můžeme zase vzít zpět. Ale na brexitu se ukazuje, že přesunout pravomoci zpět na členský stát je velmi obtížné.

Je. Ale uvědomte si, že až do přijetí Smlouvy o fungování Evropské unie prostřednictvím Lisabonské smlouvy nebyla vůbec žádná úprava a bylo možné říct, že nebyla možnost vystoupení. Nepochybně to je jeden z výrazných akcentů demokratizace celého toho integračního seskupení. A ta obtížnost, o které hovoříte, se vůbec nevztahuje k EU, ale k vnitropolitickým poměrům ve Velké Británii. To je jejich vnitřní problém, to vůbec není problém Evropské unie. Oni si myslí, že si lze ponechat výhody spočívající v integračním členství, a přitom se zbavit toho, co cítili jako nevýhodu, zejména v oblasti volného pohybu osob. To prostě nejde. Nemůžu být nahý a oblečený současně.

Nebo jak říkají Britové: „To have cake and eat it." Když se vrátíme na začátek, jak tedy do novodobého vymezení suverenity promluvila existence EU?

Spíše bych řekl, jaká byla představa a cíl. Nejsem si totiž jist, jestli se to podařilo naplnit. Po dvou světových válkách, po různých sociálních a hospodářských otřesech zde byla snaha vytvořit stabilní prostor, prostor prosperity, prostor míru. Tato idea se dá reálně a bez nějakých deficitů naplnit jen jediným způsobem, a to skutečnou integrací a federalizací Evropy. Myslím, že by to byla skvělá budoucnost pro Evropu. Evropa je ovšem zmítaná sociálními problémy, nacionalismem, šovinismem, a proto se zdá, že tato cesta je přinejmenším na dost dlouhou dobu zcela uzavřená. Jsme na půl cesty, a to přináší velké problémy. Klasická ukázka je celá eurozóna. Ta by prostě měla smysl jedině, kdyby současně byla fiskální eurozónou, kdyby také daňové podmínky byly stejné v těch zemích, které mají společnou měnu. Jakmile máte společnou měnu v různých ekonomikách, s různými daňovými systémy, tak to prostě nemůže fungovat.

RS007512

režie LORNA TUCKER

OFFICIAL SELECTION 2018 sundance film festival

WESTWOOD

Punk. Icon. Activist.

PRAGUE INTERNATIONAL FILM FESTIVAL

ARTCAM

mediální partner filmu VOGUE

A FINISHED FILMS PRODUCTION IN ASSOCIATION WITH PASSION PICTURES, DOGWOOF AND TODD PRODUCTIONS IN ASSOCIATION WITH CREATIVE ENGLAND, OCEAN INDEPENDENT & SHARP HOUSE "WESTWOOD: PUNK, ICON, ACTIVIST" A FILM BY LORNA TUCKER PRODUCED BY ANNA GODAS & LEO DANDRIDGE EXECUTIVE PRODUCERS EMMA DUTTON, REBECCA JOBLIN SHARP & IAN SHARP ORIGINAL SCORE COMPOSED BY DAN JONES EDITOR PAUL CARLIN PRODUCED BY NICOLE STOTT & JOHN BATSEK PRODUCED BY ELEANOR EMPTAGE & SIMONE BEST DIRECTED BY LORNA TUCKER

Creative Europe MEDIA CINEPUR

V KINECH OD 28. BŘEZNA 2019

cinema Vltava

PAVEL RYCHETSKÝ (75)
Politik a právník. V letech 1998–2002 byl místopředsedou vlády Miloše Zemana a zastával post předsedy Legislativní rady vlády. V následující vládě Vladimíra Špidly působil až do srpna 2003 stejné posty, navíc byl ministrem spravedlnosti. Od roku 2003 je předsedou Ústavního soudu ČR.

Místo debaty o integraci se ovšem točíme na debatě o suverenitě. Spočívá její základní problém v tom, že řada diskutérů operuje s definicí suverenity z 19. století?

Samozřejmě. Stojí za to si přečíst ty dva naše lisabonské nálezy, a to nejen kvůli naší argumentaci, ale také kvůli argumentaci Václava Klause a druhé skupiny navrhovatelů, což byli senátoři. Oni skutečně žijí v zajetí toho konceptu suverenity z doby středověku a vůbec nevnímají to, jak došlo změnou Evropy a celého světa, čili ne nutně procesem evropské integrace, k jiné koncepci státní suverenity. Konkrétně Václav Klaus argumentoval tím, že článek deset ústavy říká, že Česká republika může přenést část svých svrchovaných pravomocí na mezinárodní instituci, a zároveň článek jedna ústavy říká, že jsme svrchovaný unitární stát. A chtěl, aby Ústavní soud stanovil, jaké svrchované pravomoci lze ještě přenést, abychom zároveň zůstali suverénním státem. Na to jsme samozřejmě odpověděli, že to Ústavní soud nechce a nesmí dopředu říct, protože to je politické rozhodnutí. Politici mohou pravomoci přenášet, a my jim můžeme říci, jestli tu hranici překročili, nebo ne. Ale dopředu to neřekneme. Ani to nelze, protože vůbec nevíme, jaký vývoj Evropu a celý svět čeká.

Je nějaká oblast, v níž České republice uškodilo, že část vlastní suverenity přenesla na EU?

Myslím, že se to zatím neprojevilo v žádném aktu Evropské unie. Při posuzování Lisabonské smlouvy bylo nicméně nejtěžší posoudit ustanovení, které zmocňuje orgány EU, aby za celou Unii bez projednání sjednávala mezinárodní smlouvy, a zavazovala tak i členské státy.

Evropská unie si toho je plně vědoma a vlastně tak vůbec nečiní a jde o jakousi pojistku pro krajní případy. Nicméně tam jsme se rozhodovali velmi těžce, protože jeden ze znaků státní suverenity je, že jenom stát může zavázat celý stát smlouvou uzavřenou s jiným státem. A pak je ještě jedna oblast, která je zajímavá, byť o ní nikdo nemluvil, a to je zásah do pravomoci ústavních soudů členských zemí. Když jsme v roce 2004 přistupovali k EU, tak platila a až dosud de facto platí doktrína, že jsou zde dva právní systémy: „acquis communautaire" – evropské právo – a národní právo, a že jsou separované. Suverénem přes národní právo je Ústavní soud, jen on může přezkoumávat jeho soulad – a teď ta otázka, s čím? My máme jasnou doktrínu, že s naším ústavním pořádkem. Pro nás není evropské právo referenčním kritériem, když posuzujeme, zda nějaký zákon přijatý českým parlamentem je, nebo není protiústavní. A pak je evropské právo, kde uznáváme prioritu Soudního dvora EU v Lucemburku. A z této doktríny jsme dovodili, že je-li do našeho vnitrostátního práva implementovaná nějaká směrnice, nějaká část evropského práva, a je to u nás napadeno, že my budeme přezkoumávat jenom způsob, proces implementace. Tato doktrína je už dnes neudržitelná. Už to dávno nejsou dva separované právní systémy.

Vidíte zde naopak prostor, v němž by přenesení pravomoci na evropský celek Česku vyloženě prospělo?

Nepovažuji se za povolaného vyjadřovat se k oblastem mimo působnost moji nebo působnost Ústavního soudu. Jsem ale přesvědčen o tom, že v podstatě ve všech oblastech základních principů fungování Evropské unie, třeba v oblasti volného pohybu zboží, je naše členství jednoznačně výrazným přínosem. Vůbec si nedovedu představit, co by se s Českou republikou stalo, kdyby nastal czexit. Naše ekonomika by vůbec nebyla schopna existovat.

V tomto směru dostáváme poučnou lekci díky brexitu?

Ano. Dokonce i pro pátou nejsilnější ekonomiku planety je to katastrofa. ↖

PROSTOR
NAKLADATELSTVÍ
ZALOŽENO
17. 12. 1989

Maarten 't Hart
OSUD TAŽNÝCH PTÁKŮ
Román slavného nizozemského spisovatele a biologa připomíná svou podmanivou atmosférou obrazy starých holandských mistrů. Knihy, která byla též zfilmována, se prodalo již dva a půl milionu výtisků.

Aleš Palán
MISS EXITUS
Nový román známého publicisty a spisovatele zavádí čtenáře do prostředí domácího hospice. Hlavní hrdinka, mladá žena pečující o umírající, se často nachází tváří v tvář smrti v emočně náročných situacích.

www.eprostor.com

Muriel Sparková
NEJLEPŠÍ LÉTA SLEČNY JEAN BRODIEOVÉ
První české vydání slavného britského románu. Časopis Time zařadil Nejlepší léta slečny Jean Brodieové mezi sto nejlepších anglicky psaných románů od roku 1923.

Josef Moník
PAZDERA PLÁČE A JINÉ POVÍDKY
V souboru dvanácti povídek autor zachytil jak předrevoluční osudy různorodých hrdinů, tak peripetie, s nimiž se potýkala společnost v devadesátých letech.

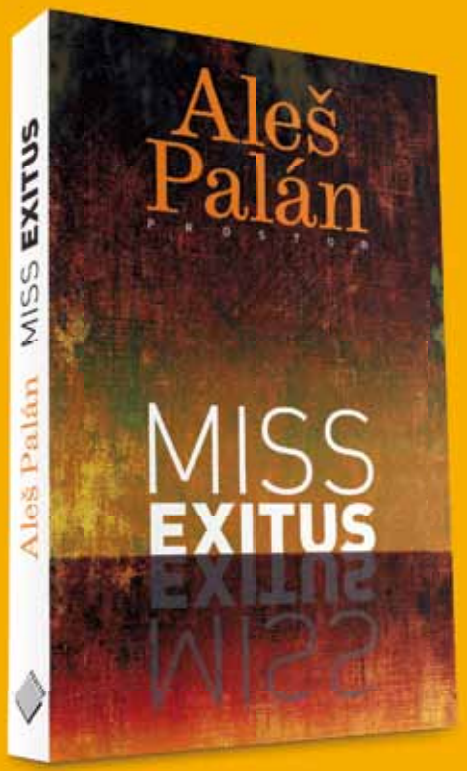

30 LET DÁVÁME
KVALITNÍM
KNIHÁM
PROSTOR

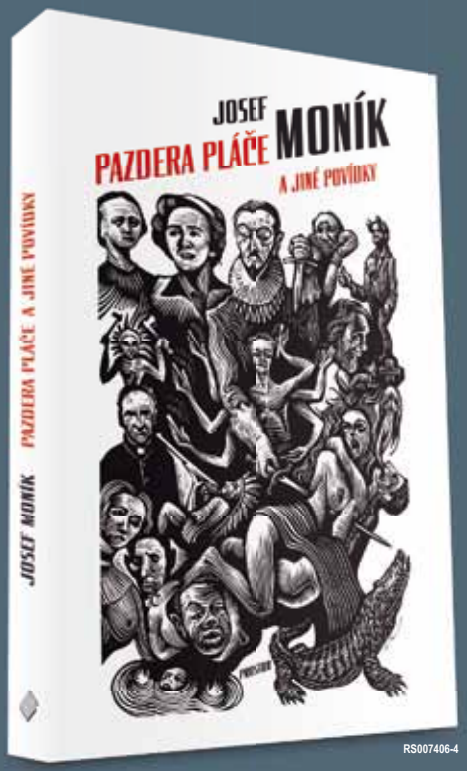

Musíte být blázen

Proč se čeští vědci nechtějí zapojovat do špičkového evropského výzkumu

MARTIN UHLÍŘ / FOTO MILAN JAROŠ

Kateřina Sam, třiatřicetiletá bioložka z Entomologického ústavu AV ČR, se ze dne na den ocitla v pozici, kterou jí může závidět jen naprostý workoholik. Koncem loňského roku stanula v čele velkého mezinárodního projektu s rozpočtem 1,4 milionu eur (36 milionů korun) na příštích pět let – coby šéfka bez spolupracovníků, bez asistenta, jen s finanční manažerkou. Tak to ovšem chtěla: podala si žádost o grant k Evropské výzkumné radě ERC, která financuje špičkový výzkum jednotlivců bádajících v zemích Evropské unie, a ke svému překvapení uspěla.

Tušila, že to bude peklo. (Kateřina Sam při terénním výzkumu)

Projekt Kateřiny Sam přesahuje možnosti jedné malé země, vyžaduje totiž výzkum na šesti stanicích po celém světě, od lesů severního Japonska přes Čínu a pralesy Papuy-Nové Guiney až po jižní Austrálii. Její plán je zjistit, co se stane, když pomocí sítí a lepivých bariér zabráníme predátorům, jako jsou ptáci, netopýři nebo dravý hmyz, v přístupu k rostlinám – jestli je pak sežerou larvy a svět „přestane být zelený". Komisi, před niž v Bruselu předstoupila, nepochybně zaujal. „Říkali mi – buď musíte být blázen, nebo to opravdu hodně chcete podniknout. Ideální by bylo, kdyby platilo obojí."

Vědkyně teď hledá po světě kolegy, kteří do toho půjdou s ní; čeští doktorandi prý zájem neprojevili. A k tomu zařizuje spoustu věcí. „Včera jsem učila novou techničku, jak rozřezat housenku, do toho s kolegou vyplňuji čínské dotazníky – sháním povolení k práci v Číně – a nakoupila jsem 16 letenek. Ale tušila jsem, že to bude peklo," krčí rameny matka malého syna, která končí s prací kolem jedné v noci a znovu začíná v sedm ráno. Několik měsíců života ji ostatně stálo už sepsání žádosti o grant od ERC; musela sehnat řadu povolení z jiných zemí, to vše s pramalou nadějí, že je bude potřebovat. V ostré mezinárodní konkurenci totiž u Evropské výzkumné rady neuspěje ani každý desátý žadatel.

Není divu, že spousta českých vědců se do tak nejistého podniku nepouští a volí bezpečnější kariéru na domácí scéně; menší chuť žádat ERC o peníze jeví v celé Unii už jen Slováci. Příběh Kateřiny Sam nicméně ilustruje jen část problému, s nímž se potýká česká věda. Evropská unie podporuje ve špičkovém mezinárodním výzkumu také týmy – a ani o tuto prestižní spolupráci nejeví Češi velký zájem. Zapojují se hlavně do těch evropských projektů, kde nemusí soutěžit se zahraničními kolegy. Po letech stížností na to, že česká věda je podfinancovaná, mají totiž peněz na výzkum konečně dost – ale není to jen důvod k radosti. Zdejší prostředí tak podle kritiků katastrofálně degeneruje, protože vědce nic nenutí vstupovat do ostré soutěže.

Kde se rozhoduje

Kolem stolu v konferenčním sálu jednoho z pražských hotelů sedí asi třicet mužů a žen. Diskutují o chemických

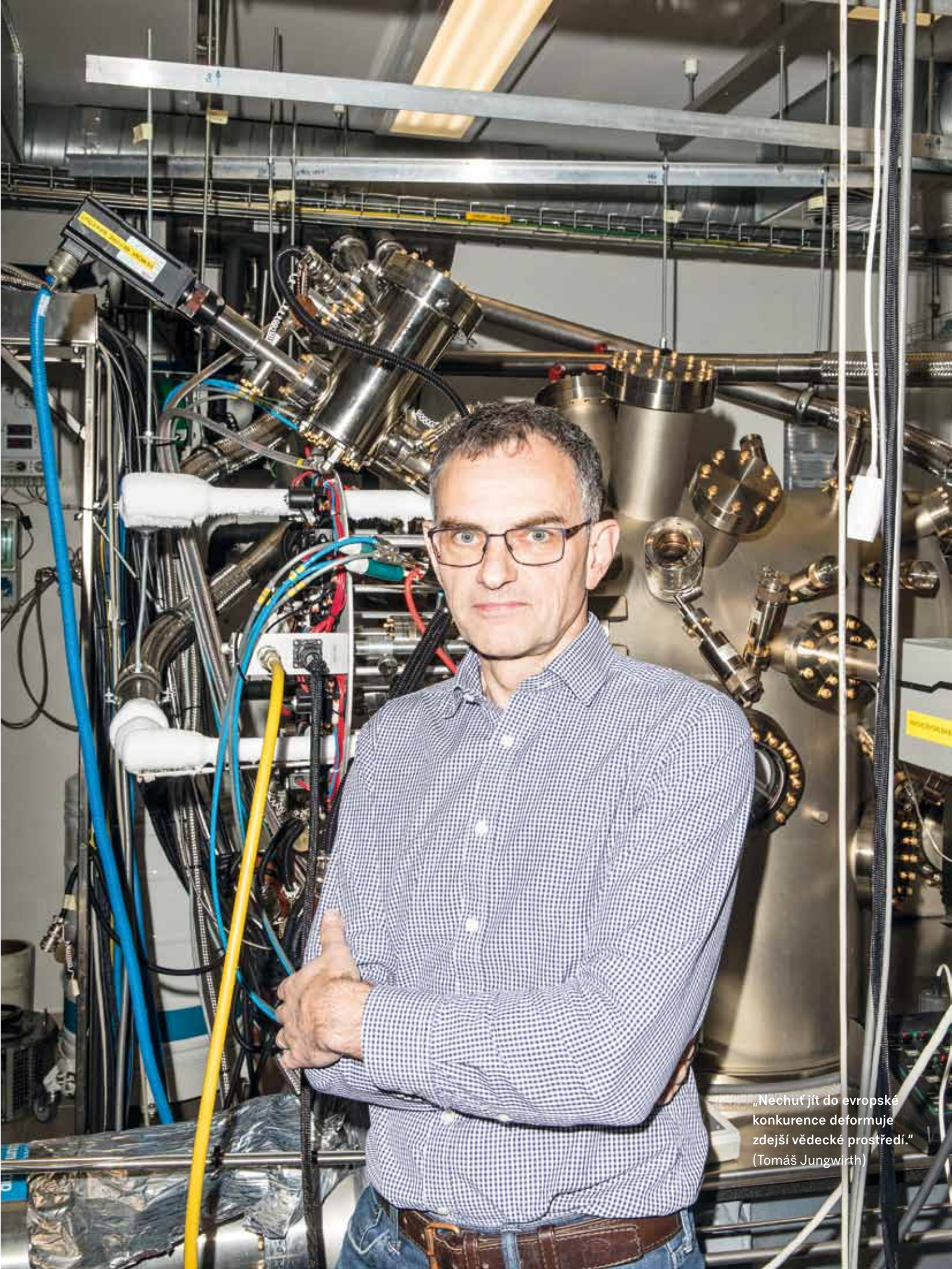

„Nechuť jít do evropské konkurence deformuje zdejší vědecké prostředí." (Tomáš Jungwirth)

reakcích, promítají obrázky obřích elektrolyzérů. Cílem evropského výzkumného konsorcia Energy-X je zajistit, aby obnovitelné zdroje energie skutečně dokázaly pohánět kola evropského průmyslu. Klíčem mají být syntetická paliva, která by mimo jiné znamenala převrat v boji proti klimatickým změnám.

Představa, že vystačíme s elektřinou ze slunce či větru, je podle účastníků projektu, který je zatím v přípravné fázi, příliš optimistická. „Nakrásně můžeme věřit, že se lidstvo uskromní, ale i tak zůstanou výzvy, kterým se nevyhneme. Počet lidí na planetě roste, potřebujeme čím dál víc umělých hnojiv. Ta jsou zcela závislá na fosilních palivech," vysvětluje Petr Krtil z Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR, koordinátor české účasti na projektu Energy-X.

Rovněž chemický průmysl stojí do značné míry na ropě a plynu – cílem Energy-X je proto připravit „fosilní" paliva uměle. Větrné či sluneční elektrárny vyrobí elektřinu, pomocí níž se rozkladem vody připraví vodík; oxid uhličitý se získá z průmyslu, který jej nyní vypouští do ovzduší, kde jen zhoršuje skleníkový jev. A z vodíku, oxidu uhličitého a pomocí dalších chemických látek, katalyzátorů, se pak vyrobí zmíněná ekologická paliva. „Dokázali bychom připravit benzin, který by nijak nepřispíval ke změně klimatu a neuvolňoval ani látky škodlivé pro lidské zdraví," věří Robert Schlögl, ředitel dvou německých ústavů Maxe Plancka, bývalý poradce německé vlády a jedna z vůdčích postav Energy-X.

Start projektu se odehrává pod tzv. rámcovým evropským programem Horizon 2020, nejdůležitějším nástrojem k financování vědecké spolupráce na kontinentu. Horizon běží po několika kolejích: jedna otevírá nové možnosti mladým výzkumníkům, jako je Kateřina Sam, další financuje právě obří společné projekty mnoha týmů z různých zemí. Tak, aby Evropa neztratila konkurenceschopnost v moderním světě založeném na bouřlivě se vyvíjejících technologiích a stále komplikovanějších znalostech.

Do projektu Energy-X, jehož konečný rozpočet se může pohybovat kolem miliardy eur na deset let, se zapojilo třináct týmů z různých zemí pod vedením Jense Kehleta Nørskova z Dánské technické univerzity. Jedním z partnerů je i Heyrovského ústav. Co tamním vědcům přináší spolupráce s lidmi, jako je šéfkoordinátor Nørskov, známý fyzik, který se do Evropy vrátil ze Stanfordovy univerzity?

„Představte si, že sbíráte zkušenosti v Praze krátce po změně společenských poměrů. Věda není honorovaná, nedostáváte šanci jezdit na konference, máte pocit izolace. A najednou, po desítkách let práce, se dostanete do situace, kdy vás lidé, kteří jsou považováni za světovou špičku, pozvou ke stolu, abyste se podílel na rozhodování o tom, kam se bude ubírat váš obor v dalších patnácti nebo dvaceti letech," odpovídá dvaapadesátiletý Petr Krtil. „Nejde o to, kolik lidí pošleme do Berlína nebo do Kodaně. Největší zisk, který z toho česká instituce může mít, je být u klíčových rozhodnutí."

Loterie silných

Čeští vědci ovšem u takových rozhodnutí často scházejí. Ochota soutěžit o evropské peníze na vědu je tu jedna z nejnižších v celé Unii. Přitom se v šestiletém programu Horizon 2020, který běží od roku 2014, rozděluje skoro 80 miliard eur. „U nás se Horizon strašně podceňuje," zvyšuje nad čísly hlas analytik evropského výzkumu Vladimír Albrecht z Technologického centra AV ČR. „Vezměte si třeba projekt GEMCLIME, týkající se modelování klimatu a energetiky, který koordinuje Karlova univerzita: je o něj zájem z celého světa, účastní se ho dvacet institucí, z toho devět amerických univerzit včetně Stanfordu. Neevropská pracoviště si účast platí. To se přece neděje každý den, Karlovu univerzitu to strašně posouvá dopředu."

Výsledkem je, že Česko z Horizonu získává méně peněz, než by odpovídalo našemu příspěvku do evropského rozpočtu (*viz graf*). Jinými slovy, nejprestižnější evropský

Tuzemští vědci jsou zahlceni národními zdroji peněz. Ti dobří jich mají tolik, že jim na mezinárodní výzkum už nezbývá prostor.

výzkum sponzorujeme, místo abychom z něj těžili. Jednou z příčin je opět náročnost soutěže. Být součástí Horizonu je sice z administrativního hlediska jednodušší než obhospodařovat jiné granty, samo sepsání projektu ovšem vyžaduje několik měsíců intenzivní práce bez záruky, že bude úspěšná. „Je to loterie i mezi silnými skupinami, slabší nemají šanci," přibližuje konkurenci český fyzik Tomáš Jungwirth, jenž v projektu Horizon zastává dokonce pozici hlavního koordinátora mezinárodního konsorcia – kromě německých ústavů Maxe Plancka zahrnuje také třeba britskou Nottinghamskou univerzitu.

Český vědec se s kolegy snaží sestrojit první komerčně využitelnou hardwarovou součástku, jež by napodobovala činnost lidského mozku (*viz Respekt 9/2019*). Podobně jako vědci z Energy-X na to získali peníze v tvrdém vědeckém jádru Horizonu 2020, v kategorii Future and Emerging Technologies. Úspěšnost je tu mimochodem asi dvě procenta.

Zatímco v roce 2013 dávalo Česko na vědu z veřejné pokladny necelých 27 miliard korun, loni to už bylo téměř 34 miliard. V celkových výdajích na vědu a výzkum vyjádřených jako procento HDP jsme na desátém místě v Evropě a jako jediná z postkomunistických zemí se začínáme blížit evropskému průměru. Tato jistá štědrost veřejné po-

Po desítkách let práce dostanete šanci být tam, kde se rozhoduje. (Petr Krtil – vlevo v podřepu)

kladny a firem – do evropského žebříčku, v němž jsme desátí, se počítají také prostředky od soukromníků – má však i nezamýšlené důsledky. „Čeští vědci jsou zahlceni národními zdroji. Ti dobří mají tolik projektů z Grantové agentury České republiky, že jim na mezinárodní spolupráci ani nezbývá prostor," vysvětluje Albrechtův kolega z Technologického centra AV ČR Daniel Frank.

Byli rádi, že jdu pryč

Po letech stížností zní taková slova překvapivě. Navíc mají čeští výzkumníci k dispozici ještě další zdroj financování, proslulé strukturální fondy. Jde opět o evropské prostředky, ale z jiné koleje, která na rozdíl od Horizonu 2020 není orientována na odvážné vize jednotlivců nebo týmů napříč státy. Jejím cílem je vyrovnávání rozdílů mezi evropskými regiony. Převážně za tyto evropské peníze (celkem 44 miliard korun) se v Česku vybudovalo nebo dokončuje 48 výzkumných center, například laserové je přitom mnohem menší. Soutěží se jen v rámci Česka," podotýká Tomáš Jungwirth.

Ani to by nutně nemuselo být špatné. Evropa pomáhá české vědě – proč toho nevyužít a tlačit se do mezinárodní špičky, kde uspěje jeden z padesáti? Podle Jungwirtha je to však složitější: „Nastavili jsme si pravidla tak, že dostat se k penězům ze strukturálních fondů je až příliš snadné – občas pomůže i vědět, jak věci chodí na ministerstvu školství, mít lokální kontakty. To strašně deformuje vědecké prostředí; vůbec to nemotivuje špičkové vědce, aby tu zůstávali nebo k nám přicházeli ze zahraničí. Mohla se stanovit třeba podmínka, že by na tyto peníze přednostně dosáhly skupiny, které uspějí v Horizonu."

Náměstek Václav Velčovský, který na ministerstvu školství řídí sekci Evropské unie a evropských strukturálních a investičních fondů, s tím nesouhlasí. Provázat takto oba druhy programů podle něj nejde, jsou založeny na jiné evropské legislativě a mají oddělené rozpočty. „Cí-

> Česko má problém zavést jakoukoli systémovou změnu – ať už ve vědě, vzdělávání nebo třeba v oblasti důchodů.

středisko ELI, výzkumný areál BIOCEV nebo brněnský institut CEITEC.

O tom, jak peníze využít, si rozhodovali Češi sami. Jestli bylo rozumné postavit center tolik, ukáže až budoucnost. Podstatné je, že evropské peníze ze strukturálních fondů financují nejen „beton" budov a vybavení, ale i vlastní výzkum, do něhož z nich v letech 2014–2020 má přitéct asi sedm miliard eur. „České instituce odtud získávají řádově větší prostředky než z Horizonu a konkurence tím z toho spíše řevnivost mezi různými skupinami českých vědců," píše v e-mailu. Z čísel, která předkládá, ovšem vyplývá, že konkurence je tu opravdu slabší. Ve výzvě Excelentní výzkum je úspěšnost 24 procent, tedy mnohem víc než zmíněná dvě procenta v Horizonu.

Strukturálních fondů se zastává i fyzik Jiří Chýla, bývalý člen Akademické rady a častý komentátor české vědecké politiky. Umožňují podle něj vybudovat silné týmy čítající mnoho zahraničních výzkumníků, na které české

Česko sponzoruje špičkový evropský výzkum

(Finanční příspěvek EU z rozpočtu programu Horizon 2020 na 1 euro příspěvku do rozpočtu tohoto programu; státy nad hodnotou 1 euro z programu získávají, pod touto hodnotou program dotují. Česko získává na každé vynaložené euro pouze 0,59 euro.)

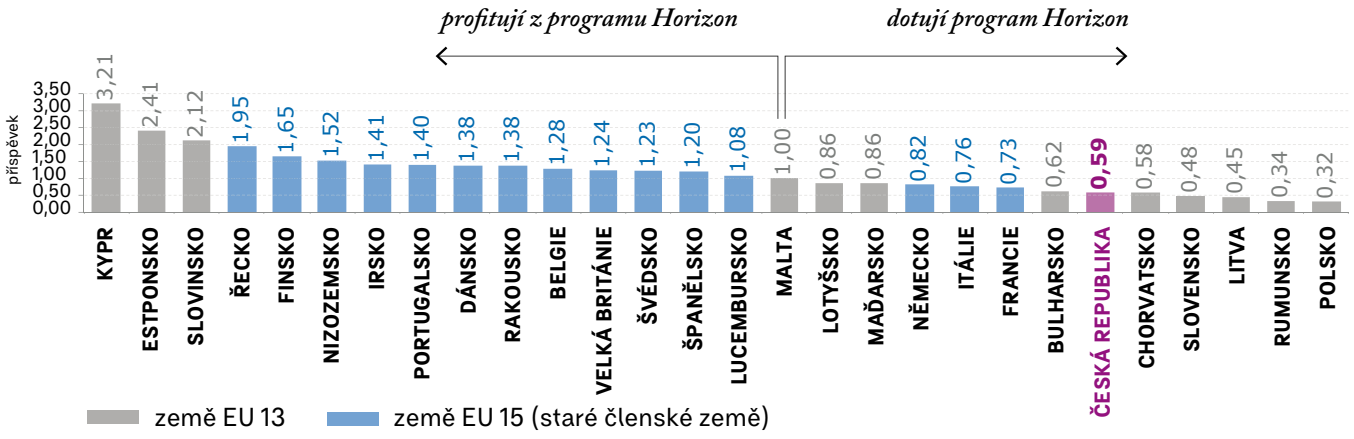

ZDROJ: TECHNOLOGICKÉ CENTRUM AV ČR

Chemické sklo v Krtilově laboratoři.

instituce jinak nemají peníze – například skupinu strunového teoretika Martina Schnabla, která podobně jako Jungwirth (i sám Chýla) působí ve Fyzikálním ústavu AV ČR a jejímiž členy jsou převážně zahraniční kosmologové. Jiní vědci naopak mluví podobně jako Tomáš Jungwirth.

Úspěšná chemička Jana Roithová, držitelka dvou grantů Evropské výzkumné rady, už nebere telefon na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, ale na univerzitě v nizozemském Nijmegenu. Z Česka odešla právě kvůli demotivujícímu prostředí, které podporuje průměrnou vědu. Dnes čtyřiačtyřicetiletá vědkyně se v době, kdy vedla katedru na Přírodovědecké fakultě, snažila podle svých slov podporovat mladé vědce a přilákat do Prahy zahraniční profesory. „Podařilo se mi to rozjet, ale ostatní na fakultě byli proti a zahájili pasivní rezistenci. Noví lidé tam pak nemohli zůstat," vzpomíná. Podle ní jde o systémovou věc – problém začíná už u studentů, z nichž většina nechce mít přednášky v angličtině a kteří často zůstávají i po doktorátu v téže laboratoři, kde začínali.

To, co se v Česku vybádá, pak podle Roithové neodpovídá množství prostředků, které jdou do vědy z veřejné pokladny. Peněz je příliš, vědci nemají potřebu je shánět, a tedy se ani hlásit do ostrých mezinárodních soutěží. „Všichni jsou spokojeni s průměrem, se spokojeným životem – a kdyby se pouštěli do riskantního výzkumu, stejně za to zvláštní ohodnocení nedostanou. Já jsem se o to snažila, a nakonec byla univerzita ráda, že jsem odešla," říká tvrdě a s hořkostí vědkyně, o níž kolegové hovořili jako o jedné z největších nadějí české vědy.

Dostat šanci

Existuje řada dílčích nápadů, jak motivovat zdejší výzkumníky, aby se do špičkových evropských projektů více zapojovali, problém však mohou vyřešit jen částečně. Česká věda, kde každý zná každého a zahraniční konkurence není příliš, potřebuje hlubší změnu. Fyzik Jiří Chýla doporučuje posílit takzvané institucionální financování neboli dát ředitelům ústavů a rektorům vysokých škol peníze na to, aby oni sami, a ne grantové agentury, rozhodovali o tom, na čem se na jejich pracovištích bude bádat a koho si na to pozvou. „Aby nebyli jen správci budov jako dnes," přeje si Chýla.

Jana Roithová vidí recept hlavně ve větší podpoře mladých vědců: „V Česku mají staří profesoři rádi, když si někoho zaučí a on pro ně potom pracuje. Ale mladí kvůli tomu nedostávají volnost a nedokážou pak soutěžit s někým, kdo vyrůstal v méně jednokolejném prostředí. Existuje spousta Čechů, kteří z něj vystoupili, vyjeli do zahraničí a rádi by se pak vrátili, ale nedostanou šanci. Kdyby ji dostali, konkurovat Evropě by dokázali."

Ani ekonom Daniel Münich, odborník na vzdělání a trh práce, rychlé řešení nenachází. Pomohlo by, kdyby špičkoví výzkumníci měli výrazně více peněz na úkor ostatních. Dosáhnout toho bude ale těžké, ne-li nemožné. Ani nový systém hodnocení vědy, na jehož přípravě se Münich podílí a který má být náhradou nechvalně známého „kafemlejnku", to podle něj nejspíš nezajistí. „Mělo by třeba padnout rozhodnutí, že se daná fakulta zbaví třetiny málo produktivních vědců a najme místo nich menší počet kvalitnějších lidí, z toho polovinu na zahraničním trhu. Ale ti ohrožení sedí v orgánech fakulty a věří, že na to, čeho dosáhli, už nikdo sahat nebude."

Nechuť českých vědců soupeřit a spolupracovat s evropskými kolegy je zároveň odrazem hlubších problémů země, kvůli nimž se neposouváme vpřed tak rychle, jak bychom mohli. Podobná stagnace podle Münicha zasahuje u nás i další oblasti: „Ukazuje se, že země má velké problémy s jakoukoli systémovou změnou – ve vědě, vzdělávání, v daních. Stroj státní správy nějakým způsobem nefunguje," myslí si ekonom. Kvůli tomu pak trpí i ekonomika, ačkoli v případě základního výzkumu není souvislost tolik na očích. „Věda se do ekonomiky promítá tisícem neviditelných potůčků. Doktorand třeba pracuje na složitém výzkumu a pak jde do firmy, kde to, co se naučil u špičkového zahraničního profesora, promítne do své práce a vymyslí třeba nový druh motoru," vysvětluje skryté, ale podstatné souvislosti Daniel Münich. ↖

Úder mačetou jsem odvracela talířem

Kateřina Sam o přepadení na Papui-Nové Guineji a cestě za prestižním evropským grantem

MARTIN UHLÍŘ

KATEŘINA SAM (33)
Zabývá se vztahy mezi predátory (mravenci, ptáky a netopýry), býložravým hmyzem a rostlinami. Pracuje v oddělení ekologie Entomologického ústavu Biologického centra AV ČR v Českých Budějovicích. Loni obdržela kromě grantu ERC také prémii Otty Wichterleho udělovanou nadějným vědcům do 35 let. Je matkou pětiletého syna, její manžel a vědecký kolega pochází z Papuy-Nové Guineje.

Bioložka Kateřina Sam touží zjistit zdánlivě triviální věc – proč je svět zelený. Přesněji, co se stane, když pomocí klecí, sítí a lepivých bariér zabráníme predátorům, jako jsou ptáci, netopýři nebo dravý hmyz, v přístupu k rostlinám – sežerou je pak housenky a další podobní živočichové? Na tento výzkum získala jako jedna z mála Češek a Čechů loni peníze od Evropské výzkumné rady (ERC), organizace financující špičkové projekty jednotlivých vědců.

Opravdu nevíme, proč je svět zelený? Nikdo to ještě nezkoumal?

Nikdo zatím pořádně nepřemýšlel o tom, jakým predátorům za to vděčíme. Znám skupinu vědců, kteří by se v hospodě poprali za to, že to jsou mravenci, podle nich nejdůležitější predátoři světa. Pár lidí tvrdí, že je to dílo pavouků – nedávno zrovna vyšel skvělý článek o tom, kolik tun hmyzu pavouci sežerou. Bez pavouků bychom podle autorů byli úplně v háji.

Kolik sežerou?

Polovinu biomasy všech členovců, asi 400–800 tun ročně. Podobně i další skupiny vědců stojí každá za svým predátorem. Nějaké výzkumy už proběhly; spousta lidí někde v terénu postavila voliéru a pak tvrdili, ze jde o vliv ptáků, ale už nezvažovali, že síť vyžene i ještěrky, netopýry a podobně. Přišla jsem tedy s myšlenkou predátory vyloučit jednotlivě, každého zvlášť. Šílenost nápadu, že budu klece každý den ráno otevírat a zavírat a že to udělám po celém světě, posuzovatele žádosti o grant myslím docela nadchla.

Jak jste vybírala šest konkrétních lokalit od severního Japonska po jižní Austrálii, které budete zkoumat?

Chtěla jsem, aby byly uspořádány od mírného pásma po tropy a zhruba podél poledníku. Pak šlo o to, že k práci potřebuji výzkumné jeřáby, musela jsem se tedy poohlížet tam, kde nějaké mají. Všechny minulé studie kromě jedné byly totiž udělané v podrostu lesa, kde zelené hmoty moc není. Biomasa listí je soustředěna nahoře, v korunách, kde také žije víc hmyzu a mnoho procesů probíhá rychleji. Přitom ale koruny stromů málokdo zkoumá. A abyste se tam dostal, potřebujete horolezecká lana či právě jeřáby.

Ukázalo se ovšem, že s nimi bude docela problém. Jeřáb si obvykle postaví dost šílený vědec, většinou introvert a něco si na něm vyzkoumá. Dosud je ale nikdo nevyužil v nějaké síti. Myšlenka to zkusit mě nadchla. Když jsem pak začala zjišťovat, jestli to vůbec půjde, jestli majitelé jeřábů o sobě vědí, s hrůzou jsem zjistila, že se neznají, nekomunikují spolu, nesdílejí data. Tohle jsem se snažila napravit, přimět je ke spolupráci.

Co vás přimělo obrátit se na ERC, kde grant nezíská ani žádný desátý žadatel?

Dokopal mě k tomu Vojtěch Novotný (*známý český entomolog, který provádí výzkum na Papui-Nové Guineji,*

Je dobré vědět, na čím území jste. (Papua-Nová Guinea)

pozn. red.). Bála jsem se, že na to nemám dost dobrý životopis. Musíte mít nejen osobitý nápad, ale vlastní důležité publikace bez přispění školitele. Spousta uchazečů z Česka na tom vyhoří, protože u nás se chápe jako slušnost, když pod svůj článek podepíšete i svého školitele v doktorském studiu. Podle ERC má ale člověk publikovat sám a ukázat svou osobnost. Naštěstí jsem nějaké samostatné publikace měla.

Projekt jste psala osm měsíců, až 16 hodin denně, někdy souběžně s terénní prací. Podařilo se vám s ním postoupit do druhého kola. Jak jste se pak na pohovor v Bruselu připravovala?

Přípravu jsem málem podcenila. Za to, že se to nestalo, musím poděkovat Davidu Storchovi (*ekolog a biolog z Univerzity Karlovy – pozn. red.*). Donutil mě vzít to opravdu vážně, předhodil mi, že ostatní již na přednáškách pracují a já se stále „flákám" v terénu, a pak mi přednášku ještě zkritizoval.

Co vám vytkl?

Že z prezentace není jasné, proč je můj výzkum důležitý, proč ho ještě nikdo neudělal a proč to mám být zrovna já. To je nejdůležitější poselství, které by se členové komise z prezentace měli dozvědět. Taky mohou chtít vědět, co Evropa získá. Jde tu o prestiž, částečně i o to, aby Evropská výzkumná rada byla o krok před ostatními. A skutečně se mě pak ptali, jestli ve světě existují pracoviště, se kterými budu soutěžit, a v čem mám před nimi náskok. Vyplatilo se mi také, že jsem si na obrazové zpracování prezentace najala profesionálního grafika. Už jen diskuse s ním mi pomohla si uvědomit, co je skutečně důležité, co zvýraznit, z čeho na slidu udělat úderné heslo.

Váš výzkum bude probíhat i na Papui-Nové Guineji, kde jste v minulosti zažila dvě přepadení. Jak k nim došlo?

Poprvé nás přepadli v terénu domorodci, podruhé jsem bohužel byla v restauraci, do které zrovna vtrhli ozbrojení lupiči. Ti domorodci si nás spletli s těžaři mědi. Papua je rozdělena na jednotlivá kmenová území a naši průvodci z kmene, se kterým jsme spolupracovali, nám neřekli, že už se blížíme k cizímu teritoriu. Ve vzdálenosti tří dnů chůze od vesnice, ze které jsme vyšli, nás sousední kmen napadl. Nám nic neudělali, čekali těžaře, ne vědce. Naši průvodci ale skončili posekaní mačetami, zranění.

Co vám během útoku táhlo hlavou?

Ze začátku jsem měla pocit, že jde o nějakou legraci. Přepadli nás v poledne, zrovna jsem kolegům připravovala oběd, servírovala jsem nudle na talíře. Najednou jde proti mně chlap zmalovaný jako na maškarní, maskovaný větvemi – myslela jsem si, že je to vtip. Říkám mu – co blbnete?

Po přepadení jsem se strašně bála. Kdybych tehdy z Papui odjela, už bych se tam nikdy nedokázala vrátit.

Anglicky?

Mluvím jazykem pidžin. Ten chlap se na mě rozmáchl mačetou a jediná moje reakce byla, že jsem před sebe nastavila kovový talíř. Teprve pak mi to začalo docházet.

Po dvoudenním putování jste pak sama, se svázanýma rukama, došla pralesem do civilizace. Měla jste potom na Papui strach?

Strašný. Dostávala jsem úplné tiky, kdykoli jsem slyšela nějaký hluk. Lidé se třeba jen smáli před domem a já jsem se hrozně bála, že se něco děje. Hodně mě tehdy podržel můj asistent. Vůbec neuvažoval o tom, že bych odletěla domů, ptal se mě, kdy půjdeme zpátky do terénu. A tak jsem zůstala. Já jsem prostě divná, bojím se i výšek – a přesto si teď vymyslím projekt, který děláme třicet metrů nad zemí. Umíte si představit konstruování voliéry o stěně v délce dvou metrů, na větvi, která se klátí ve větru, a vy balancujete v kabince jeřábu s lanem v puse a konstrukcí z PVC v ruce? Ale po tom přepadení to bylo vážně těžké. Kdybych tehdy odjela, už bych se na Papuu nikdy nedokázala vrátit. ↖

Stejný lančmít pro všechny

Boj Čechů a spol. proti dvojí kvalitě potravin míří do úspěšného finále

PETR HORKÝ / FOTO MILAN JAROŠ

Málokteré téma související s Evropskou unií vyvolává u obyvatel zemí bývalého komunistického bloku včetně Česka tak silné emoce jako tzv. dvojí kvalita potravin. Tak se začalo říkat situaci, kdy velcí nadnárodní výrobci nabízejí v obchodech v západní a východní Evropě produkty různého složení, ale prodávají je ve stejném obalu, jako by šlo o tentýž výrobek. V řadě testů se tak ukázalo, že například rakouská čokoláda obsahuje více kakaa než ta česká, dětská přesnídávka koupená v německém obchodě zase byla bohatší na vitaminy než úplně stejně zabalený výrobek koupený v samoobsluze v Chorvatsku. Cena méně kvalitního „východního“ zboží je přitom často vyšší než ta, jakou platí za lepší výrobky spotřebitelé na Západě.

Obyvatelům střední a východní Evropy se popisovaná praxe nelíbí, podporuje v nich pocit, že jsou v Unii občany druhé kategorie, jak vyplývá z průzkumů veřejného mínění. Výrobci potravin odlišné složení stejně balených produktů zdůvodňují tím, že lidé v různých částech Evropy mají zkrátka jiné chutě a oni jim prostě jen vycházejí vstříc. Evropská komise v čele s jejím předsedou Jeanem-Claudem Junckerem však po dlouhé diskusi dala za pravdu obyvatelům postkomunistických zemí a nyní dokončuje legislativu, která má dvojí kvalitu postavit mimo zákon – a zbavit tím nové evropské členy jejich pocitu křivdy.

Nezasloužíte si to

Jedním z největších bojovníků proti dvojí kvalitě potravin je česká europoslankyně Olga Sehnalová z ČSSD, která se tématu chopila v dobách, kdy ještě nebylo všeobecně známé. O tom, že dvojí kvalita potravin vůbec existuje, se europoslankyně poprvé dozvěděla v roce 2011. Na internetu tehdy náhodou narazila na výsledky testu Asociace spotřebitelů Slovenska, který srovnával kvalitu vybraných potravin koupených v několika středoevropských zemích, mezi nimiž bylo třeba Německo, Česko, Maďarsko nebo Slovensko. Test sponzorovaný Evropskou komisí zjistil, že většina zkoumaných výrobků měla v různých zemích zcela odlišné složení.

Jogurty i čokoláda s příchutí křivdy.

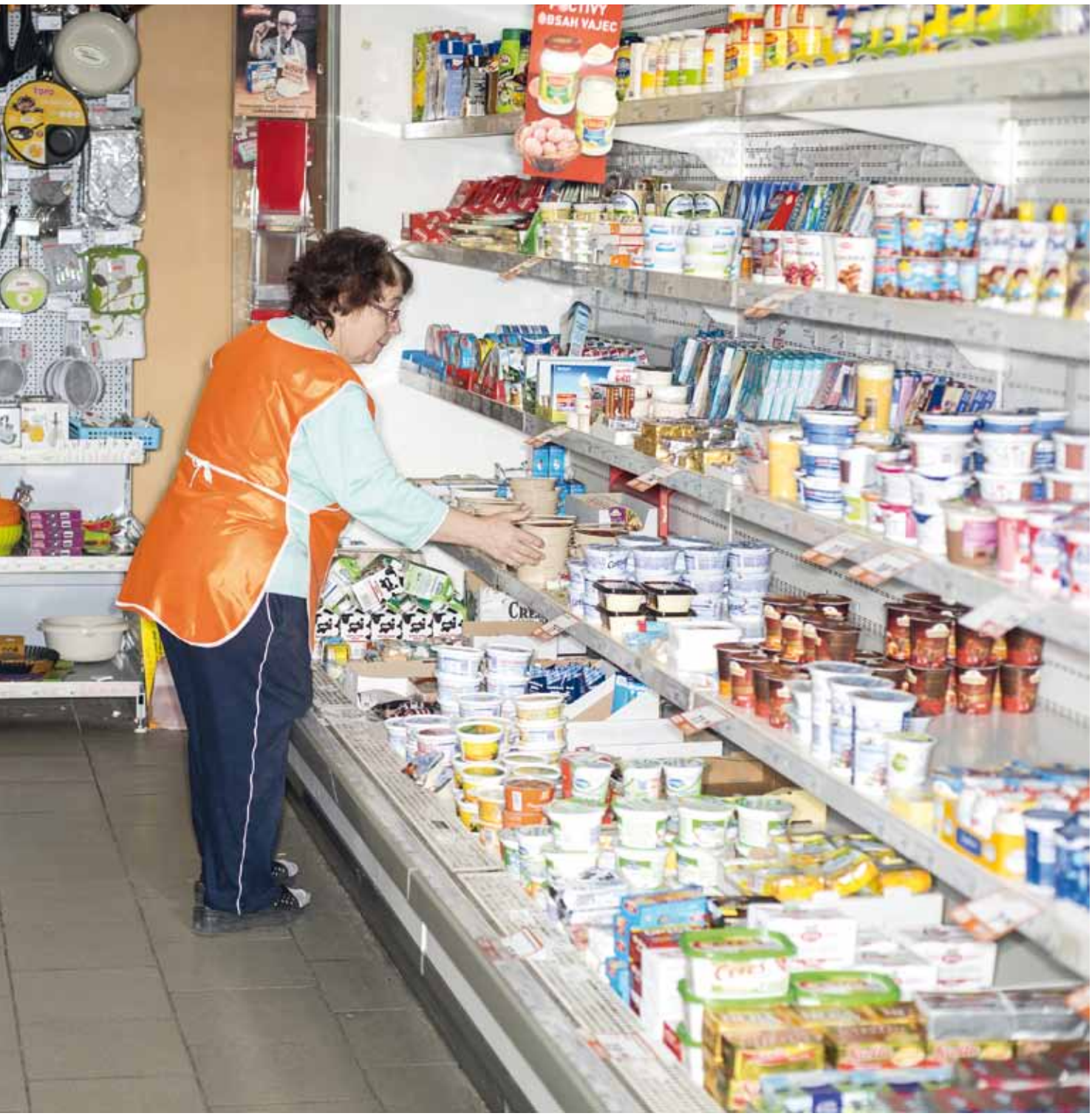

Překvapená Sehnalová proto položila komisi dotaz, zdali se náhodou nejedná o diskriminaci. „Odpověděli mi, že EU řeší jen bezpečnost potravin a kvalita je subjektivní věc odvislá od chuťových preferencí. Taky mi řekli, že průzkum není vypovídající, protože byl proveden na příliš malém vzorku. To mě nakoplo a rozhodla jsem se tématu věnovat," vzpomíná europoslankyně na začátek svého dlouhého tažení.

Sehnalová začala tím, že uspořádala vlastní srovnávací test. V Bruselu, Štrasburku a Brně nakoupila balík potravin, mezi kterými byly kečupy, čokolády, jogurty a další potraviny, vždy stejné výrobky od jedné značky, ty pak předala vědcům z brněnské Mendelovy univerzity, aby srovnali jejich složení. Při analýze obsahu vyšlo, že zhruba polovina potravin se od sebe liší. Sehnalová výsledky svého testu přednesla na půdě europarlamentu a součástí její prezentace byla i ochutnávka testovaných potravin. „Ten první test byl trochu amatérský," připouští dnes Sehnalová. „Akce si ale všimli čeští i zahraniční novináři a o tématu se začalo víc mluvit." Česká europoslankyně ve svém boji začala získávat spojence z dalších zemí postkomunistického bloku – známou kritičkou dvojí kvality potravin se stala například chorvatská europoslankyně Biljana Borzan.

V roce 2015 Sehnalová uspořádala další test srovnávající české a německé potraviny – tentokrát však nákup, převoz i analýza proběhly pod přísným vědeckým dohledem potravinářských expertů z Vysoké školy chemicko-technologické, aby výsledky nikdo nemohl zpochybnit, jako se to dělo u prvního testu. Test měřil nejen rozdílnost složení výrobků, ale zkoumal i to, jestli lidem opravdu více chutnají méně kvalitní výrobky, jak zní zmíněný argument producentů. Výsledky dopadly jednoznačně – třetina výrobků byla odlišného složení a lidem obecně více chutnaly kvalitnější potraviny. Nejkřiklavějším příkladem, který oblétěl média, byla masová konzerva Tulip, která v Německu obsahovala vepřové, kdežto v Česku byl pod stejným názvem prodává kuřecí separát – tedy namleté zbytky tkání, které zbudou po oddělení kvalitního masa. „To byl příklad, který ukázal jasnou dvojí kvalitu. Řada debat předtím byla, že vám voní fialky, nám levandule. Ale tohle ukázalo jasné rozdíly," říká Sehnalová.

Po průzkumu se věci daly do pohybu: problémem se začal zabývat tehdejší český premiér Bohuslav Sobotka a ministři jeho vlády, kteří na základě průzkumu napsali kritický dopis adresovaný Evropské komisi. Následovaly

Jídla s příběhem

Štramberské uši se smějí vyrábět jen na severní Moravě, pražská šunka kdekoli.

Víte, co to je všestarská cibule, lomnické suchary nebo pohořelický kapr? Možná jste tyto názvy nikdy neslyšeli, ale jde o tu-

zemské potraviny zastupující Česko na seznamu evropských regionálních specialit. Kromě nich tam je i pardubický perník, budějovické pivo nebo olomoucké tvarůžky. Jsou ve vybrané společnosti – na stejném seznamu je třeba také italská parmská šunka, francouzské šampaňské víno nebo řecký sýr feta.

Zmíněný seznam vznikl na začátku devadesátých let, kdy se evropské země shodly na tom, že výrobci či pěstitelé tradičních lokálních specialit vytvářejí mimořádně kvalitní zboží, a měli by tak mít právo prodávat ho za vyšší cenu. Existovalo ale množství výrobců, kteří vytvářeli nekvalitní napodobeniny a prodávali je pod stejnými názvy za nižší cenu, což poctivým výrobcům kazilo obchody. Unie se proto rozhodla tradiční výrobce podpořit a vytvořila systém chráněných názvů, které smějí používat jen firmy, jež splní určité podmínky. Jako šampaňské víno proto dnes smí být označeno pouze víno vyrobené ve francouzské oblasti Champagne, kde toto šumivé víno tradičně vzniká. EU ale vytvořila i méně přísnou variantu ochranné známky, kdy výroba určitého produktu není vázaná pouze na konkrétní zeměpisnou lokaci jako v případě šampaňského, nýbrž jen na způsob výroby. To je případ sýra mozzarella, který je sice původem italský, ale smí se vyrábět kdekoli v Evropě – pokud výrobce přesně dodrží stanovený recept a kvalitu surovin. Myšlenka to byla funkční a jednoduchá – výrobcům zápis na seznamu zajistí exkluzivitu a ochranu před plagiátory, a spotřebitel, který se v supermarketu probírá regály, zase

může díky unijní známce na obalu rozpoznat skutečný originál a zaručenou kvalitu. V některých případech se ale ukázalo, že určit nárok na název nemusí být vzhledem k složité evropské historii jednoduché.

Prvním českým výrobkem, který po vstupu do Unie získal status chráněného výrobku, byly v roce 2007 štramberské uši, tradiční sladké pečivo z města Štramberk na severu Moravy. Místní pekaři si poté založili spolek a sladké uši smějí od té doby oficiálně vyrábět jen jeho členové. Jedním ze sedmi pekařů ve spolku je Jan Socha. Podle něj občas dochází k pokusům péct sladké perníkové uši mimo Štramberk, představa soudních kauz kvůli porušení evropských pravidel ale pekaři připadá úsměvná. „Nevím o tom, že by byly nějaké právní

průzkumy v dalších zemích, které dospěly ke stejným závěrům jako ten český – problém dvojí kvality existuje. Premiéři zemí Visegradské čtyřky se pak ve Varšavě na zvláštním summitu o dvojí kvalitě potravin dohodli, že téma v Bruselu prosadí společně. Slovenský premiér Robert Fico si proto na ožehavé téma domluvil schůzku s předsedou komise Junckerem a přednesl mu dojednané stanovisko. Juncker pak pověřil komisi, ať vypracuje celoevropské testy a zároveň navrhne možné zákonné řešení. „Slováci si nezaslouží mít v rybích prstech méně ryb, Maďaři méně masa ve svých jídlech a Češi méně kakaa ve své čokoládě," pronesl Juncker ve své památné řeči o stavu Unie na podzim roku 2017.

Za komisi byla řešením problému pověřena česká komisařka Věra Jourová, která má ve své agendě právě ochranu spotřebitelů. Ve své práci mezitím pokračovala i Sehnalová, která navrhla dvě možnosti legislativního řešení – buďto umístit dvojí kvalitu potravin jako nekalou praktiku do unijní směrnice o ochraně spotřebitele, anebo vytvořit o dvojí kvalitě potravin samostatnou přílohu této směrnice. První, měkčí variantu pak letos na jaře zvolila Rada EU, druhou, přísnější variantu si odhlasoval europarlament. Očekává se, že během letošního jara proběhne tzv. trialog mezi Evropskou komisí, Radou EU a europarlamentem (*během uzávěrky tohoto textu znění směrnice ještě nebylo známé – pozn. red.*) , který rozhodne o definitivním znění směrnice. Členské státy pak legislativu zapracují do svých zákonů.

Výsledek se jeví jako jasné vítězství zemí z východu a středu Evropy: až bude nová směrnice přijata, výrobci budou muset odlišné výrobky balit do viditelně jiných obalů – anebo sjednotit recepty. Bez ohledu na evropské zákony se zároveň z dvojí kvality stalo celospolečenské téma, což samo o sobě výrobce tlačí ke změnám. Když například Chorvatsko v roce 2017 zveřejnilo výsledek svých testů, které prokázaly nižší kvalitu tamních dětských přesnídávek oproti německé variantě, jejich výrobce Hipp se rozhodl začít vyrábět pouze jednu šarži pro všechny země. Poslankyně Sehnalová, která stála na začátku celého boje, však přesto není spokojená. „Už jsem zažila optimistické výkřiky, že je vyhráno. Ale směrnice zatím ještě nebyla schválena," říká europoslankyně s obavou, aby v textu nakonec nezůstala nějaká právní klička, která by výrobcům dovolila zákaz obejít. Proti zákazu je totiž silná lobby velkých potravinářských firem z Německa, Rakouska a dalších zemí. „Počkám si až na definitivní výsledek," uzavírá Sehnalová. ↖

spory. Zeměpisné označení původu nám pomáhá spíš jako reklama," říká Socha.

Komplikovanější příběh provázel karlovarské oplatky, které se odjakživa vyrábějí v západočeských lázních. Když si skupina českých výrobců těchto oplatek po vstupu do Unie v roce 2004 podala žádost o registraci mezi evropské delikatesy, ozvaly se protesty z Německa a také z Rakouska, kde se oplatky vyráběly pod stejným názvem, jen v německé verzi Carlsbader Oblaten. Byli to totiž právě čeští Němci, kteří s výrobou oplatek v Karlových Varech před dvěma sty lety začali. Když pak byli po druhé světové válce násilně vysídleni z domova, recept i nástroje na lisování kulatých oplatek si vzali s sebou. Výrobu oplatek pak obnovili ve své nové vlasti, v Bavorsku, a považovali ji za součást své kulturní identity. České nároky na exkluzivitu proto potomci tra-

dičních výrobců napadli. Právní spor se táhl sedm let a Brusel nakonec rozhodl smířlivě: karlovarské oplatky, při kterých se používá mimo jiné i vřídelní lázeňská voda, dál smějí vyrábět pouze firmy v Karlových Varech, tradiční němečtí výrobci, kteří si ochrannou známku registrovali ve své vlasti ještě před podáním české žádosti, smějí své sladkosti vyrábět i nadále. Například bavorská rodinná firma Wetzel tak tradiční karlovarské oplatky stále nabízí.

Ještě větší spory provázely registraci pražské šunky, kterou sice vymysleli čeští řezníci, za Rakouska-Uherska se ale rozšířila po celé monarchii: v Rakousku se začala vyrábět jako Prager Schinken, v Itálii jako prosciutto di Praga a v Srbsku praška šunka. Šest let trvající spor nakonec Brusel v roce 2018 rozhodl diplomatickým kompromisem – pražská šunka se smí vyrábět kdekoli v Evropě, ale musí být dodržena tradiční receptura, všechny suroviny musí být zastoupeny v předepsaném množství a kvalitě. Jako vzorový recept přitom byla stanovena československá norma ze sedmdesátých let minulého století. Podobně jako italská mozzarella, i pražská šunka tak dostala označení zaručená tradiční specialita, které není geograficky omezené.

Potravinářské velmoci, jako je Itálie, dnes mají v rejstříku tři sta zástupců, český příspěvek je zatím skromný a čítá jen 35 specialit, průběžně se však rozrůstá. ↖

Svět je váš

Tři zprávy ze vstupních bran do republiky

Hatě: V ráji, kde je možné všechno

TOMÁŠ BROLÍK / FOTO MILAN JAROŠ

Pokud někdy vyjde Ottův slovník naučný výhradně v obrazové formě, pro heslo „český hraniční přechod s Rakouskem“ je vzor docela jasný. Jednou z dominant Hatí, přechodu na jih od Znojma, je obří zeměkoule s nápisem „Svět je váš“. A když se návštěvník rozhlédne kolem, vidí, že na povzbudivém vzkazu něco bude. Možné je totiž úplně všechno, když se chce a může.

Například postavit ohromný papundeklový hrad, obsypat jej draky (ten největší plive kouř) a rytíři. Uvnitř Excalibur City, jak se celý komplex jmenuje, pak umístit obchodní centrum s krámky s oblečením a cetkami, lékárnou, obřím dětským zábavním parkem a „technickým muzeem“. Nemůže samozřejmě chybět restaurace ve středověkém stylu a wellness patro.

Tím to ovšem nekončí. Před středověkým komplexem (a pod zeměkoulí) je dopravní letadlo, v němž o víkendu funguje restaurace. Za hradem se roztáhla asijská tržnice, postavená v orientálním stylu. Nové obchodní centrum, outlet běžných módních značek, už k Excalibur City, vlastněnému kyperskou firmou Ennomia Holding, nepatří – ale drží styl. Areál je postaven ve stylu, který se asi nejvíc blíží starobylým městům střední Asie.

Na rozdíl od mnoha jiných míst na hranicích s bohatšími německými a rakouskými sousedy jsou Hatě vlastně příkladem úspěchu. Úpadek následující po devadesátých letech se tu nekoná. Místo se nespoléhá jenom na projíždějící cestovatele, zajíždí sem pravidelná linka ze Znojma a také každý den autobus z Vídně. Merlinův dětský svět nabízí školám celodenní program a kdo chce, může tu svému dítěti zaplatit neobvyklou narozeninovou oslavu.

Parkoviště jsou kolem poledne ve všední den obsypaná auty. Ta s českými poznávacími značkami se kupí kolem outletového centra, ta rakouská kolem hradu a podhradí. „Je to tu docela pěkné, ne? Nebo alespoň zajímavé. Občas sem zajedeme najíst se a nakoupit, vyjde to o trochu levněji než u nás,“ říkají postarší manželé Störberovi, kteří právě z pár kilometrů vzdáleného Wullersdorfu

Úpadek následující po divokých devadesátých letech se tu nekoná. Denně přijíždí autobus z Vídně.

míří do supermarketu 3 Kronen (Tři koruny), kde se prodává běžné české zboží s eurovými cenovkami. Poté si ve zdejší restauraci dají vepřový řízek, který tu prý „obzvlášť dobře umějí".

Pro skupinu mladých japonských turistů znamená setkání s Hatěmi první zkušenost s Českem – právě jedou půjčeným autem z Vídně do Prahy. „Je to myšlené jako nějaký odkaz na středověkou českou minulost?" ptá se s nejistou zdvořilostí jeden z členů cestující čtveřice, a když se dozví, že nikoli, že je to jen polystyrenový odkaz na globálně oblíbenou staroanglickou mytologii, s trochou ulehčení pokývne hlavou. Outlet je nezajímá a mezi krámky uprostřed hradu se jim nechce, a tak po pár minutách jedou dál. Na cestě je čeká setkání s běžnou příhraniční infrastrukturou: strip bary, nočními kluby a penziony s dívčími jmény. Pak už je přivítá město Znojmo. ↖

Adršpach:
Přijeďte raději v úterý

TOMÁŠ BROLÍK / FOTO MILAN JAROŠ

Když se řekne, že nějaké místo dohnal jeho šarm, na mysli zpravidla vytanou Benátky, Paříž nebo Barcelona a miliony turistů v jejich ulicích. Může to ale vypadat i skromněji. Místo milionů tisíce a místo bulvárů úzké vesnické asfaltky a ještě užší pěšinky malého skalního města. Tak jako v Adršpachu. Městečko v severovýchodních Čechách, nedaleko Broumova a ještě blíž polské hranici, vstoupilo v létě loňského roku do zpráv snímky nekonečných kolon aut, která popojíždějí, a změtí aut už zaparkovaných podél cest a vlastně kdekoli to šlo. Víkendový zájem zkrátka býval na městečko příliš. Když k tomu připočteme, že tady na opuštěném Broumovsku, mezi skalami a zelenými kopci, je silnic pomálu a přes Adršpach musí mnoho aut projet, aby se z jednoho konce výběžku dostala na druhý – dramatická slova o kolapsu a kalamitě nakonec nebyla tak daleko od pravdy. A vedení města najednou stojí před naléhavou otázkou: jak se tomuto návalu bránit a přitom si udržet všude ceněnou otevřenost?

Máme plán

Koncem zimy je skálolezecký ráj skoro prázdný. I ta hrstka návštěvníků ale prozrazuje, že Adršpach je magnet pro turisty: stojí tu polský zájezdový autobus, další turisté jsou nizozemská rodina, chvíli po nich do skalního města zamíří trojice Němců. „Poláků je samozřejmě nejvíc, mají to sem pár kilometrů. Holanďané jsou dlouholetá stálice. V posledních letech ale přijíždí hodně lidí z Ruska, Běloruska nebo pobaltských států," říká Zdeněk Zatloukal, vedoucí zdejšího turistického centra. Vysvětluje si to slabší korunou, díky níž je dovolená v Česku levnější, a obavami o bezpečnost. „Proč jezdit do Hurghady, když v Adršpachu je taky hezky a zaručeně se vám tu nic nepřihodí?" říká pobaveně.

Jenže zatímco Hurghada by na zvýšený zájem reagovala novými hotelovými komplexy a širšími silnicemi, Adršpach nic takového udělat nemůže. Zčásti to není možné

Adršpach je jako Benátky nebo Barcelona. Taky ho dohnal jeho šarm.

kvůli zeměpisným podmínkám, městečko je sevřené mezi skalami a kopci a rozpínat se moc nemůže. Ale hlavně je v chráněné krajinné oblasti a ochranáři jsou kvůli okolní cenné přírodě nekompromisní. Adršpach dnes nabízí 700 hotelových lůžek a 750 parkovacích míst a o moc víc to nikdy nebude. O letních víkendech se tu však denně objeví tři tisíce lidí.

Zatloukal a další lidé z vedení města toho tedy moc dělat nemohou. Letos už nehodlají opakovat loňskou chybu, kdy bylo zdejší hlavní parkoviště bezplatné, což přilákalo víc aut. Na internetu dělají svému městečku antireklamu a přesvědčují návštěvníky, aby si svou návštěvu dvakrát rozmysleli, respektive – pokud mohou, ať zkusí přijet jindy než v sobotu časně po obědě, kdy je největší nával. Adršpach nemá obecní policii, a tak jsou domluveni se strážníky z Teplic nad Metují a Trutnova, že v případě potřeby přijedou a vypomohou. „Loni se to hodně osvědčilo. Přece jen když někdo čeká dvě hodiny v autě v koloně, tak pak už opravdu chce přijet, my mezi nimi pobíhali v reflexních vestách, no, nebylo to úplně ono. Uniforma funguje líp," vypráví Zatloukal.

Zvýšit vstupné do skalního města – základní teď činí osmdesát korun na den – by podle něj nepomohlo, spíš by to všechno jen zhoršilo. Skalní město není hrad, který zavře bránu a zvedne most, cestiček do něho vede nespočet a Zatloukal si nedělá iluze, že by si turisté tu svou mezi skalami nenašli, a navíc bez placení. Tím by trpěl jak rozpočet města, které je na turismu závislé, tak skalní město samo. „A vjezd zakázat nemůžeme, jsme průjezdní město," říká.

Ředitel má teď v hlavě vcelku grandiózní plán. Rád by Adršpach a okolní města posázel elektronickými cedulemi, které by ukazovaly v reálném čase, jak obsazené městečko a jeho parkoviště jsou. „Když někdo v Polici nad Metují uvidí, že máme plno, dá si na náměstí kafe a dort a pojede k nám později, zkrátka stráví svůj čas lépe než sezením v autě v koloně. V Broumově, Hronově, Teplicích nebo Polici je toho spousta co dělat, nejsme jediná atrakce v okolí," plánuje Zdeněk Zatloukal. Kdyby se k tomu přidala i malá záchytná parkoviště v těchto městech, odkud by pravidelně jezdily do Adršpachu kyvadlové autobusy, mohlo by podle Zatloukala být po problému.

Kdo sem totiž chce přijet jinak než vlastním autem, možností má dost. Vlaky na zdejší nádraží jezdí z Náchoda i Trutnova, a v létě dokonce i z polského velkoměsta Vratislavi. Zbývá už jen rozlousknout touhu po návštěvě vlastním autem. Mohlo by to být příští rok? „Ale kdeže," směje se Zatloukal. „Máme sestavenou akční skupinu, to ano. Ale dřív než za pět let se nám to, myslím, nepovede." ↖

Potůčky: Český Klondike po letech

TOMÁŠ LINDNER / FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

Brzy po vjezdu do obce Potůčky začne silnice kopírovat potok, který je zároveň státní hranicí. Hned podél druhého břehu se vine německá vozovka a domy saských sousedů jsou tak blízko, že by do jejich oken šlo z české strany hodit sněhovou kouli z posledních zbytků krušnohorské zimy. Čtyřicet let tato hranice dělila dva socialisticky sbratřené státy, přesto byla neprostupně uzavřená. Někteří dnešní třicátníci vzpomínají, jak v dětství během adventu chodili k potoku a dívali se na rozsvícené vánoční oblouky v oknech za vodou.

Potůčky byly izolovanou vesnicí na periferii republiky. Místem, kde „lišky dávaly dobrou noc“, přestaly být v roce 1991, když se po desítkách let otevřel hraniční přechod pro pěší a vlak jedoucí z Karlových Varů. A na protějších březích potoka se od té doby odehrává zcela opačný příběh. Saský Johanngeorgenstadt upadá: místní podniky zkrachovaly, mladí odešli do západního Německa, počet obyvatel klesl z devíti tisíc v roce 1990 na čtyři tisíce. Potůčky se naopak staly v přepočtu na obyvatele jednou z nejbohatších českých vesnic, v devadesátých letech jí dobová média přezdívala „český Klondike“.

Po celé obci totiž nekontrolovaně vyrostly stánky vietnamských trhovců a u hraničního přechodu se pravidelně tvořily dlouhé fronty německých zákazníků s taškami plnými cigaret a levného textilu. „Nejlepší obchod byl v letech 1993–1998. V obci tehdy bylo přes pět set stánků,“ vzpomíná vietnamský obchodník, který se českým přátelům představuje jako Milan a nechce do médií uvést své jméno.

Do Česka přišel jako dělník do karlovarské porcelánky počátkem osmdesátých let a potůčských příležitostí využil naplno. Dnes žije a podniká v Praze, v krušnohorské obci však pořád pronajímá prostory nové generaci trhovců. „Většina stánkařů z devadesátých let zamířila

Česká
republika
POTŮČKY
ZÓNA
MIMO VYHRAZENÁ
PARKOVACÍ MÍSTA
FREE
SHOP
80m
2198
OSTROV
RYŽOVNA
50
9
2198
ČESKÁ
REPUBLIKA

CENTRAL MARKET

KRUŠOVICE

do měst, někteří také po vstupu do Evropské unie odešli do západní Evropy za lepšími platy. V Potůčkách je nahradili noví, mladší prodavači, kteří přicházejí z Vietnamu," vypráví.

Většina stánků stále leží na obecních pozemcích a nájem se stal hlavním zdrojem příjmů obecní kasy. Potůčky z těchto peněz v devadesátých letech opravily infrastrukturu, udržely v obci s tehdy asi 350 obyvateli první stupeň základní školy, postavily bazén i travnaté fotbalové hřiště. Obec provozuje vlastní vodovodní a kanalizační řad, technické služby a obecní policii.

Když starosta Vlastimil Ondra vypočítává služby, které i dnes obec platí svým občanům, zní to jako zpráva z blahobytné Skandinávie. „Senioři mají obědy za 45 korun a roční příplatek 2000 korun na léky, ve škole a ve školce jsou obědy pro děti zdarma, zdarma je pro občany i kabelová televize, dáváme příplatky na dopravu školákům dojíždějícím na druhý stupeň a střední školy i zájemcům o plavání, občané hradí minimální nájemné v obecních bytech, kdy nájem bytu 2 + 1 přijde na zhruba 1300 korun měsíčně. Při životních jubileích, tedy každých pět let, dává radnice občanům pět tisíc korun, od věku 76 let pak dva tisíce korun každoročně. Přispíváme finančně občanům na pohřby i čerstvým rodičům při příležitosti narození dítěte, nízká je pro občany cena vodného a stočného, poplatky za svoz komunálního odpadu," vypočítává starosta.

Navzdory této štědrosti život na „českém Klondiku", zdá se, ke spokojenosti s polistopadovou demokracií a spojenou Evropou nevede. V posledních parlamentních volbách tu s 21 procenty hlasů vyhrál Tomio Okamura, třetí skončili komunisté – tedy strany, které základy potůčského úspěchu programově odmítají. KSČ měla v hraniční vsi historicky silnou základnu, vyhrála i první komunální volby po roce 1989.

Koncem roku 2015 musela vesnice uzavřít ztrátový plavecký bazén, ale jinak stále hospodaří v přebytku, ačkoli „nejzlatější časy" zřejmě skončily. Počet stánkařů je ve srovnání s devadesátými lety zhruba poloviční, obec se léta snažila prodavače udržet snižováním nájemného. Nicméně v posledních letech počty stánkařů opět mírně rostou – a s nimi i výše pronájmů. Navzdory obavám místních byznys výrazně neohrozil ani vstup do Evropské unie. Pouhý měsíc po vstupu Česka do Schengenu byl přechod mezi Potůčky a Johanngeorgenstadtem otevřen i pro auta, což znamenalo nové možnosti. Vyrostla tu benzinová pumpa, za jejíž pronájem obec získává skoro tolik peněz jako za dříve zcela dominantní nájmy z tržnice.

Kdo dnes Potůčky navštíví, nevidí tak jen známé obrazy – tedy halu centrální tržnice a hned u hraničního přechodu zahradní trpaslíky, momentálně na motivy velikonočních zajíců. Na několika místech vyrostla i malá obchodní centra s názvy jako Pfennig (v němčině Halíř) nebo Velta, které provozují úspěšní vietnamští podnikatelé první generace. Uvnitř obchodů vyhrává německé rádio a cigarety, sladkosti, káva a alkohol se prodávají v eurech. ↖

„Senioři mají obědy za 45 korun a roční příplatek 2000 korun na léky, ve škole a ve školce jsou obědy pro děti zdarma, zdarma je pro občany i kabelová televize."

Nevidím v tom problém

Gordon Lovitt a jeho okouzlení přelomovou svobodou a slovanskou pohostinností

JINDŘIŠKA BLÁHOVÁ / FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

Školní výlety bývají většinou šancí, jak uniknout dozoru autorit a užít si se spolužáky alespoň kousek svobody. Gordonu Lovittovi jeden takový trip do Československa v roce 1985 změnil život. Osmnáctiletý student herectví v Londýně tehdy spolu se spolužáky vyrazil na výměnný kulturní pobyt do divadelního spolku v socialistickém Gottwaldově. Země za železnou oponou jej okouzlila natolik, že se tam záhy po jejím pádu vrátil a postupně se tu usadil natrvalo. „Hraní na kytaru a možnost chodit do přírody, která v Británii nebyla," vzpomíná v kanceláři své produkční firmy na Starém Městě na to, co mu v polovině osmé dekády v Československu tak učarovalo.

Letos si i pod vlivem blížícího se brexitu po pětadvaceti letech požádal o české občanství. „Nevidím žádnou výhodu odchodu z EU," říká příznivec zachování libry, který výsledek referenda považuje za nešťastné vyústění „dvacet let trvající protievropské propagandy".

Obrovský optimismus

Příběh Gordona Lovitta v mnohém odráží vývoj porevolučního Československa v devadesátých letech s jeho specifiky. Ještě z Británie sledoval vystudovaný divadelní herec (měl za sebou hostování na divadle, drobnou roli v televizním seriálu a před sebou konkurenční britskou scénu) dramatický kvas roku 1989 v zemi táboráků a kytar. O pět let později se prostřední syn z rodiny profesora literatury ze severu Anglie rozhodl, že to „přijede na půl roku zkusit, protože ho Česko plné euforie přitahovalo".

Patřil tak k vlně cizinců, která se tehdy provalila Prahou – městem, jež bylo „in". Přijel vybaven nejen příjemnou mladistvou vzpomínkou, v níž v jeho očích moravská pohostinnost a soudržnost pěstovaná v divadelním spolku přebily společenskou mizerii pozdního socialismu, ale i užitečným kontaktem z předrevolučního pobytu z gottwaldovské Malé scény, který mu dal šanci pracovat jako konzultant v mediální agentuře Interel. Pozici na startovní čáře mu bezesporu zlepšila i tehdejší zvýšená poptávka po anglicky mluvících cizincích s know-how ze Západu. Od konzultování si odskočil párkrát ke hraní. Zahrál si drobné role ve třech filmech, které v devadesátých letech v Česku natáčely zahraniční produkce, pro něž byla země atraktivní lokací díky dobovým kulisám i zkušené a levné pracovní síle.

„Vnímal jsem problémy, byrokracii, neochotu úředníků, zažíval situace, kdy mě odkázali na jednu místnost pro informace, ale tam byla na dveřích cedulka, že informace nepodávají," vybavuje si svoji zkušenost z devadesátých let, ale rychle dodává, že „zároveň tu byl cítit obrovský optimismus". Onen optimismus vycházel do velké míry z pocitu, že je najednou všechno možné. Což třeba vedle cestování a podnikání platilo i pro často zrychlené kariéry.

V tomto ohledu k němu bylo Česko vstřícnější. Čtyři roky po svém příchodu se pod nově zvoleným ředitelem Jakubem Puchalským, s nímž se dodnes kamarádí, stal ředitelem strategického rozvoje v České televizi, kde následně působil i jako provizorní programový ředitel, za kritiky odborné veřejnosti, která jeho jmenování vnímala jako potvrzení Puchalského tápání. Odešel v roce 2000 poté, co ve funkci skončil i Puchalský. Následně pracovně pendloval mezi Českem a Rumunskem, kde radil v rumunské televizi TVR se strategií nebo působil jako dočasný ředitel hlavního programu stanice. „Rumunsko bylo krásné, ale Česko bych neopustil, i proto, že rumunská mediální scéna na mě byla trochu chaotická," odpovídá na otázku, zda neuvažoval, že by v Rumunsku zůstal. Na konci prvního desetiletí nového milénia byl dva roky zodpovědný za program v televizi Prima. Například produkoval populární pořad Zdeňka Pohlreicha *Ano, šéfe!*, inspirovaný formáty spojenými s kuchařskou celebritou Gordonem Ramsaym.

Postupně se Lovitt takzvaně udělal definitivně pro sebe. Zkušenosti a kontakty z obou televizí přetavil v roce 2011 ve vlastní podnikání, kterému se věnuje v produkční společnosti NOW Productions. Pro ČT například vyvinul reality show *Hospoda U Druhé šance*, pro Primu dál připravuje *Comedy Club* zaměřený na formát stand-up komedie. Aktuálně chystá satirický stand-up pořad *Nesem vám noviny*.

Milí lidé, kvalita života v Praze stejná jako v jakémkoli jiném hlavním evropském městě, krásná příroda, vyjmenovává Lovitt, co má na Česku rád. Negativa prý neřeší a příchodu do země, kde se oženil a založil rodinu, nelituje. Jediné, čeho lituje, je, že v devadesátých letech podcenil jazyk: „Měl jsem se intenzivně učit. Teď už to skloňování nedoženu." I přesto udělal jazykový test a brzy si půjde pro český pas. Nechá si ale i svůj britský, protože za svůj domov považuje Česko i Británii, kam jezdí za svým otcem do Yorkshiru. „Do hospody chodím s českými kamarády, které jsem si tu za ta léta našel, ale stále je na mně poznat – a vždycky bude –, že jsem Brit. Nevidím v tom ale problém."

Fanny předtím a potom

Zázračná tanečnice z Pyrenejí má za sebou osmý rok bez hranic

KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ / FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

Měkký hrudník neustále pulzuje, končetiny létají vzduchem a tělo končí v rychle rolovaných, takřka neslyšných pádech. Je to zjevení. Proud fluidní energie, za nímž se chcete rozběhnout a dělat to co ona.“ Většina kritik vypadá zhruba takhle, ty střízlivější pak mluví o „mimořádně disponované tanečnici“ či „zřejmě nejvýraznější tváři“ současného tance. Jisté je, že česká větev této světové disciplíny nalezla svoji velkou hvězdu. Je jí sto padesát šest centimetrů vysoká Francouzka Fanny Barrouquére, narozená pod Pyrenejemi v době, kdy státy na východ od železné opony byly pro její krajany zónou, kde žijí lvi. Uplynulo jednatřicet let, opona padla, ona procestovala kontinent a v neznámé středoevropské zemi se nejen usadila, ale stačila zde dobýt uměleckou Mekku. Má za sebou nominaci na Cenu Thálie a tančí mimo jiné v Národním divadle. A za to všechno může jedno setkání daleko na severu Švédska, jeden pes – a Evropa.

Trvalé bydliště kdekoli

Faktem je, že když se Fanny Barrouquére začne uprostřed hovoru hlasitě smát a zhoupne se na židli, člověk musí dát kritikám za pravdu. Její energii nelze přehlédnout: gestikuluje, vypráví i tančí, jako by vše bylo přirozeným prodloužením jí samotné a nic nevyžadovalo žádnou námahu, nasazení ani vůli. Všechno tohle přitom musela mít. Ještě před koncem konzervatoře v Marseille dostala nabídku angažmá v tamním městském baletním souboru a mohla si začít budovat kariéru doma, tak jako většina jejích vrstevnic. Neposednost jí ale velela dívat se jinam. Začala hledat taneční příležitosti jinde v Evropě, protože se stačilo sebrat a jet. Železná opona i nutnost mít všude pracovní vízum byly dávno pryč.

Fanny absolvovala zhruba desítku castingů a mezi nimi i ten do švédského souboru moderního tance Norrdans. Neznala ho, ale hned ji zaujal. Ředitel souboru už na konkurzu všem řekl, že pokud vezmou nabízenou příležitost, čeká je život v malém švédském městě pět hodin autem ze Stockholmu, kde je v zimě světlo jenom chvíli, v létě se naopak ani o půlnoci nesetmí a kromě práce tu nebudou mít moc do čeho píchnout. Výměnou za to nabízel sevřený tým, choreografy ze všech koutů světa a individuální přístup. „Oslovilo mě to. Cítila jsem, že tady bych se mohla zlepšovat,“ říká.

V roce 2010 se tak z jihu Francie přestěhovala do přístavního města Härnösand na severu Švédska a zůstala zde oproti původnímu plánu jedné či dvou sezon pět let. Odhad se totiž ukázal jako správný. „Bylo nás jen osm tanečníků a pořád jsme byli v pohybu. Mohli jsme navrhovat, s jakým choreografem bychom rádi pracovali, co si chceme vyzkoušet, každý s námi mluvil jako rovný s rovným. Pracovní podmínky byly skvělé,“ vypráví drobná tmavovláska.

Krátce po jejím příchodu se navíc v Härnösandu objevil člověk, který zásadně ovlivnil její kariéru. Do Norrdansu přišla vyučovat mezinárodně uznávaná česká tanečnice, lektorka a choreografka Lenka Vagnerová. Fanny Barrouquére ji neznala, ale okamžitě jejím hodinám propadla. „Pod Lenčiným vedením jsem se cítila jistá; nepochybovala jsem o svých pohybech ani o představení jako celku,“ říká.

Protože českou choreografku stejně intenzivně zaujala mladá francouzská tanečnice, vznikla z toho spolupráce, která Fanny Barrouquére za čas přiměla opět se po Evropě stěhovat, tentokrát dva tisíce kilometrů na jih – do Prahy. V Česku odtančila už osm představení a šest z toho právě se souborem Lenky Vagnerové; dnes je jeho stálou členkou. „Z mého pohledu existovala Fanny předtím a Fanny poté, po setkání s Lenkou Vagnerovou. S ní jsem se výrazně vyvinula jako tanečnice i jako interpretka,“ shrnuje svůj vývoj mladá žena. „Fanny poté“ je také už pár let obyvatelkou pražského Karlína, má přítele Slováka, kolegu tanečníka a doma ve Francii se jí neustále ptají, co se v Česku jí a jestli tu jsou v zimě kruté mrazy. „Kdyby neexistovala Unie, můj život by vypadal úplně jinak. Zřejmě by mě vůbec nenapadlo odjet z Francie, kvůli tomu papírování, které by to obnášelo. Takhle jsem osm z deseti let coby profesionální tanečnice strávila v cizině,“ říká Fanny.

Propojený kontinent jí zatím ukazoval spíš vlídnější tvář – s výjimkou specifického českého konceptu trvalého bydliště. Fanny s ním narazila, když si tu chtěla otevřít účet v bance. „Vůbec jsem nechápala, co se po mně chce. Ve Francii se adresa odvíjí od nájemní smlouvy a ve Švédsku jsem dostala osobní číslo, elektronické, se kterým jsem si vystačila na úřadě i u doktora,“ vypráví tanečnice. „Tady jsem kvůli trvalému bydlišti týdny pobíhala, volala jsem i na radnici svého rodného města ve Francii, aby mi pomohli. Překvapilo mě to. Myslela jsem si, že tohle je v Unii už nějak standardizované.“

Jinak si ale nestěžuje. Umělecky je saturovaná, vyhovuje jí, jak říká, fyzičtější forma zdejšího moderního tance oproti formalistnější francouzské podobě a česká nátura jí svým „nábojem a zálibou v jídle a pití“ připomíná francouzskou. S přítelem si navíc před časem pořídili štěně teriéra, a jak Fanny říká, podmínky pro život se psem jsou v Česku přívětivé. „Miluju, jací jsou Češi pejskaři. Můžu si vzít Léu s sebou do divadla na zkoušku, když to jinak nejde, a je tu spousta parků pro psy, daleko víc než ve Francii,“ vyjmenovává výhody. A po krátké odmlce dodává: „Já skutečně nemám důvod měnit zemi. Jsem tu šťastná.“

Evropané v Česku

Praha je Praha

Ukrajinská socioložka odešla do Česka za studiem a pak jí nabídli práci na akademickém olympu

TOMÁŠ BROLÍK / FOTO MILAN JAROŠ

Socioložka Yana Leontiyeva se do Prahy přistěhovala dvakrát. Poprvé jako nezletilá občanka Sovětského svazu do hlavního města tehdejšího socialistického Československa. Její otec, inženýr z východoukrajinského Severodoněcku, tu byl na čtyřletém pracovním pobytu a Yana Leontiyeva stihla v Praze začít chodit na základní školu. Nikoli do běžné základky, ale do školy vyhrazené pro děti sovětských odborníků a diplomatů. Z pražského dětství, stráveného mezi dejvickou školou a sídlištěm na Lhotce, kde bydleli, si toho Leontiyeva mnoho nepamatuje. Mise otce inženýra skončila v zimě roku 1989, když jí bylo devět let, a rodina se vrátila domů. Jak důležitý pobyt to ale byl, se ukázalo za dalších deset let.

To byla Yana Leontiyeva v jiné roli. Jako občanka Ukrajiny přijela do hlavního města samostatného Česka – v kapse s bakalářským titulem ze sociologie, získaným v Kyjevě – v roce 2000 pokračovat ve studiu. „Rodiče tu měli pořád hodně známých, na které jsem se mohla ze začátku obrátit, to bylo důležité. Chtěla jsem lepší vzdělání než na ukrajinských školách a studium v češtině tu je zadarmo, což taky hrálo roli," vzpomíná. „No a pak – Praha je zkrátka Praha."

Mrtvý stereotyp

I když Česko nebylo pro ukrajinskou studentku úplně neznámým terénem, pražské začátky nebyly úplně snadné. Opustila kyjevské známé a na magisterském studiu už jsou všichni v podstatě dospělí. „Kamarády jako na střední si tam neuděláte," říká. S tím ovšem počítala. Naopak nepočítala s tím, že ke konci studia dostane nabídku pracovat na Sociologickém ústavu zdejší Akademie věd. Ruku v ruce s tím pak šel doktorát. „A tak nějak bylo jasné, že tu budu pokračovat ve studiu – a najednou jsem tu byla usazená," vzpomíná.

Když Česko vstupovalo v roce 2004 do Unie, znamenalo to pro Leontiyevu a jejího muže (který je také Ukrajinec) dilema. Trochu nečekané – uvažovali, zda se na rodnou Ukrajinu nevrátit. Zrovna proběhla takzvaná oranžová revoluce, kterou spustilo falšování voleb, a země se nadechovala k optimističtější budoucnosti. „Bylo to složité rozhodování, nikdy jsme si neříkali, že se domů určitě nikdy nevrátíme, a co se na Ukrajině dělo, bylo nadějné," říká. Nakonec se rozhodli zůstat. V Česku už byli zakořenění a tuzemské kariéry se jim slušně rozbíhaly. Čistě osobně viděno, udělali dobře – politici, vynesení k moci revolucí, se rozhádali, v dalších volbách zvítězil Viktor Janukovyč, který volby v roce 2004 falšoval a kterého smetla další revoluce v roce 2014. Následoval ruský vpád a válka.

Když se ohlíží za svým rozhodnutím přestěhovat se natrvalo do Česka, nelituje toho, ale zároveň si uvědomuje, že o něco přišla. Třeba o závratnou nebo aspoň finančně lukrativní kariéru, kterou udělali mnozí její kyjevští spolužáci. „Přelom tisíciletí, to byla na Ukrajině doba, kdy stačilo umět jen trochu anglicky a dveře se před vámi samy otevíraly," říká s úsměvem. Její pražský život je skromnější, ale nabízí jasný bonus. „Mám pocit, že dělám něco smysluplného," říká o své práci v Sociologickém ústavu AV ČR (kde jsou jejím zaměřením cizinci) nebo v jednom z poradních orgánů české vlády (také s cizineckou tematikou).

Jako každý cizinec si ze začátku svého pobytu pamatuje ne snad přímo schválnosti českých úřadů, ale nekonečné starosti s papíry a mnohahodinová a pravidelná čekání ve frontách. „Skoro každý někdy využije služeb zprostředkovatelů. Není to asi úplně správné, avšak je to legální, i když hodně šedivý byznys. Nicméně občas potřebujete rychle nějaké razítko nebo potvrzení. Taky jsem za nimi jednou zašla," říká Yana Leontiyeva.

Unijních výhod – ať už jde o víc peněz pro vědu, nebo život bez hranic – si užívá stejně jako Češi. Respektive o něco víc. Absence hraničních kontrol pro „občany třetích zemí" znamená přece jen něco jiného než poněkud luxusní pohodlí při létání na druhý konec kontinentu nebo naopak při malém výletě za nejbližší hranici. „Nejde o žádné utrpení, ale cizí cestovní pas byl na hranicích zkrátka vždycky na obtíž, protože budí pozornost," říká.

Za svých skoro dvacet českých let má dobrou možnost posoudit, jak se Česko proměnilo. Třeba ve vztahu k ukrajinským sousedům, což vidí ze svých výzkumů i z první ruky. „Nějaká dlouhodobá skepse a nedůvěra tady samozřejmě pořád jsou. Ale Ukrajinci se s ní už nesetkávají tak často jako třeba před patnácti lety," říká. Česko je bohatší a zároveň propojenější se zbytkem Unie, a pro nové ukrajinské obyvatele tedy pořád lákavější – a to leccos mění. „Už tu nežije jen jeden typ ukrajinského přistěhovalce, třeba dělníka, který naplňuje všechny stereotypy. Jsou tu manažeři, lidé, kteří sami podnikají a daří se jim. A co je důležité: české děti dnes mají ve školách běžně ukrajinské spolužáky. Ukrajinci jsou už zkrátka součástí Česka," říká.

Což je i její případ. „Pořád mi tedy trochu nesedí, že se Češi dokážou nadchnout, leda když vyhrajete něco v hokeji," říká se smíchem. „Ale jsme tu doma." ↖

Evropané v Česku

Těžím z otevřenosti

Zpěvák Mikolas Josef sám sebe považuje za důkaz kouzla fungování na mezinárodním trhu

ANDREA PROCHÁZKOVÁ / FOTO MILAN JAROŠ

Před třemi lety jméno Mikolas Josef v Česku skoro nikomu nic neříkalo. Mladému zpěvákovi tehdy rozhodně nepřidával fakt, že pokud jeho písničku někdo zaslechl v rádiu, mohl ho kvůli angličtině a globálnímu mainstreamovému zvuku snadno považovat za jednoho z mnoha zahraničních interpretů. Jistý zlom nastal až minulý rok, kdy se dnes už třiadvacetiletý Mikolas dostal do evropské hudební soutěže Eurovision Song Contest. Ve finále skončil na šestém místě a zapsal se jako zatím nejúspěšnější Čech v tomto mezinárodním zpěváckém souboji.

Moment přijetí

„Na tom, že jsem vytrval a nevzdal to hned na začátku, mají zásluhu moji rodiče," vysvětluje Mikolas ve svém studiu na pražské Skalce. „Oni sami se jako učitelé potáceli v nedostatku, a když jsem jim řekl, že chci být muzikantem, souhlasili – ale s tím, ať jim dokážu, že se hudbou uživím." Ale nejen to. Mikolasův otec je poloviční Rakušan, matka má německé předky a babička žila v Texasu. On sám vystudoval anglické gymnázium a jak říká, za tenhle mezinárodní základ je „vděčný."

V patnácti letech, kdy měl Mikolas za sebou deset let hraní na kytaru, se tak inspiroval u zahraničních kolegů – a vydal se hrát do ulic s futrálem na drobné. Začínal v pražských Kobylisích, ale vidina většího výdělku ho rychle dovedla za hranice. S cílem ukázat rodičům, že muzika dnes může být regulérní prací, procestoval Oslo, Hamburk, Curych nebo například Vídeň – nejprve vlakem, a jakmile dostal řidičský průkaz, tak i autem. V Rakousku s buskingem nakonec skončil, a to poté, kdy ho místní policisté za hraní na ulici nechali sedět sedm hodin ve vazbě.

Jelikož věděl, že se chce živit hudbou a studium na anglickém gymnáziu ho příliš nenaplňovalo, po maturitě rezignoval na vysokou školu a začal se naplno věnovat hudbě. Cestováním po evropských městech si vydělal na vydání své první písničky a na další dvě, které už hrála celostátní rádia, peníze střídavě sháněl umýváním oken v kancelářích, modelingem, prací na stavbách – a uklízením v nahrávacím studiu, kde mohl jeden den v měsíci tvořit za odměnu vlastní hudbu. Svoje písně si navíc už od začátku skládal a psal sám. „Učil jsem se po YouTube tutoriálech nebo od kamarádů. Celá ta cesta byla neskutečně dlouhá, zkoušel jsem na různých hudebních akcích rozdávat flashky se songy, poslali jsme spoustu e-mailů a můj tehdejší manažer velmi vytrvale obvolával rádia," říká Mikolas.

V listopadu 2017 pak představil píseň Lie to Me, se kterou se přihlásil do národního kola Eurovison, a na základě hlasů diváků byl vybrán jako reprezentant Česka. Tančící pohledný mladík v kšandách a polobotkách zaujal fanoušky soutěže natolik, že ačkoli ho porota ve finále zařadila až na patnácté místo, diváci ho posunuli o sedm příček dopředu. Jízlivější kritika sice jeho řemeslně solidnímu, ale nijak zvlášť objevnému materiálu vyčítá banalitu, ale to nic nemění na tom, že Josef se stal prvním – a zatím jediným – Čechem, který se umístil v první desítce této evropské soutěže.

„V tu chvíli jsem měl pocit, že mě v hudební branži přijali," říká a jako důkaz ukazuje svůj účet na Instagramu, kde mu hned po vystoupení přibyly stovky tisíc fanoušků. Za čtyři měsíce od soutěže podepsal globální kontrakt s hudebním vydavatelstvím RCA Records, jednou z dceřiných společností Sony Music.

Dnes je Mikolas Josef nejposlouchanějším Čechem v zahraničí. Hudbu si stále skládá sám, nicméně na písničkách už spolupracuje s producenty spojenými například s Arianou Grande nebo Justinem Bieberem. Jezdí pracovat do Londýna, Halifaxu, Toronta nebo Los Angeles. „Jasně, že bych se velmi pravděpodobně věnoval hudbě, i kdybychom nebyli v Evropské unii," uvažuje nahlas Mikolas, „ale tady se všude dostanu jen na občanku. Možná se to zdá jako detail. Nicméně člověk pak přijede do Ameriky a kontrola je tak důkladná, že propadnete pocitu, že tu nejste vítán. Je pak fajn vědět, že Evropa vás jako svého občana vítá."

„Ze začátku jsem se potýkal s určitou xenofobií. Hlavní argument, proč se někomu má hudba v zahraničí nelíbila, bylo, že zním příliš východoevropsky. Co to ale přesně znamenalo, jsem se nikdy přesně nedozvěděl," popisuje Mikolas svůj pocit, že část západního světa se dodnes občas dívá na východní Evropany skrz prsty.

Perfektní to na startu nebylo ani doma: jeho prvotiny hrály už pár měsíců největší rádia v Německu a Rakousku, ale tuzemská scéna se přidala až mnohem později. „Nehraju s kytarou v ruce jako třeba Chinaski nebo Kryštof, což je v Česku nejpopulárnější zvuk ve zdejších rádiích," vysvětluje svoji pozici mladý zpěvák. Nicméně v mainstreamových vodách Česka si především díky dobře zvládnuté show a divácky atraktivně zpracovaným klipům, které obsahují salta, točení se na hlavě nebo jízdu na velbloudovi, nakonec našel své místo. „Jsem tak trochu důkazem, že bez otevřeného světa bych dnes nebyl tam, kde jsem. Těžím z něj," říká Mikolas a uzavírá: „Nemusíte se totiž zabývat tím, jestli vaši tvorbu ocení konkrétně Češi, nebo někdo úplně jiný. Máte možnost dělat to, co vás baví. A pokud to děláte dobře, vaše publikum si to najde."

FOTO MILAN JAROŠ

RESPEKT SPECIÁL

Co Čechům dala a vzala Evropa

Ročník V, č. 1/2019, vychází 27. 3. 2019

ADRESA REDAKCE:
Pernerova 47, 180 07, Praha 8, tel.: 233 074 525,
e-mail: redakce@respekt.cz, www.respekt.cz
Šéfredaktor: Erik Tabery
Připravila: Kateřina Šafaříková
Editor: Martin Kontra, Pavel Kroulík, Ivan Lamper
Redaktorka vydání: Kateřina Mázdrová
Art director: Tomáš Didunyk
Fotoeditorka: Kateřina Malá
Jazyková redakce: Petra Švehlová, Marcela Wimmerová
Vydavatel: Economia, a. s., IČO 28191226
Inzerce: Jan Sapožnikov,
jan.sapoznikov@economia.cz,
tel.: 777 239 336
TISK: Europrint, a. s.
ROZŠIŘUJÍ: PNS, Česká pošta a PressMedia
ISSN 2336-6001, ev. č. MK ČR E 21964
CENA: 99 Kč / 4,69 €
Foto na obálce: Milan Jaroš

© Autorská práva vykonává vydavatel. Bez písemného svolení vydavatele je zakázáno jakékoli užití částí nebo celku díla, zejména rozmnožování a šíření jakýmkoli způsobem, mechanickým či elektronickým, v českém nebo jiném jazyce.

ŠVANDOVO DIVADLO NA SMÍCHOVĚ
Bratr spánku
Robert Schneider
Literární senzace poprvé
na českých divadelních
prknech v adaptaci
Kateřiny Tučkové.
PRAHA 5
RS007522-3

OKAMŽIKY, KTERÉ NENASTANOU, BÝVAJÍ ROZHODUJÍCÍ

Naší misí není vyrábět automobily, ale zajistit, abyste se dostali v pořádku do cíle. Proto se již od počátku své existence soustředíme na vývoj bezpečnostních prvků a technologií, jež chrání pasažéry i ostatní účastníky provozu. Naše systémy nevznikají na papíře, ale na základě výzkumu skutečných nehod. Díky tomu jsme schopni stále přinášet inovace, které zachraňují životy. Tak jako tříbodový bezpečnostní pás či monitorování mrtvého úhlu.

Ztělesněním naší filozofie je noblesní Volvo XC60 již v základu vybavené systémy nové generace City Safety. Ty pomáhají řidiči dohlédnout na cestu a v případě hrozící srážky s chodcem, cyklistou či velkou zvěří umí zasáhnout a odvrátit nebezpečí.

Nejen proto dělá Volvo XC60 všechny vaše cesty bezpečnější.

Volvo XC60 se City Safety v základní výbavě

RS007515

Kombinovaná spotřeba paliva Volvo XC60: 1,9–7,8 l/100 km. Emise CO_2: 43–181 g/km.